Sv. Čech
Menší básně.
I.

SVATOPLUK ČECH:

MENŠÍ BÁSNĚ.

II.

NÁKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
V PRAZE.

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

Pokračování posmrtné. - Pořádá Ferdinand Strejček.

DÍL XXIV.

MENŠÍ BÁSNĚ.

II.

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1909.

MENŠÍ BÁSNĚ.

II.

Napsal

SVATOPLUK ČECH.

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1909.

PG
5038
C45
1899
old 24

LIBRARY
NOV 30 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

1144367

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

Menší básně II.

Kniha tato doplňuje svazky II, X, XVI a XIX. Z nejstarších drobných prvotin (do r. 1867) nejsou tu otištěny všecky, nýbrž jen význačnější, jež se zachovaly buď ve zvláštních pěkných opisech jakoby pro tisk, nebo byly někde uveřejněny, třeba toliko v konviktské »Zoře« nebo v »Oharce«, časopisu to studentského sdružení stejného jména.

Z básní pozdějších nebyly pojaty sem jediné takové zlomky, jejichž tendence nebo osnova není dosti jasná, a pak básně od r. 1900, jež vyjdou s jinými pracemi v oddíle »Poslední verše«.

F. S.

I.

BÁSNĚ

Z NEJSTARŠÍCH DOB

1864—1877.

VÁNOČNÍ SEN.

(Zlaté klasy 1864.)

Zima, zima! Na blankytu světla,
na dláždění sníh se jiskrou stkví,
jako květinka z té spousty zkvětlá
dívka smutná na rohu se chví.

Zima, zima! Ručičky jí křehnou,
v roušku vítr studený si hrá —
kdy, ó kdy se svíčičky jí zžehnou,
kdy se za štědrého večera
na stromku jí dárky zachvějí?
Ježíšek teď v stříbrobílém šatu
poklepává u všech veřejí
se stromečky v cukroví a zlatu.
K nim však nezajde. — Tam máti chorá
bez dítěte, samotná se souží,
dceruška svá rouška vlhká, sporá,
sněhem, blátem po ulici plouží. —

*

Na kámen si sedla. Ručky spíná, zdvíhá
pro maminku chorou, nebohou.
Někdy pán se okolo ní míhá
chvátaje, sníh vrzá pod nohou.
Neslyší jí. Jindy paní vlídná
mimo jde, však dítko v rukou má,
a tak marně, marně ručka bídná
za hedbávný šat ji pojímá.
Okna protější však plna záře,
sněžné záclony se tajně dmou,
a v nich svěží, lesknoucí se tváře,
oči skvělé dívají se tmou;
však jí nevidí, jak ona bolně
zří tam, zří, až náhle mimovolně
slzavé své hledy zavírá.

V tom se, za sebou dva sluhy bdělé,
dobrotu a moudrost na svém čele,
ušlechtilý pán kol ubírá;
vidí spící, brvy ve slzinkách,
staví krok a do tobolky sahá,
a tu se jí v klínku, po ručinkách
zablesknula zlatá záře drahá.

Dívka sní, že na obláčku vonném
Ježíšek pln smilování, blaha
zastkvívá se, v čele blahosklonném
luny svatou, třesoucí se zář;
a když padla na slzavou tvář,
pozdvihl ji, hladil, potěšoval
a pak pokynul: ó boží divy!
nastojte! tu mráček jako živý
pod nohou se Páně rozvěšoval;

a hle! a hle! jeden, dva, tři — pět,
a tak dále, dál až do desíti,
do počtu, co počítala let,
vidí z mráčku plynouti, se stkvíti
děvčátka co pestrolesklý květ.
Napřed nejmenší a lehce, zdlouha,
větší, větší za ní po řadě,
jako pestrá, šířící se prouha
v osvětlené jdoucí zahradě.
Nebo všem, co barvy na duze,
věší stromečky své haluze
se sítkami, jab'ky, světýlkami
nad květnými vlásky, nad čílkami.

Prvá — děcko přívětivé, něžné,
batolí se se svým stromečkem,
ve košilce hvězdovaté, sněžné,
s liljovým na hlavě věnečkem;
druhá větší, za směvnými rtíčky
řídké zoubky, slonová co kost,
kytku konvalinek pod prstíčky,
na stromečku zvonku, světel dost;
třetí ještě větší, milokrásná,
bílou ružičku má na krku,
rouška bílá, stříbrokrajná, řásná,
nesčíslné stužky po smrku;
čtvrté, páté, šesté dívce vínky
ružové se chvěly ve vlasu,
fíky měly, datle, cukrovinky,
na stromečku, v hrsti, po pasu;
tři pak věnci modrými se stkvěly,
modrými, co nevinný jich zrak,
jímžto slastně po stromečku zřely,

na němž hraček pestropestrý mrak.
Aj, tu poslední, tak smutná, bledá,
ve sprostičkém šatu, čepečku,
mírným očinkem cos toužně hledá:
nemá stromku, nemá věnečku!

Ha, tu Pán ze zářivého šatu
zdvihl stromek třpytící se v zlatu;
všechny vzdychly, poklonily tvář,
nemohouce snést tu divnou zář.
Bíle, modře, růžně, zeleně
zableskl se jedenkaždý suk;
řady jisker pestře, děleně
hýbaly se z pod tajemných ruk:
nesčíslná světla, sladký zvuk!
A když ztichly větvice se troucí,
řadou slz se ověšený zdál,
ó, to byly perly drahé, stkvoucí,
pestrý paprsek si s nimi hrál.
Stromek ten jí dal, a v rusé vlásky
vínek perlí slz jí zapletl,
úsměch radosti z té malé krásky
svaté jeho tváře přeletl.
A pak hlasem, jímž se třese svět,
k dívce promluvil:

„Hle! milé dítě,
titohle jsou andělé tvých let;
oni vidí, střehou, milují tě.
A když sama, v sněhu, na kameni
provzdychuješ svatý, štědrý den,
oni na hvězdiček na plameni
zažehují tobě stromek ten.
Schovávají je, až jednou, jednou

poslední z nich dojde pro tebe,
až ti tváře malinové zblednou,
dušička se zdvihne do nebe,
pak je najdeš... najdeš teplo, světlo,
najdeš štěstí, blaženost a mír,
a vše, co tě soužilo a hnětlo,
spolkne černé minulosti vír.
A tak jdi, nechť vichřice se vzteká,
těš se, těš se a vždy ctnostná buď,
pospíchej, tvá matinka tě čeká,
tímto dárkem občerstvi jí hruď!“

Zbudilo se dítko, hledy snivé
zdvihají se, zase klesají,
brzy hrouží v žalosti se tklivé,
brzy zjasňují se, plesají.
Neb, ač více Ježíška tu není,
ač se sněhy jenjen chumelí,
ó, to v klínku, ó, to zlaté stkvění
důvěrnou jí duši veselí. —
To jí Pán dal... po žalosti veta!
Matce bude posila i lék, —
a ta něžná, leporouchá léta
vidí ji skrz chumelice vztek.
Ve všech oknech světýlko již hasne,
každý strom již lesku pozbaven;
ó, jí krásnější v té výši krásné
ještě stkví se, ještě připraven!

☆

ARRIA.

(Konviktská ‚Zora' 1864.)

Unaven u skály Paetus odpočívá,
vítr v bledou líc mu vlasy svívá,
snad by zastřel oči zoufalé;
Gigant, nad nímž hor se tíže klene,
právo padlé — ne však opuštěné:
tys to při něm, lásky zápale!
Ty se z chotiných mu očí skvěješ,
ty jej v Arriině obejmutí hřeješ!
Povstal, by se dalším spasil útěkem,
Arria však chytla tógy jeho lem.

Paetus: Proč mne rukou držíš, něžným okem?
Chceš, bych tuto jat své krve tokem
trůnu zbarvil Klaudiova před?
Chceš, by přes mé rány Messalína,
zmije pestrá, zlatokrytá vina,
kroku nesla lehounkého let
ukryt oku zženilému mření
lící nachem, květem roztoužení?

Arria: Mlč, ó mlč! Ty v děs mne ponořuješ,
strachy mé tak jasně vyslovuješ —
A přec v tupné spěcháš zmaření.
Prchej! — až se bůh nad spící zemi

růžovými vznese kolejemi,
vyzradí té jeho záření.
Nepomůže Juppiter ti s výše;
ont též tyran — nadehvězdné říše.

Paetus (v zadumání): Běda nám, ó práva obrancové,
krvaví teď moci, zlata dnové,
k prachu otcův prchla svoboda!

Arria (rychle): Pravdu díš, tam prchla, tam se skrývá.
Spějme tam — zde dýka — tam domřívá
mrzké jho a bída, nehoda!
Jeden peníz král i otrok platí:
v převoz tam, kde stínové jsou svatí!

Paetus: Pryč s ní! Mám já bujné květy zmrazit,
s výše větrné své touhy srazit?
Toho Klaudius je nehoden!

Arria: Když jsem včera temnou líc ti zdvihla,
tu jak z mraku blesk se dýka mihla
a „buď on, buď já" děls uchvácen.
Nuže kvap! — snad v piniích tam šumných
již nás má dvé očí zkázodumných.

Paetus: Mlč! za létomhou mé smrti chvíle —

Arria: Ó, tys klesl v kamenné své síle,
zbraně studené tě leká vjezd —
Nuž, tak viz mne v umírání hrdém,
králi země na svém stolci tvrdém,
i ty, mračný panovníče hvězd!

Protkla se — a „Paete, Paete, nebolí,“
zbraň mu podávajíc mrtvě hlaholí.
Úžasem tu silné zachvělo se tělo,
k tváři vlasotemné sklonilo se čelo,
čelo Paetovo — Již vyléval svou krev,
mroucím retem mroucí zplameňoval rety,
s chotí rekovnou se orlovými lety
v jiných krajů nesl, bědoprázdných zjev.

☆

SNĚNÍ U POTOKA.

(1865.)

Tam rád bludný zastavuju krok,
tam, kde z trávy, z pomněnek se prýští,
pode dnem a hvězdami se blýští
modrorouchý, květopestrý tok.
Jako motýli, jež rozmanitě
zdobí, krášlí na křídélkách pyl,
přiletají, zaletají hbitě
různá dítka měnících se chvil,
různé myšlénky.
Co jednou, jednou
zřel jsem tam — ó slyšte — divnou tvář!
Vrby kol — než pestrá po nich zář;
kvítka kol — než ne s tou tváří všednou;
z toku vstalť jest nahrbený, šedý,
vstalť jest vážný, zasmušilý, bledý,
v modrém vzduchu třpytící se kmet.
Bradu pustou, popelavou k pasu,
devatero bludiček ve vlasu,
v ruce pestrý, duhovitý květ;
to mu žezlo, koruna mu byla,
vlna zlaté střevíce mu myla,
z krku k patě popelavý plášť;
ve vodě se chvěl — to nohy špičkou,

líbaly ji rybka za rybičkou,
hvězdy, květy zdobily jej zvlášť.
Zimní dech — ne — mlha v suchopáří,
chvěl se blíž — a k nebi rostl tváří,
v bradě, plášti větříček mu hrál.
Než jak šel, tak nepohnutě hledě,
zazvučel já, na květinkách sedě:
Ó, ó divný, vodorodný král!
A tu zmizel, propadl se v zřídlo,
zhasla myšlenka a pestré křídlo
myslo-motýla se odchvělo;
však hned jinačí se zaskvělo:
ženština — ne — bytost divná, divná,
vyvstalať, já nevím, skuď a jak,
té — co v moři hvězda — v slze zrak,
té — co zora pod hvězdou — tvář kyvná,
hlava spanilá, s níž dolů lily
vlasy se co kadeřavý len,
nad níž mušky světlušky se vily
v zářivý, co jiskry, ve prsten;
tělo shrbené a v kmentu skvoucím,
stojící v kéms věnci světel žhoucím
nožkou měkkou, stříbroobutou;
ruce bělounké s tou rouškou shrnutou,
sněhoprsté, zlato-prstenaté,
k zadu lokty, k předu dlaní vzpiaté
toužiti se zdály: Poď, poď, poď!
Rostla, rostla, loudila mne dlaní
a já vstal a dívaje se na ni:
Ó, ó divná vod-knížete choť!
Prchla, znikla, propadla se v zřídlo,
zhasla myšlenka a pestré křídlo
myslo-motýla se odchvělo;

však hned jinačí se zaskvělo:
ne tak hrdá, skvoucí sic, však mladší,
děvuška — ba bělejší, ba sladší,
protkla nožkou zlatošpičkou mok.
Jedno raménko se klade, spjato
v dvojí náramek, ve dvoje zlato,
na vzpyšnělý, temnomodrý bok;
druhé krášlí, popodjímá v předu,
v nezabudek, ve věnečku středu
hrdovzpouklý — na hlavince — žbán.
Žbánu zář v dvou pestrých věncu kole
hasne, hasne před tvářičkou dole,
přede dnem co měsíc — noci pán.
Ó té kštice hedbávné, té líce
do smrti — ne — neuzřím jich více,
divných dcerky vod-knížete vnad!
Touhou bled, já tichounko se krad',
tam, kde roucho temnomodré válo,
nad nímž líčko vznešené se smálo —
Ai, tu běda! v květiny sem vpad'!
Zmizela.
Já leže při potoku,
viděl vrby, bez lesku tu stály,
bledá kvítka kol a ve vysoku
hvězda s hvězdičkou se potkávaly.

☆

DÍVKA ŽNOUCÍ.

(Oharka 1865.)

Dívčino! Co máku, chrpy dítko
ze zlatého žita vzrostla jsi
v tváři máku, v oku chrpy kvítko,
shrnula si's žito ve vlasy.
Zarusil se vlas co žita klas,
který ještě vysoko se sloní,
děvušce se vyvlňuje v pas...
Než již již se pod srpem jí kloní.

Dívčino, tak poseče tě čas!

AD MAJOREM DEI GLORIAM!

(Vše k větší slávě boží!)

Heslo Jezuitů.

(Oharka 1866.)

Zastínila paláce i chýže
tajemným svým žezlem vaše moc,
krok váš duněl od jižního kříže
po severu číročirou noc.
Okeánově jste jasné dceři
žezlo vyrvali a k nohoum vám
sklonil Inku korunu svou z peří
ad majorem dei gloriam!

V berlí zlatých, světovládných stíně
plížily se vaše úklady
a moc příští na mateřském klíně
otrávily vaše zásady.
Ó, tu národů květ klesal v plamen,
jazyk jich a mrav a národ sám
ztrácel se, jak jarní v létě pramen,
ad majorem dei gloriam!

Potem hrůzy závětě jste psali,
jedy strašné míchali jste v lék,

pečeť svátostní jste trhávali —
ó, vždyť účel světí prostředek!
A pak zlatem z nekalého zřídla
nádherně jste zdobili svůj chrám,
ku hvězdám jste zdvihali svá sídla —
ad majorem dei gloriam!

Se světlokřídlým jste zápolili
mečem temna pravdy andělem,
knihy, z nichž se světla pravdy lily,
vámi rozpadly se popelem.
A již u hraniční u záplavě
nade pravdu pekelný svůj mam
vztýčili jste ve vítězoslávě —
ad majorem dei gloriam!

A přec jásot váš se zjevil planý,
vítězně se zdvihla osvěta —
třírožka se do propasti hany
svezla navždy — navždy prokleta!
A teď vás tam od jižního kříže
ku severu kolísavým krám
vyhánějí z paláce a chýže —
ad majorem dei gloriam!

☆

SVEDENÁ.

(1866.)

Skryj se, děvo, v chýžky stínu,
chraň se, ptáče, ostříže!
Jede hulán ke Kolínu —
Skryj se, děvo, do chýže!

Dobrá matička tam češe
bělovlasé dětičky,
a na její šedé střeše
cukrují se hrdličky.

Neskryla se děva do ní,
nechala se políbit —
Ó, což nyní slzy roní
modrých jejích oček svit!

Nečeše víc v nízké chýžce
matka siré dětičky,
a na její šedé stříšce
rozlítly se hrdličky!

LOUPEŽNÍK.

(1866.)

Aj, kdo se to plíží při měsíci,
v ruce vypiaté nůž blýskající,
s čelem nachýleným, potichu
do sídla vší slávy, přepychu?

Černé kudrny mu v čele smělém
postříbruje světlo měsíce,
jeho pláště řásnatého bělem
tu tam svítí pestrá pentlice.

Ach, to loupežník je, lesů syn,
kradoucí se na bohatý plen,
loudí se jak polem lesů stín,
kdy kolkolem tichý vládne sen.

Nebesa teď nad hedvábným ložem
rozhrnul a rozpřáhl se nožem —
Co však váhá, co se nachyluje
on, jenž znalý smrtonosných ran,
a hled se mu sivý rozčiluje
ku drahému lůžku přikován?

Aj, tam leží dívka krásná, bílá
a zář měsíce ji obestýlá,
ve spánku se vlní její rtové,
rameno a ňádro labutové —

Ach, tou krásou lupič přemožen
ku loži si kleká rozechvělý;
na podlahu nůž mu klesá skvělý,
z paměti mu mizí lup i plen.

On se nade spící dívku shýbá
a rty její malinové líbá —
Aj, tu z ňáder dívky probuzené
děsný křik se dere o pomoc —
A na šibenici pověšené
bílé tělo chví se třetí noc.

☆

KNĚŽNA.

(1866.)

Olomińský zámek šeré stíny
na jezero metá sinavé,
kolem stěn se míhají mu dříny
ve paprscích luny měňavé.
Hlučno na dvoře, jak by se tady
pestročelé saně sjížděly,
v oknech gótických jak by se řady
jasných lamp a svící blyštěly.
A jak stera číší dopadání
zní to v síních dlouhých, klenutých —
Ó, to nejsou saně, lampy, páni —
ó, to líté koliščyzny smích!
Polský sedlák, toto plémě hroudy,
vlastní matkou zavržený syn —
ó, ten na hrozné si sedá soudy
a smrt čeká jeho na pokyn!
Po komnatách zlatostěnných řádí
a v ně vrhá pomsty pochodeň,
kmetů šediny i růže mládí
kose jeho převítaná žeň.
Co jim ještě schází? Aj, co slídí
po dvoře a sklepích, komnatách?
Po jaké se kořisti to pídí

vzbuřujíce dávnověký prach?
Ó, to vzácná kořist — vnady plná
olomińských věží vládkyně,
ó, šlechtické její krve vlna
uhasí jich žízeň jedině!
Ajhle, mezi štíhlými tam dříny
postav dvou se zachvívají stíny —
jedna klečíc s létavými vlasy
a ta druhá skvoucí palaš tasí.
Kněžnino to před osudnou ranou
zachvívá se tělo ztepilé,
na její pak kadeř rozčechranou
kloní oko temné, unylé
mladý nevolník. On hovoří:
„Ó, kdy u studánky v lípy stínu
sedě na zeleném nádvoří
vodu ve hnědou jsem čerpal hlínu,
a tys na pavlánu jevila se
na odiv svou stavíc krasotu,
a tu na havranovém ti vlase
blýskala se sláva klenotů,
tenkráte mé oko zplamenělé
jeden nítil opojivý cit —
abych rety tvoje hrdé, smělé
v objetí směl prudkém políbit.
O tom při těžké jsem práci snival,
při večerní tiché pohově,
a sen o tom nade mnou se schvíval
na vesnickém, květném hřbitově.
Hleď, tys dána pod ostří mé zbraně,
skon i život tvůj jsou v ruce mé —
Nuže, smrt tě zasáhni z mé dlaně
aneb políbit dej rety své!“

Ona váhá po nějakou chvíli —
a pak nazad shrnuvši si vlas,
nevolníku u náruč se chýlí,
v dlaň mu spouští líbezný svůj pas.
I líbal ji němě, v zanícení —
A již vysokých dvou postav chvění
na saních se míhá sněžinou.
Co as zmítá duší kněžninou?
Hle, již vidí ochrannou tam střechu,
u nohou jí dřímá nevolník;
ňádra dmou se v lehounkém mu dechu
a svit blaha probleskuje z vík.
Snad se zdá mu o růžovém květu
čili o kněžnině sladkém retu? — — —

Zableskla se dýka v rukou kněžny
a krk její nachýlil se sněžný —
Slabý ston, a krví potřísněn
mladý smělec nedosnil svůj sen.

Znikl, zvadl ve mladosti květu
a z úst kněžniných se šepot vil:
„Nemá chlubit nevolník se světu,
že ret polské kněžny políbil!“

☆

NOČNÍ PŮTKA

(1867.)

Peruť noci krčmu kryje
v stínu krkonošských hor,
a tam halapartnou bije
o zem žoldnéř — Branibor.
„Ó, ty plémě zpupné, hrdé!"
vece pojat hněvem zlým,
„což si o tvé boky tvrdé
marně pěstě rozbijím?
A jak se mi hrdě staví
naproti ta česká sběř!
Hoj, ty cháme tvrdohlavý,
dej si pozor na páteř!
Mrákota mi kryje oči,
nemohu tě nahmátnout,
celá jizba se mnou točí
u tmavý se u kornout.
Což se za tebou mám honit,
sketo nectná, bázlivá,
má-liž o břicho ti zvonit
lesklá halapartna má?
Kdyby měla aspoň ucha
proklatá ta česká ducha,
však to jsem mu strhl včera

v půtce s těmi Rakušany --
Prali jsme se do večera
o ten rumpál nevázaný.
Kdyby neměl ve svém skrytu
ony skvostné poklady,
perle růžového svitu —
nedal bych se do vády.
Ale to mi vždycky hlásá
o bohatství, o dceřích,
jimžto nebeská prý krása
v rusých trůní kadeřích.
Pojď sem! Povídej mi zase,
krčmářská ty veteši,
o jich vlnovitém vlase —
ať se srdce potěší!
Ha, tu ležím, on mne skotil
jako děcko na kutě —
darmo jsem se neobotil
po jízdecku — kopnu tě.
Kopnu tě, že starým hrdlem
vystříkne tvá bujná krev,
lehká práce s takým trdlem,
neobrání tě tvůj lev!
Lev ten na hrudi tvé chudé
jako štěně kňučet bude."
Ve džbán kopl s chechtotem,
na rtu kypěla mu slina —
Tu džbán slítl s cinkotem
a ven stříkla — mělničina.

☆

LÁSKA POHROBNÍ.

(1867.)

Nejsou lásky všechny sobě stejné,
a jsou rozličné co kvítí v poli,
ta má vzdech a slzy jenom tejné
a ta hoří věčném u plápoli. —
A jest jedna, slzou neomytá,
ani žárů budících se zprudka,
ni co růže, ni co nezabudka —
než co šalvěj zříceninou skrytá.
Tady v lůně smutných upomínek,
na mohyle sladkošumných dní,
zarostlých se kloní do okýnek
a teskný sen zříceniny sní.
Láska tvá to, příteli! Tvá milá
za víškou tam věčný spánek snila. —

„Dávno, dávno zhasly ony oči,
v nichž's co kvítko na paprsku žil,
karafiát rusém ve vrkoči
dávno se již v myrtu proměnil.
Dávno leží kámen nad tou hlavou,
na níž's nechal mnohou slzu žhavou. —
Ale rci, nač o těch zvadlých krásách
marně sníti po kvetoucí leta?

Ta, jež anděl v liliových řasách
povznáší se nad okrskem světa,
ta tam někdy navždy s tebou splyne —
Nyní život ke skutkům ti kyne!“

„Ó, kéž v modru onom bezebřežném
místo bylo pro naději tuto!
Ó, by ono hvězdohostné duto
spojilo nás v objímání něžném!
Pak bych pro édenskou tuto chvíli
náhle přesekal své mladé žíly!
Ale člověk v prach se mrtvý zboří,
zhasne tak, jak jiskra na kahánu,
a tak, jako kapka v oceánu,
rozplyne se ve věčnosti moři.“

Mlčel jsem. Kde pro tu duši léku?
Ó, ta smutna do věčnosti věků. —

Nad jejím jsme hrobem smutni stáli,
pod námi svou dcerku — tichou ves
střežil zamračený otec — les
a hor zuby na mlhavé dáli.

☆

PLÁČ STEPI.

(1868.)

Ach, co pláčeš, široká ty stepi,
slzou převelikou — tichým Donem?
Zdaliž pláčeš nad mrtvými reky,
nad kozácké svobodičky skonem?

Oj, nepláču já step široká
pro mrtvé své, dcerko, atamany,
pláču nad hořkou tvou sudbičkou,
plode kochající, nekochaný!

ČASNÁ NÁVŠTĚVA.

(1868.)

Osedlám si koníčka
ráno, raníčko,
přijedu k vám na dvorec,
má holubičko!

Až podkova o kámen
dole zazvoní,
pantáta váš nahoře
tvář zakaboní.

„Ký to rarach za noci
bouří rohatý?
Podívej se, Andulko,
kdo tam pod vraty!“

Andulinka ospalá
pěkně v okýnku
popeřenou okáže
mně tu hlavinku — — —

☆

VY JEDLE DVĚ —

(1868.)

Vy jedle dvě, co v polosně
můj krok jste slýchaly,
když s vašimi již noční tmy
se stíny míchaly,

když k dívčině po pěšině
jsem lesní pospíchal,
tu ten váš šum se do mých dum
jak nebes hudba tkal.

Vy jedle dvě, zas v polosně
mé kroky slyšíte,
však němy ty zelené rty
a hlavou vrtíte — — —

☆

DRÓTAR

(1868.)

Širák mizí ve sněhu —
pod ním jonák dřímá —
Drotarova noclehu
nikdo si nevšímá.

Všiml si ho bratka jen —
potácel se trochu —
„Vstávej, bratko! špatný sen
v metelici, hochu!“

Ten spí tvrdě — pod Tatrou
tichá spláče chatka —
Zde ho skropil slzou svou
opilý jen bratka.

☆

ŠTĚBETAVÁ VLAŠŤOVINKO!

(1868.)

Štěbetavá vlašťovinko,
stav si hnízdo nad okýnko
světnice mé — ať rozhání
smutek můj tvé štěbetání!

Štěbetej mi, z dálky hoste,
o březích, kde palma roste,
o majáku, jenž tam hoří,
o rozdutých plachtách v moři...

o jižního pásma dceři,
jížto temnou pod kadeří
plamen lásky svítí z víka,
za ňádry pak pomsty dýka.

U nás netulí se nože
k ňádrům dívek — přec, ó bože,
věrné srdce proklát umí —
Rozháněj mé, ptáče, dumy...

☆

SNÍLEK.

(1868.)

O čem, o čem, o čem
dumáš, má hlavinko,
světlým pod vrkočem?

Jaký to sen dřímá,
brvo, vlašťovinko,
pod křídloma tvýma?

Světlým pod vrkočem,
pod křídloma těma,
duše osamělé
poësie němá...

☆

POUPĚ.

(1868.)

Dokud růžový se květ
z plénky neproklobal,
jak mne zásvit jeho těší,
kdy mu déšť své perly věší
na zelený obal!

Pokud v oku dívčím svět
teprvé se budí,
což mne jímá slza světlá
prvé lásky, s něho sletlá
k nerozvité hrudi!

POHŘEB.

(1868.)

Chlapec v komži, nad ním charý
fábor s křížku pozavlává —
rakev — kněz a kantor starý —
trochu bab — to celá sláva!

Odzpívali, odříkali,
na to osiřely máry,
hroudy v rakev zatikaly —
kantor utřel okuláry.

A zas poutichlo všecko
v černých křížů okrese,
jenom hrobníkovo děcko
hopkujíc tam směje se...

☆

KRÁLOVSKÁ IDYLLA.

(1868.)

Před časy byl národ jeden malý
a ten dlouho v bezkrálí se nudil,
však že sousedé ho špičkovali,
posléz cit se síroby v něm zbudil.

Na prestol on přes noc zbudovaný
krále zdvihl za trub, kotlu hlasu
a kruh samovlády mnohoklaný
do světlého ponořil mu vlasu.

A když takto ozdobený vládce
plný pohled majestátu skytal,
žezlo týče, v zlaté oděn látce:
radostí až hvězd se národ chytal.

Však byl král to, jakých v světě málo,
sousedé div nepukali žlučí,
vlasů bílých bohatství se dralo
na šíji mu zlatou pod obručí,

nosu jeho rozedmutá krása
mandel nůsku na bedrách svých nesla,

*

velebné pak brady sněžná řása
jako oblak vlnila se s křesla.

Na hedbávném pasu rozepiatém
královského břicha po obvodu
dvorní básník přeuměle zlatem
tisícislokovou vyšil ódu...

A když kýchl nebo žezla ostny
pošimral se za vznešené uši,
radostí div nárůdek ho ctnostný
nesnědl, jak mu to pěkně sluší!

Že pak obzvlášť vyjímal se krásně,
vlaštovčí kdy hnízda jedl s křenem,
státní poklad pro mlsavé dásně
zámořským těm kupcům dali plenem.

By ho viděli, jak předojemně
umí štípat do zardělých tváří,
sváželi mu na dvůr dívčí plémě —
Div, že o tom mlčí kronikáři...

A že příliš dobře slušelo mu,
když se kochal v pohledu, jak půlí
lebky damascenka v bitvy hromu,
půlit si je nechali mu k vůli.

Aby viděli, jak také hněvy
šlechtí jeho líc, kdy v každé ruce
vousů vlajou vyškubnutých zjevy —
dělávali časem revoluce.

Jednou zemřel. A když mrtvé tělo
naposledy v plné pompě svojí
nosonosným nosem k nebi čnělo —
pravili, že nejlíp mu to „stojí".

Na konec ten mrtvol krásný, němý
sobě na paměť a za vzor princi,
kovové an nenalezli v zemi,
vycpat dali papírovou mincí — — —

ZIMNÍ.

(1868.)

Sníh se sype jako peří
štíhlým jedlím do kadeří
zelených,
ledů hroznovitých tíže
visí s temen lesní chýže
zbělených.

Sníh se sype nekonečně,
jak by sypati se věčně
v bory chtěl,
jak by prolomit svou tíží
nizounkou tu lesní chýži
zamýšlel,

aby tam, ó lesní růže,
bělostné si ustlal lůže
v ňádrech tvých —
Sníh se sype jako peří
štíhlým jedlím do kadeří
zelených.

BUBEN.

(1868, Lužničan 1869.)

I.

Zahluš, bubne, nářky matek —
pusť mne, žínko — vous mi zatek'
slzou — volaj' práva svatá —
zahřmi, kuže rozepjatá!

Pusť mne, žínko! Jest-li právo
z bitvy navrátí se zdrávo,
neptej ty se čerta ďábla,
zda mne ta vyzáblá shrábla.

Bubne, zaviř, zaviř, bubne!
nedozni, an právo hubne.
Cizák mi snad hlavu srubne —
tebe však mi nevyškubne!

II.

Byl boj velký na té hoře!
Vposled rozpjaly tam bidla
našich praporů svá křídla
šumná, nerozlomná vzdoře.

Byl boj lítý na té hoře!
Jezdec umřel na koníku,
v zubech čepel — v pěsti píku —
praporečník na prapoře —

Veta po všem: útěk, hana...
jediný jen, vzdorně stana
proti nepřátelů valu,
roní slzu hanby, žalu...

V dešti střel a v prachu kouři
jako sloup tu trčí z žuly,
buben se mu k boku tulí,
po něm dvé paliček bouří.

Dvé paliček vztekle bouří
na bubnu pro svatá práva —
až bubeník sklesl v kouři — —
Buď mu za to věčná sláva!

Na bubnu má poustláno,
na soudruhu starém, věrném,
místo slzy rosa ráno
ve vlase mu blýská černém...

III.

Bázlivě se přese hroby
špičatými okny denní
zábřesk plíží do sklepení
gótického pusté koby.

Hle! tam v koutě na kamenné
lilji, ve tmě jedva znaten,
buben visí od řemene —
k bitvě více neúchvaten.

Starý bručoun! Více strachu
nenahání; k haraburdí
vržen, na svět se tu durdí —
prestol stověkého prachu...

Kůže prokvítá mu plísní,
nad ním netopýr má stánek,
pavouk jej ovíjí třísní
mlhavou, s níž hraje vánek — — —

IV.

Tak spal dlouho. Noci jedné
procitl však, pozabručel - -
v hromu řev se rozezvučel —
a teď straší v noci, ve dne.

A teď tam ten buben sivý
bouří jako tisíc láter
v divém vzteku — řvoucí divy
nemůž zažehnati páter.

Burácí, jak nad ním by se
mrtvý bubeník zas skláněl,
místo paliček jak by se
nad ním pěstmi rozháněl —

Při sám Buh, ó mrtvý muži!
budeš-li bít dál v tu kůži,
sbubnuješ si nové voje
pro prastará práva svoje...

☆

BALLADA.

(1869.)

O dzvonili, odzpívali,
slzami se rozplývali.

Rok, dvě leta smutek měli,
zpomínali — zapomněli...

Po závěji sáně letí
ženich lásky do objetí...

Hřbitov v poli za topoli
snad ženicha hlava bolí...

Zadíval se na kříž bílý
v těle ubývalo síly...

Od hřbitova: „Jene, Jene!
Jak's ty — ona zapomene..."

Odzvonili, odzpívali —
její oči slzívaly —

Rok, dvě leta, po všem veta
Zapomenuté odveta!

ZLATÉ NÁUŠNICE.

Ballada.
(1869.)

I.

Na zeleném jedle věnci
třepetá se slza nebe,
letí k zemi — tam ji střebe
vlásek rusém u prstenci.

Prstýnek ten rusý snoubí
bílé spánky, dvé kahánků
pod nimi plá jako v hloubi
plstěného stepi stánku.

A jak nad kahánem stepi
vonný dým se vznáší mráčkem,
nad okem tu — ohniváčkem —
brva hedbávná se třepí...

Oj! proč, větví husté věnce,
pláčete vy na prstence
roztomilé dívčí skráně
slzou mutné nebes báně?

Ach! já pláču, jedle-matka,
nad bídou svého robátka,
že mu polštář — tvrdý kámen,
a mha pláštěm jeho ramen,

že mu líce mračno myje,
rusou kadeř vítr češe,
pavouk zdobí, kolem šíje
rosy krůpěje mu věše

na heboučkých nitkách, že je
v líce líbá poubledlé
divý zbojník... proto chvěje
v dol se slza staré jedle.

Vrtí zelenými vršky,
chudák, střásá šišky hnědé
a na robátko své bledé
ssílá démantové pršky...

II.

Bílou hřívou otěž zlatá
prokmitává, ve třmen vsutá
kolébá se kněžny pata
útlá, sameto-obutá.

Nad ní k lovu rozepjatý
o hedbávné konec šňury
sokol pestrochocholatý
tluče křídlem noční chmury.

Za ní družina se řítí.
Avšak viz, co s obé strany
hlavy, pod nočními stany
vlasů jí co hvězda svítí?

Jak dvě lampy za soumraku
pod Madonnou v pusté kapli,
ba, jak by to z nebes zraku
zlaté byly poukáply

slzy, uvíznuvše tady.
Neviděl svět také vnady!
Ba, i dívka v jedlí krytu
zajásala tomu svitu.

„Hle! to mušky svatojanské!"
„Ne, to náušnice panské!"
„Slyš, ty lese, proč své dcerky
nezdobíš takými šperky?

Ó, jen jednou, srdce moje,
kéž by v blesku dvojplamenném
nebeských těch jisker zdroje
zaplály mi nad ramenem!

Pak bych chtěla stín svých tváří
na zrcadle vodním zříti
v utopených těchto září
kmitu..." „Zlato, máš je míti!"

III.

Obláček se lehký chmouří
v nebi, postýlaje lunu,
jako stříbrného člunu
plachta, rozsápaná bouří.

Kněžna dřímá pod nebesy
hedbávnými; náušnice
pohozené v koutku kdesi
žhou jak hada zřítelnice.

Ubohé! že muší reje
ctitelů kol zvadlých tváří
nesvábily — tak se děje! —
s prachem se tu nyní páří.

Břink! — a probuzena vidí
v okně kněžna — volá lidi —
žhavé oči — černou bradu —
zubů sněhobílých řadu...

Ryk a šum a lomoz zbraní —
dýky kmit — a nářek paní —
řinkot pout, kovových kruhů...
Dobrou noc; ó lesu druhu!

IV.

Dvé to zlatých náušnicí
ranní svity nezahlédly,

zbojník to na šibenici
visí, na plačící jedli

milka jeho. V líce bledé
ssílá stříbrné jí pršky
jedle, střásá šišky hnědé,
vrtíc zelenými vršky...

☆

ROZLOUČENÍ.

(1869.)

I.

Tak nás tedy, bratři, rozevěje
vítr sudby do všech světa úhla,
bouřlivého žití na peřeje,
aneb v přístav — neb i v časnou truhlu.

Jeden svinuv plachtoví své záhy
v tichém zálivu si střechu zrobí,
idylla mu ladné její svahy
vlašťovčími hnízdy přiozdobí.

Jiný bouři v úkor porozbalí
zedraný ten prápor slávy skvělé
a buď v nepřátel ho vetkne valy,
neb jím zbortěnou hruď obestele.

Jeden z bitvy uchýliv se hluku
v tichou celi, obdán lampy svitem,
okem chtivým smělou vztáhne ruku
na záclonu, za níž pravda bytem.

Jiný Marty spokojiv se částí
vezdejší to nezamítne zboží —
vážný občan, síly podá vlasti
a svým blahem blaho její zmnoží...

Snad i někdo z nás, hnán vnitra hlasem,
všechno dada za nadšení chvíli,
s uvadlými květy nade vlasem
rekviem sám sobě v struny všílí...!

II.

Bratři milí, však z těch besed vašich
nešel nikdy příliš velký rámus,
nesápali jsme se po palaších,
aniž hlučeli jsme „Gaudeamuss!"

Byli jsme dost lidé spořádaní,
žádný mudrc, žádný také ťulpa,
místo vyššího úst otvírání
hrávali jsme v karty — nostra culpa!

Nikdy špatně z aesthetických pitev
nebylo nám, ze vtipů ni špatných,
v buben příštích netloukli jsme bitev —
kuřáků však tem jsme byli statných...

Nicméně ty doby družby naší
do duše mi věčné vnoří kotvy —
a nech čas mi mnohé povyplaší
z hrudi zpomínky — ta prchne sotvy.

III.

A již tedy posledně druh s druhy
přiťukni si na kochané jméno,
a kdo může, zaplať svoje dluhy
a kdo nemůž — buď mu odpuštěno!

Vypij číši sladní do krupěje,
zvuk té číše do všech světa úhlů
provázej tě, žití na peřeje
aneb v přístav neb i v časnou truhlu!

PÍSNĚ TULÁCKÉ.

(1869.)

I.

Pánbu tolik světel
v nebi nerozsel,
a kvetoucí jetel
nemá tolik včel;

neržá tolik koní
po stepi široko,
tolik slz neroní
sirotkovo oko;

ni k tolika svoje
křížům pan páter
ruce zdvihá: co je
ve plášti mém děr!

II.

Topol stíny metá
na modravé zvonce —
cesta rozejetá —
Bůh ví, kde má konce!

Ta plachta formanská
nad obručí vlaje —
a koleska panská
za ní jenjen hraje...

Formani a páni,
nepojedu s vámi —
Lepší cestování:
do bot trochu slámy!

III.

Jářku: paní hospodo,
podej žbánek piva! –
Ty tulácká svobodo,
dlouho budiž živa!

Budiž zdráva dvě stě let
a vy boty tři sta —
Pak nech v lůně Abrahám
udělá mi místa!

PÍSNĚ ŽEBRÁCKÉ.

(1869.)

I.

Struna lýry nezazvučí
pod rukou mi zlatistá:
půjčí mi své skřipky, půjčí
starý slepec, houslista.

Zdráva budiž — plná vřesku —
šumařská ty veteši!
Ve tvých strunách dravých stesku
celé hejno peleší.

Vybouřím já tyto káně
žeroucí nám ledviny,
pasoucí se v bolné ráně
milené mé otčiny!

II.

Otčino má, žebračko ty vzlyčná,
a přec ve hadrech svých ještě sličná,

hlava tvá je krásná k zulíbání,
a přec věnec trní tkví ti v skráni,

potupy to věnec, již ti vpletl v hlavu
někdejší tvůj otrok pro ohavu.

Ňádra tvá jak plné hrozny kynou -
škoda, cizí ret že k sobě vinou!

Oči tvé jak nebes dva kahány —
žel, že slzí bídy jsou jen stany!

Rety tvé dva rubínové skvělí —
škoda, že jen hladu křik je dělí!

Jmenují tě velevzácnou perlí
na mocnářství rakouského berli,

ano perla's: na Evrópy líci
slza velká nevysýchající!

III.

V svatovítském chrámě
králu našich hroby
a v těch hrobích spějí
slávy české doby.

V svatovítském chrámě
rety stařenčiny
modlejí se v tichu
za dcery a syny.

V svatovítském chrámě
za blaho svých vnuků

babička se modlí
k světci z Nepomuku.

Nemodli se, matko,
k světci z Nepomuku
za blaho svých synů,
za blaho svých vnuku!

Modli ty se raděj,
aby králů rámě
kamenné se zdvihlo —
v svatovítském chrámě.

IV.

Vzali nám tu naši zlatou
svobodičku, vzali,
a korunu naši svatou
v bláto zašlapali.

pohodili zemské zboží
cizozemcům v tlamy,
ze stěn hradů svými noži
sňali drahokamy.

Poskvrnili slinou vzteku
našich dějin desky,
a kol skrání našich reků
rvali věčné lesky.

Otců mrav nám štvali z domu
a jich hrdost s čela,

div, že jazyky nám k tomu
nevyrvali z těla.

Úrodu nám vzali z polí
a s ní bodrost naši —
A teď Čech s žebráckou holí
širým světem straší.

Životy nám ještě zbyly —
Nuže, šavli k straně,
abychom je položili
v poli slávy za ně!

V.

Bouře fičícím svým bičem
nad mořem se rozhání,
metá korábem jak míčem
v propasti — a stěžeň před ní
k palubě se uklání.
Na korábě blesku svity
smutnou jeví rodinu,
duše jejich touhy chvity
nesou k straně ku polední
v dalekou ach! otčinu!

Jsou to Češi. Co je žene
od kolébky pradědu?
Hle, tam v pěsti pozdvižené
otce jejich odvět leží
v zoufalém i pohledu.
Zmozolená prací ruka
komu hrozí do dáli?

A v těch očích hrozná muka —
Ó, těm na nich málo leží
co jej z chýže vyštvali!

VI.

Zaplačte si, bídáci —
však jen tiše, tiše,
aby ti tam v paláci
pláč váš neslyšeli,
o vás, že jste žebráci
v světě nevěděli.
Ó jen tiše, tiše!

Směj se každý, může-li —
však jen tiše, tiše,
by jim rozum spuchřelý
příliš nelámalo,
kde se tolik veselí
ještě ve vás vzalo.
Ó jen tiše, tiše!

Po špičkách se pokradmu
beřte tiše, tiše,
aby vás co krádce snu
za pačes nevzali
a vám vaši almužnu
z mošen nevybrali.
Ó jen tiše, tiše!

Ťukejte jim na domy —
však jen tiše, tiše,
ne snad, že jsou lakomí —

Bůh rač zachrániti —
však by se v nich svědomí
mohlo probuditi!
Ó jen tiše, tiše!

VII.

Před zrcátkem sedí
dívka vyfintěná,
do zrcátka hledí
smutna, zamyšlena.

Krásnou líc v něm vidí,
kaštanové vlasy —
Přec se za ně stydí!
Řekněte, proč asi?

A v tom vlase zírá
perel světlých lesky. —
ach! proč s lící stírá
vlhké perel stezky?

Smutnými tam hledy
anděla zří — sebe.
však ten anděl bledý
dávno svržen s nebe.

Prask... a tisíc střepu
letí po pokoji, ...
ale v každém střepu
vidí hanbu svoji!

☆

MADONNA.

(1869.)

I.

Nad temenem věnec hvězdný,
kolem ňáder vlasů šlář,
pod brvama lásky bezdny —
maloval své milky tvář.

Maloval ji rukou třasnou,
v líci slzu nadšení,
a moc věnem přeúžasnou
dal jí svého umění.

Hotov obraz — Rájská s hůry
děva shlíží blahosklonno —
A on pod nohou své stvůry
sepjal ruce: „Ó Madonno!“

II.

V bouřné noci prostovlasý
zjev se mihl na skal štítě...
Vítr rozduv roucha řasy
zlíbal v čelo mrtvé dítě...

V bouři krčmy krov se chvěje —
tichne cimbál — prostřed tíše
malíř jen se strachu směje,
pod ním překocená číše...

III.

Navrátil se z dálky dálné —
líc má vpadlou — oči kalné —
šedý vlas kol jeho spánku —
život jeho na kahánku.

„Umlčet-li duše stony
žádáš hříšné, rozervané —
hledej spásy u Madonny,
jíž zdroj těchy z očí kane!"

Vešel v chrám — tam lásky bezdny
Madonny otvírá tvář —
nad temenem věnec hvězdný,
kolem ňáder vlasu šlář.

Z nebeských těch očí krásy
líku čerpá každý žel —
Ach, proč asi malíř spásy
nešťastný tu nenašel...?

SRDCE — HNÍZDO.

(1869.)

Oj, hnízdo skryté v zámotu
těch větví květnatých,
tys plno sladkých štěbotů
milenců křídlatých...
Máj postýlá ti dno
svým květem — hnízdečko!
Ó, jak ti bylo podobno
mé mladé srdéčko!

Oj hnízdo! prchnou na podzim
zpěváci křídlatí
a místo květů sněhem svým
tě zima ošatí.
Pak ve vnitru tvém pustota
zavládne — hnízdečko,
jak obestírá tesknota
mé zvadlé srdéčko!

BLÝSKAVICE.

Zlomek.

(1870.)

Vlašťovičí hnízda pod okna a krovy
nalepilo jaro mládci básníkovi,
do kořán mu okna malá otevřelo
a motýlem plachým navštívit ho spělo.

Do podstřeší k němu v brčálovém šatě
kvítím obsypáno od hlavy až k patě —
svit mu zdobil čelo, rosy křišťál uši —
přišlo vyfintěno, jak se hostu sluší...

Jemu přineslo jest písní nové rázy,
svěcené kočičky matce za obrazy,
babičce té slepé na zápraží slunko —
a co tobě asi, sestřičko Lidunko?

Lidunka.

Tatíček mi umřel,
zašla matička má —
a já se svým hořem
bloudím světem sama...

A hřímá, a jak! — má babičko, viď?
Nám sucha neostala jedinká niť.
A vítr a blesk a zálomů třesk.
Jen dále, jen dál po útesu skal...

Co pomůže stesk,
co hluboký žal?

Což ti dobře Pánbu,
slepá má babičko,
pozatemnil rozum,
uzamk' očí víčko.

Ty nevidíš, jak v potopě té
nás hlídač bezcitný od boudy štve...
A potupa, zášť nás chytá za plášť —

TREPKY.

(1870.)

1. Dvě tu něžné trepky v jevě —
Jistě někdo na návštěvě.
2. Dobře Fazyl-paša ví to,
musí nazpět — ač mu líto.
3. Po Fatimy oku nyje
tmavším kávy, kterou pije.
4. Štíhlejší je palmy Kafa
a té dýmky, z nížto bafá.
5. Znovu hledí do předsíně —
nerozlučnať přítelkyně.
6. Paša mstivou zplanuv dumou
vymazal ty trepky gumou.
7. A když vyšel do třetice,
nebylo tam trepek více.
8. Fazyl-paša vejít muže —
A již sedí u své druže.
9. Gumovým ji baví žertem —
a ret pak se snoubí se rtem.
10. Odšel chvále stvořitele,
choť že anděl v lidském těle.
11. Fatima pak na černošku
zazvonila — zdvihla nožku:
12. „Rozpař trepky — příště ale
stav tam trepky méně kalé!“

1. Dvě hedbávné trepky v jevě —
Jistě družka na návštěvě.
2. Arslan-bej co Turek ví to —
musí nazpět, ač mu líto.
3. Sahá maně po čibuku —
nevykouří z duše muku.
4. Nevybafá v sivém dýmě
touhu svoji po Fatimě.
5. Znovu jde — ó ženské klepy! —
doposuď tam obuv dřepí.
6. Arslan mstivou veden dumou
vymazal ty trepky gumou.
7. A když vyšel do třetice,
nebylo tam trepek více.
8. Konečně ty kleté hráze
nebrání mu v lásky dráze!
9. Jižtě Arslan, ráje v oku,
po Fatimy ladném boku.
10. Gumovým ji baví žertem —
ret již snoubí jejím se rtem...
11. Chválí nebe s horoucností
za ten démant lásky, cnosti.
12. A když vyšel, na černošku
zvoní Fat'ma — zdvihá nožku —
13. „Rozpárej mi trepky, Otbu,
a stav příště starší v chodbu!“

☆

DIVNÉ HOUSLE.

Ballada.

(1870.)

Chodil světem starý šumař
s poletavou šedinou,
neměl nic než jedny housle —
a v nich píseň jedinou.
Housle staré, rozvrzané,
smutnou písničku —
„Což pak jste se nepřiučil
jiným, tatíčku?“

„„Ach, ba jsem jich uměl krásných
celou kopu ne-li víc,
vlas ten býval tehdy černý,
růži podobná ta líc.
Vlasem černým, pěknou lící,
těmi houslemi,
vyhrál jsem si nejkrásnější
žínku na zemi.

Sypaly se jako perly
ze strun písně veselé —
žel! že nebyly to perly,
drazí přátelé!

Pohrdla tím bídy grošem
žena-fintilka,
v kolíbce mi zanechala
dítě-andílka!

Byla noc — a v okně luna —
sám jsem nad kolíbkou stál;
ošetřoval mroucí dítko —
nelkal, neplakal.
Ale když mi navždy zhasly
tiché hvězdičky —
tu jsem zahrál — odtud neznám
jiné písničky!" "

Ztichli hosté ve světnici,
neozval se hluk ni smích;
vypili a zaplatili —
šumař usnul na houslích.
„Luzovina! samou bídou
zčervenal mu nos!"
bručel vrávoraje domů
soused Petr Kos.

Z rána na světnice práhu
vzkřikl šenkýř poděšen —
na hřebíku vedle kříže
starý šumař oběšen.
Celá ves se sběhla k tomu,
každý radil cos;
„Vždyť jsem pravil!" samolibě
mínil Petr Kos.

Pochovali samovraha
bez zpěvů a hovorů

mimo hřbitov — jak se patří —
pod větvemi javoru.
Šenkýř k poslednímu stánku
provodil jej rád,
zdědil' po něm staré housle
za skrovničký řád.

V krčmě veselo a hlučno —
staří klejou do karet,
mladí jarobujným pychem
na rub zvrátili by svět.
„Józo, sejmi tam ty skřipky
s puklou kobylkou,
skočíme si od podlahy
s Bětou, Voršilkou!"

Povstal Józa — švarný jonák
v oku černém blesk a šprým,
za kloboučkem pentle, kvítí
zamách smyčcem spuchřelým.
Však — ó divy! — po strunách kdy
smyčec zaskřipěl,
jako by byl jaré chase
přímo v srdce vjel.

Starým karty z rukou padly,
párek zkamenělý stál.
„Co to hraješ?" Józa bledne —
a svou smyčec hraje dál.
Prsty ku skočné se kříví —
struna svéhlavá
jako dýkou každým zvukem
v duši zasahá.

Zdá se všem, že v pusté jizbě
nad umrlou nevinnou
u kolébky starý šumař
hrá svou píseň jedinou.
Luna v okně — mráz je jímá —
plníť jejich sluch
bolem zmařeného žití
hudcův smutný duch.

Konec písně — Józa mrštil
houslemi a smyčcem v kout — —
oddechli si, jak by duše
z děsných vyprostili pout.
Každý křížem požehnal se,
pomodlil se cos,
„Vraťte mu ty jeho skřipky!“
radil Petr Kos.

Nad hudcovým pustým hrobem
pod větvemi javoru
houpají se housle vetché
v tichém větví hovoru.
O půlnoci prý tam hrává —
mluví dědinou —
starý houslista svou píseň
tesknou, jedinou!

☆

ŠVADLENA.

(1870.)

Poslední slunéčka jas
vetchým za okýnkem
dívky rozvlněný vlas
odíl svatovínkem.

Nedbáť rostoucího již
světla s temnem sporu,
sklání hlavu níž' a níž' —
svíčky na úsporu.

Šijeť rukou zbodanou
na svatebním šatě,
jehož řasy pokanou
zítra jiné k patě.

Vlašťovky jí nad oknem
hlučně štěbetají,
zdvihla oko — slzy v něm
řasou prokmitají.

☆

MYŠLENKA.

(1870.)

Člověk jistý, hledě v půlnoci
na kahánku plamen třepetavý,
náhodou či boží pomocí
myšlenku si velkou vymnul z hlavy.

Se září kol spánků slepící
před ním stanula. Tu ostražitě
přiklopil jest noční čepicí
šťastný otec bolesti své dítě.

Zdálo se mu, že ji národu
vázanou jak slušno v safiánu
po životopisném úvodu
podal v rouše vážného románu...

Literaturního na obra
kterak vzrostl rychle, nenadále,
kterak na dračku šla u Kobra
podobizna jeho — a tak dále.

☆

PÍSEŇ.

(1871?)

Nejsem řádný tovaryš
z básnického cechu,
zpívám si jen po chvíli
leccos pro potěchu.

Nevím, co je světa bol,
hrotem svého péra
nezvu do mystických kol
věčnost, Lucifera.

Zpívám jen, kdy písnička
přilétne tak mani
jako ptáče divoké
neuvyklé dlani.

Na srdci ji zahřeju
za smíchu neb pláče,
pak jí okno otevru:
Leť si, volné ptáče!

☆

EPIGRAMY.

(1871.)

Emancipovaná v horách.

„Lidstva génius kdy v ženě vstane,
jižto muž otrockým poutem chromí — —
ach, můj vějíř... ostaňte přec, pane!
taká hloub — ach, jistě krk si zlomí!“

V kostele.

Hřímal s kazatelny
na ty duše podlé,
kteréžto se klaní
mrzké zlata modle.

Spasných rozjímání
klid se kolem stele,
jen kostelník zvoní
měšcem po kostele...

Pan X.

Pan X hádankou mi velkou v dvojím směru:
za prvé, že takou dělal karriéru,
pak že vezpod na klobouku lemu
vždy dvou palců otisk jeví se mu.

☆

OSUDY CYLINDRU.

(K illustracím G. Jar. Schulze ve Světozoru z r. 1871, č. 1.)

O cylindru slávě, smutném pádu
na Muse aj, pášu velezrádu.

Deklaraci navzdor po ty doby
cylindr se zhusta u nás robí.

Byť i nebyli práv kandidáti,
naše šlechta při něm bude státi,

naše šlechta — ba i historická —
k zvěři ne — však za to k dámám lidská.

Ledajaká dekorace mění
povahu a klobouk v okamžení,

žel jen, pod klobouk že premovaný
věčná žízeň rozbijí své stany.

Avšak žid a český libretista
staré v nové změní dozajista.

K dějinám německé v Čechách práce
nejvhodnější tato illustrace.

Že i Němec dobra schopen činu,
uč se z toho obrázku, můj synu!*)

Cidič bot vynáší pod oblohu
cylindr, viz, v byzantinském slohu.

O čem mudrcům se jedva zdává,
dětská mysl časem vykonává.

Ta, již Kalina pěl v divé básni,**)
smetišti tu lup vyrývá z dásní,

kterýž pak — jak umělec nám smělý
okazuje — v pár se bačkor vtělí.

Kdo ty verše dvakrát přečte s hora,
bačkory ty přijmiž od autora.

☆

*) Opilý buršák zdeformuje cylindr a dá jej pak cidiči bot.
**) Baba.

OSUDNÝ KNEDLÍK.

(K illustracím G. J. Schulze ve Světozoru z r. 1871, č. 19.)

Mistr Knejpek, blaho v lících,
hoví sobě při knedlících.
Však tu náhle — hrůza choti —
s verpánkem se k zemi kotí,
oči v sloupu — hrozné zjevy!
Z útrob choti hlasné řevy
přivolaly pomoc chvatem:
truhlář stal se hydropatem.
Avšak marně voda teče. —
Policajt tu: „Mář on křeče,
rychle, natáhněme údy!“
Než i on své poznal bludy.
„Padoucí jím nemoc orá —
palce sem a pro doktora!“
Doktor činí diagnosi
žhavým voskem — boh pomozi!

Johanesa tovaryše
nese noha s pudy výše.
Po podlaze kule z múky
sotva zočil, machem ruky
zbavil mistra kruté muky.

A již mistr oživělý
vodo-vosko-léčiteli
do zad skládá dík svůj vřelý.
Ale Johanesa mile
na knedlíky zove zbylé.

☆

O TÉ VELKÉ VODĚ.

(K illustracím Ant. Garcisa ve Světozoru z r. 1871, č. 11.)

O té velké vodě
byl to ruch a šum,
rybami se hemžil
každý v Praze dum.

Žáby po kobercích
lezly v šíř i dél,
raka v sobě hostil
každý pantofel.

Purkmistra a radu,
slavný magistrát,
v této tísni spasil
hromosvodu drát.

Do hasicích košů
uschovati znal
laciný svůj život
nižší personál.

A na koňském trhu
deset krejčíků
soše patrónově
vlezlo na píku.

A v židovském městě
tam byl teprv shon.
rabín slezl strachem
svatodušský zvon.

Na zeleném trhu
hus a slepicí
nachytali nůše
hoši udicí.

Čeští literáti
střechy zabrali
a z komínů šunky
chutě tahali.

Páni důstojníci
s plnou velebou
po okapech vlekli
šavle za sebou.

Ostrostřelci jako
tyče preclíků
na prádelní bidlo
sedli do šiku.

A když takto v Praze
živlu řádil vztek,
deputace k vládě
sedla do necek.

Tu hned vláda ve své
péči a tak dál
a tak dál, tak dále
a tak dál, tak dál.

☆

ILLUSTRACE JARNÍ PÍSNĚ.

(1871.)

Nad okénkem budí Vesna
šveholy a štěboty,
pryč, ty upomínko děsná
dlouhé zimní tesknoty!
(Kabát do zastavárny.)

Ven, již ven z té vřavy města,
v niž je duše zakleta,
tam, kde každá stezka, cesta
chudobkami prokvétá.
(Žebračkami.)

Tam, kde po zeleném luhu
stele ruka přírody
kvítků rozmanitých duhu,
pohled plný lahody!
(Kluků.)

A kamkoli krok se vije
v pole, luka, háj i sad,
líbezné ti melodije
v ucho zvučí odevšad.
(Flašinety.)

Skřivánek se pěje nese
modrojasnou ve výšku,
nebeská se vláha třese
v každém tady k a l í š k u.
(V holbách pivo.)

Vesničan tu na zahradě
v líci vesel, v srdci čist,
nad zlato ho těší v sadě
každé o k o, každý l i s t.
(Karty.)

U potůčku bublavého
s hochem překvap milenku
a v dar z blahé ruky jeho
m o d r o u vezmi p o m n ě n k u!
(Bouli.)

ČERT NA NÁMLUVÁCH.

Zlomek.

(1871.)

Čertu kdysi po manželském stavu
zastesklo se — vzpomněl na starobu,
na pohodlí, na domácí stravu —
rohy pak měl dávno za ozdobu...

Na balónu tedy z „Blahověstů"
slepeném — jenž zatracencu sborum
dovolen, jak „Denník" redaktorum —
na povětrnou se vydal cestu.

Viděl s hůry bujné jihu deery,
východu ty luzné bajadéry,
západ, sever vil mu svojich květu
věnce pestré — čert neustal v letu.

Než tu kdysi kamenouhelným
étherem se nesa nade Prahou,
s povozem svým stanul spasitelným,
milostnou byv k zemi schvácen snahou.

Oj, tu dívka kouzlem krásy divé
opředla mu srdce žádostivé.
Kord a biret vzav dle obyčeje
z Fausta arii jí v okno pěje.

*

Však, ó běda! křestem umývadla
jeho žáha umělecká schladla,
s nouzí utekl též policie stanu
a k opeře české engagementu.

Avšak čert má převlek pohotově:
básní v Hostinského časoměře
na dívčinu útok činí nově —
však i tu mu ukázaly dveře.

☆

PO DIVOKÉ NOCI.

(1872?)

Byla to divoká zase noc!
Budu si na ni vzpomínat,
až tu svou ubitou minulost
v lítosti budu proklínat.

Seděl jsem v pusté hospodě,
zlá mne tam chvíle zastihla,
jak by se ve tmách nad hrobem
bludička divá zamihla.

Venku tam vločky sněhové
prohání ledový zimy král,
myslím si: kdybys je, vichře, sem
raději do srdce mého svál!

☆

DUMY MOJE!

(1874?)

Dumy moje, dumy moje,
nemám s vámi štěstí!
Proč jste chtěly, nerozumné,
na papír se snésti?
Proč vás vichr neroznesl
jako stepní smetí?
proč vás hoře neuspalo,
jak své vlastní děti?

Vždyť vás na svět v posměch porodilo hoře,
slzy omývaly — proč vás v šíré moře
raděj' neodpláchly, neunesly vlnou?
Neptal by se nikdo, jaký chovám žal,
osudu proč stále moji rtové klnou,
proč mi teskno v světě... „Neví, co by dál!"
neděli by v posměch...

Kvítky moje, dítky!

K čemu jsem vás kochal, k čemu vychoval?
Zapláče-liž s vámi jedno srdce, dítky,
Jak jsem plakal já... Kéž osud přál!

☆

MLYNÁŘSKÁ.

(1876.)

Aj, vítej, vítej, svatvečere,
po denní lopotě
a píseň krásná v sady šeré
zaznívá známé po notě.
Již v kole děv
ať zvučí zpěv,
mlynářský jarý zpěv!

Hle, kovář buší ráz na ráz,
bim bam,
a perlíkem si krátí čas,
bim bam.
Aj, nám je vždycky vesele,
když prší jiskry z ocele,
však trpí při tom zrak a sluch,
a protož milejší nám ruch,
když hraje mlýnský slap,
když kolo míjí žlab.

Tam bednář bije v obruče,
tik tak,
a vesele si zatluče
tik tak.

Však jeho sudy bez piva,
ač ústa prahnou žíznivá,
však trpí při tom zrak a sluch
a protož milejší nám ruch,
když hraje mlýnský slap,
když kolo míjí žlab.

☆

ŽERTOVNÉ DEKLAMACE A PÍSNĚ.

(1876.)

NA SNĚMĚ.

Zde pěkně sedíme
a k tomu hledíme,
by k říše blahu, rozkvětu
jsme brali svoji dietu —
a zde — zde sedíme —

Vy, říše obranci,
na místa svá, poslanci,
již počni rada v hlaholu,
když jsme tak pěkně pospolu,
na místa svá, poslanci!

Snad víte již, pánové, proč že jsme zde —
Ba že!
O novou zajisté daň tu jde —
Ba že!
Jen ze vzduchu nám schází daň,
nuž, páni, poplatek uvalme naň!
Ba že!

Chci slovo mít! A zkrátka dím,
že návrh ten je pouhý šprým,
dalť každý vše — jak vzíti víc,
když zloděj sám nenajde nic?

A proto dím: ne ne ne ne,
tu daň sám ďábel nesžene.

Ne ne ne —, ne ne ne ne!

Uctivě vás musím prosit,
ticho, ticho již,
v pokoji a poklidnosti
shodneme se spíš.
Protož, páni, prosím,
ticho, ticho, již!

Dovolte mi, Vznešenosti,
bych vám řekl ve vší cnosti,
že těch daní, poplatností
máme právě potud (okazuje na krk)
dosti!

Ať druhá též strana se slyší:
vždyť jinde též občané mrou,
tak na příklad v turecké říši,
kde s kabátem kůži hned drou.

Aj, co tu chcete s Tureckem,
co po Turecku nám,
aj, Turek můž' do Asie — asie,
kam my však z té mizerie — erie,
kam řeknem adie?!

KOHOUTÍ DUET.

Rebelliosa.

Vy, kohouti, jste špatný rod,
vám každá slepice je vhod,
a slepičí jak zříte vděk,

hned narůstá vám hřebínek
a kokrhání něžné zní
(něžně) kikiriki, kikiriki!

Cerberus (též tak).

Kikiriki — kikiriki!

Oba (velmi něžně).

Kikiriki!

Cerberus.

Však slepičí též známe mrav,
vám líbí se náš pestrý háv,
a čím víc bledne naše líc,
tím láskou trápíte nás víc,
že přechází nám sluch a zrak
tím věčným kokokodák!

Rebelliosa.

Než sotva slípka bláhová
k vám manželsky se přiková,
co choť se v domě uhostí,
hned bývá konec něžnosti.
Tu kysele to stále zní
kikiriki! kikiriki!

Cerberus.

Kikiriki — kikiriki!

Oba.

Kikiriki!

Cerberus.

A co je toho příčina?
Ó, jenom slípka nevinná!
Jak pod čepcem se octnete,
hned sekantně si vedete
a kohout slýchá denně pak
jen zlostné kokokodák!

KAŽDÝ MÁ SVÉHO KONÍČKA.

Vždyť vidíme, jak rytíř jehly
když za Pankrác ho volá boj,
dvojbarvý kabát směle žehlí
a smrtonosnou leští zbroj;
a soused vidí, dechy taje,
jak statný mistr Jehlička
si na vojáčky švárně hraje —
má také svého koníčka.

Hle, někdo rád má dívky mladé
a druhý raději starý sýr,
ten stovky do Wertheimky klade
a jiný verše na papír,
kdos kolomoutí tyfus hojí
neb kombinuje terníčka —
tak máme každý radost svoji
a každý svého koníčka.

V novější době divný fantas
všem pozemšťanům mozky splet,
že každý na nejhezčí způsob
chce životu se poroučet,
ten bambitkou svou touhu hasí,

tam vhodna jedu lahvička —
a mnohý bádá, čím to asi?
Nu, maj' též svého koníčka.

Co natropí se nyní hluku,
že Turek řádí jako běs,
a chce-li oheň do čibuku,
bulharskou zapálí si ves;
nůž jeho vraždí starce, děvy,
na píce dětská hlavička.
Angličan praví: Jaké hněvy?
Aj, má též svého koníčka!

RADA.

Chceš-li seznat nejlepší všech sportu,
za milenku zvol si komornou,
častuje tě zříceninou dortu
a „vdovičkou Cliquôt" výbornou
a vždy vyhlídku má tu neb onu
pro všetečné oko do salónu:
ach, tam vidíš tisícerý div!
Co jen tretek v kryštalovou schránu
tam se skrývá,
nad níž kývá
hlavou malovanou jakby živ
Číňan z porculánu.

NA SYLVESTRA 1876.

Ticho nyní, sopráni a basi!
Poslyšte mé smutné kázání:
našich číší zvonkovité hlasy

roku starému v hrob vyzvání.
Nuže, rozjímejme zbožně nyní,
bratří v ďáblu, jeho dobrodiní!
Přinesl nám všeho dosti,
bídy, nouze, smutku, zlosti,
málo drobných, velkých méně,
nový konkurs každodenně,
litry, kila, neštovice
a dvě nové železnice,
révokazy, kůrovníky,
turecké dva panovníky,
německých škol jako máku,
v každé po půldruhém žáku,
kry-kry, housky stále menší,
tlustší krejčí, spodky tenčí,
povodeň a hodně bláta,
kam pohledneš, advokáta,
v neděle, den všední každý
nejkrásnější samovraždy,
zabavených novin koše,
zavraždění listonoše,
místo hradeb krásné sady
s domy, silnicemi všady,
polívky a zahřívárny,
přeplněné zastavárny,
celou řadu nových kolku,
tucet pochovaných spolku...

(Více nenapsáno.)

☆

ROMANCE.*)

(1877.)

Proč zazvonil mi do hrobu
ten zlatý kruh, jenž v ozdobu
tvou útlou nožku svírá?
Proč za hrobní mi příkrovy
šat mnohořasý, sněhový
tvá ruka rozestírá?

Nadarmo žbánu tvého lem
s mým vyprahlým se pojí rtem
a zrak tvuj „Žij!“ mi velí.
Zasáhla srdce smrtná zbraň,
ni slza tvá, ni bílá dlaň
již hruď mou nezacelí.

Vstaň, dcero pouště, zdvihni žbán
na krásnou hlavu, v rodný stan
jdi dále volným krokem!
Pryč slzu, jež ti splývá v ret,
a nevolej mne k žití zpět
svým velkým černým okem!

*) Básně této bylo částečně použito v povídce „Poslední jaro“ (viz sv. XII., str. 259—260).

Vždyť zemřel jsem již drahný čas,
mé oko zhaslo, zbělel vlas
a život drsná tíže.
Jáť rozkoši již výhost dal
a mrtvá prsa znamenal
červeným znakem kříže.

Nuž v písek žhavý polož sem
mé skráně, jež ti purpurem
bělostné roucho kropí.
Křižáku lehký konec přej,
mrtvolu pískem obsypej
a vedle zatkni kopí!

Pak zajdi k moři, upni hled
tam, kde se s vlnou naposled
líbává koule žhavá.
V tu stranu zašli pozdrav můj:
Provence krásná, rytíř tvůj
ti navždy s bohem dává!

Dík vzdává za žár tvojich rév,
za sladké oči tvojich děv,
za růže tvé a číše.
A netouží již po nich zpět,
jen chtěl by ještě uvidět
tvé zlaté hvězdy s výše!

☆

II.

BÁSNĚ

z let 1878—1900.

ROK.

(1878.)

Jaro.

Hájem šli jsme. Vzduch byl vlažný, vonný.
Strýc můj vzadu zahloubal se v knize.
Se smíchem jsme ryli v bílé bříze
srdcí dvé pod věnec z anemony.

K návratu nám Ave pěly zvony.
Zplálo rákosí jak zlato ryzé
i květ vodní štíhlé na lodyze
a v kraj šeré spustily se clony.

Člun nás v jasné očekával struze;
zanesla nás veslem jeho dlaň
květných stromu svislé pod haluze.

A když hustěji ten krov se zmotal,
zaplála rtem jeho moje skráň
a v tom slavík v dáli zarokotal. —

Léto.

Srpy zvonily a písně zněly.
Na poli jsem stála polosžatém
u chotě a dítka. Klasů zlatem
po obzor kraj usmíval se celý.

Náhle mraky blankyt obestřely,
hromy rachotily v nebi vzňatém,
liják zachřestil a žnečky chvatem
ze snopů krov zbudovat nám spěly.

Ta chvíle v paměti mi trvá ještě.
Z pod slaměné střechy ručku pne
dítko naše, chytá kapky deště.

Já mám v klíně chrpy, máku mnoho,
věnec uvíjím. V tom objal mne:
Radš něco vypravuj! Nech, drahá, toho!

Podzim.

Zpustlo hnízdo na dřevěném štítě.
Na stěně zrá hrozen. V tichém kraji
nad holými lány smutně vlají
léta babího tenounké nitě.

Sama jsem. U cizích lidí v bytě.
Šátek můj vlas mnohý bílý tají.
Nad mým chotěm růže odkvetají,
po boku mu dřímá naše dítě.

Do očí se kradou horké slze,
písmo knihy, již jsem chtěla číst,
rozplývá se v černé, pusté mlze.

Čelo schýlené mi ostrý vítr chladí,
do knihy teď svadlý padá list —
Rosa slzí mých jej neomladí!

Zima.

Jako démant po knížecím hávu
jiskra kmitá zasněženým polem,
na střeše i plotu, stromě holém
jíní zažíhá svou lichou slávu.

Sníh též padne kdysi na mou hlavu,
nakloní ji k zemi tichým bolem,
roj dum černých rozestře se kolem
jak tam nad závějí vrány v davu.

Či snad pod šedinou v žití sklonku
vypučí mi v srdci dětství květ
pod sněhem jak stéblo bílých zvonků?

Či jak svatvečerní hlahol bání
zimní kraj, mou duši jiný svět
naplní pak hudbou svatých zdání?!

☆

ROMANCE O RYTÍŘI KOLDOVI.

(1879.)

O rytíři Koldě, jenž tu sedí,
všichni kronikáři dobře vědí:
sídlil-tě kus cesty od Náchoda
a sbral všechno jako voda.

Příběh však, jejž tuto pěju mile,
není zapsán v žádném kronik díle,
nenajde se ani — tvrdím chlubně —
v žádném sklepě ani bubně.

V gótické své síni Kolda sedě
na gótickém křesle po obědě,
gótický když pohár nesl ke rtu,
náhle zvolal: U sta čertů!

Spatřil v dálce gótickým svým oknem
kupce s plátnem, krajkami a soknem,
každý z nich měl soudek vína v bedru
pro svou žízeň v tomto vedru.

Vzplanul Kolda žízní po jich zlatě,
oblekl si krunýř, meč a katě,
pod paždí vzal věrnou helebardu
a svou ozbrojenou gardu.

Přepadl ty kupce náhle, chvatno,
vzal jim sukno, krajkoví i plátno,
než kdy zlata žádal v touhy muce,
okázali prázdné ruce.

Leč kdy pohrozil jim lidomornou,
vyznali jsou s upřímností vzornou,
že jsou každý zásobu svých floků
skryli v soudky po svém boku.

Sňali vína soudky se své plece.
„Vypustit je škoda," Kolda vece,
„vypijem' je, bratři, velesnadně,
groše zbudou na dně."

I pil Kolda jako mladý tapír,
pili druzi pijavý jak papír,
však než vypili těch soudku pule,
byli plni dobré vule.

A než soudky vypili jsou ke dnu,
svalili se všichni v kupu jednu,
z hromady pak těl a plášťů čouhá
Koldova jen šavle dlouhá.

Probudiv se Kolda s těžkou hlavou,
v levo pohled, v stranu pohled pravou,
marně kupce hledá v zlobě kruté,
zbyly tu jen soudky duté.

Budí chasu, soudky rozbít velí —
soudkové ti prázdni jsou, o želi!
a když za pás v děsné tuše sáhl,
sáček vlastní nevytáhl.

Po výpravě smutné Kolda nyní
s nyvou lící v gótické své síni
pojídá ach! v gótském křesle sedě
slanečky či sledě.

Protož Kolda náchodský vám radou:
Těšte se jen střídmě vína vnadou,
ostatně, již moudrý Sirach praví,
plzeňské to také spraví!

☆

VZPOMÍNKA.

(„Slavia“. Almanach ve prospěch Slovanů Záhřebských 1881.)

Nemám písně dnes — v mé dřímá hrudi,
nadarmo ji vůle ze sna budí.
Nuže aspoň tebe semo kladu,
uschlá snítko z upomínek sadu.

Krajem chorvátským jsem kdysi jel.
Slunce žhavý terč se ukláněl
za chlum daleký a zlatil spoře
kukuřice smaragdové moře,
z jehož vlny šlehal tu a tam
kdyňového květu žlutý plam.
A jak výspy toho moře, v dáli
lepotvárných výšin tlupy ladné
v jasném úsměvu si opínaly
vinohradů loubím boky vnadné.
Posléz vísky roztomilé středem
unášel mne povoz. Něžně chaty
jevily mi v šeru zlatohnědém
střechu omšenou, štít zubovatý.
Na zápraží jejich za hovoru
statní muži v bílém kroji dleli,
dívky štíhloboké v pestrém sboru
kolem studně šeptaly a pěly;

dětí smích se mísil s guslí lkáním,
skotu, bravu rozmanité hlasy
s bičů praskáním a koní ržáním,
s divnou hudbou cikád, žabí chasy.
A tam z kostelíku vížky snivé
rozlehly se nad umlklou ves
zvonů hlaholy tak divně tklivé,
že mi klobouk maní s čela kles',
že mi slza porosila řasy.
Zdáloť se mi v zanícení blahém,
že v tom znění milé slyším hlasy
známých zvonů v dětství kraji blahém,
že z té vísky rodné kouzlo vane,
že mne družně zove každá chata
do jizbice chvojí povystlané
v teplou náruč pokrevního brata...

Roky tomu — Ale dosud chrání
obrázek ten věrné vzpomínání
a tak často zvoní v duši snivou
onen večer nad chorvátskou nivou!

LESNÍ HROB*)

Překlad básně Walta Whitmana.

(Květy 1881.)

Klopotně stoupaje kdys Virginskými lesy,
za zvuku praskajícího klestí, jež rozrývala noha má,
(neboť byl podzim,)
zahledl jsem u paty stromu hrob bojovníka;
raněn smrtelně byl zde pochován na útěku, (snadno
jsem vše pochopil)
krátký odpočinek — dále vpřed! — čas ubíhal — a
přec zbyl nápis
načmárán zde na tabulce, přibité na kmen nad hrobem:
„Udatný, opatrný, věrný, drahý muj kamarád!"

Dlouho jsem zde stál a dumal, pak dále bral jsem se
cestou;
mnohý se vystřídal čas i mnohý výjev života;
přec často v běhu let i změně místa neb v hluku města,
přede mnou z čista jasna vynoří se neznámého
bojovníka hrob,
vynoří se neumělý nápis ve Virginských lesích:
„Udatný, opatrný, věrný, drahý muj kamarád!"

☆

*) Přeloženo ve volné formě originálu.

MALÉMU NÁRODU.

(1883?)

Tys malý, národe, jak národ náš jsi malý;
však byl jsi velkým v boji za volnost,
když v bouři nadšení jsi povstal směle
a chrabrým činem v olbříma jsi rost,
když proti přesile tvůj šik se řítil,
žár svatý na čele a na rtu zpěv
a věštec, jehož hlas tě k boji nítil,
sám za tebe lil drahocennou krev.

Však přemoc nepřátel tě sklála k zemi.
Měl katan hody, okov zachřestil,
tvá země byla jako hřbitov němý;
než v poutech duch tvůj nezlomený žil,
tys neochabl, pevně věřil v sebe,
stál neoblomně, zkamenělý vzdor —
náš obdiv tehdáž obletoval tebe,
ty's byl nám síly nepodajné vzor.

A vše jsi přemohl. I štěstí k tobě
svou naklonilo nejvlídnější líc,
tvůj sen se splnil skvoucí u podobě,
vše, po čem's toužil, nyní máš, ba víc,

neb z cizího i statku zdoby skvělé
smíš k ukojení svého pychu brát
a pro své choutky zbujné, hrdosmělé
dav jiných národů na jatky hnát.

A přec, ó národe, teďs bídně malý,
teď, kdy se velikánem pyšně mníš,
tvé štěstí zrak ti opojený kalí,
že podstavec svůj vratký nevidíš,
a schvácen lakoty a pychu vírem
sám boříš, co tvá byla záchrana:
Ty, volnosti jenž's býval bohatýrem,
teď v podlého jsi změněn tyrana.

Ty's neměl dosti na svém právu svatém,
než lačně hromadíš práv cizích lup,
ty jiných národů se stáváš katem,
bys tučněl z ubitých jak dravý sup.
Ty násilně je deptáš zpupnou patou
a pro jich nářek potupný máš smích,
tu šlapeš svobodu i lidskost svatou
a neštítíš se skutků barbarských.

Jich syny nejvzácnější katanuješ,
jich statek loupíš těžce získaný
a z něho nové okovy jim kuješ,
jím odměňuješ jejich katany,
ba, útlá robátka jim vlečeš v dáli
do krutých rukou v cizí končinu,
by hánci matek, bratří svých se stali
a bídným nástrojem tvých zločinů.

Ty's běsný tyran, ale tyran — malý,
smích budí jen tvuj goliášský vzhled.

Ten cizí podstavec se brzy svalí,
jenž na chvíli tě do výsosti zved'.
Věř, spravedlnost v dějích lidstva vane
a trestá ty, kdož volnost zradili,
a kácí stavby zpupně zbudované
na bezpráví a mrzkém násilí.

Sám, ostrov sirý, trčíš v cizím moři
a v bok ti hlodá příboj ječící:
ti národové, které jho tvé moří
a kteří zkázu ždají biřici,
a podál obr nesmírný se tyčí,
jejž blahově tvá zpupnost vyzývá —
Věř, zbojníku, tvou slávu trpasličí
do prachu srazí rána strašlivá.

Pak budeš litovat, že v plemen kruhu
jen hněv a zášť tvůj budil mrzký pych,
že spraved'ností raději přátel, druhů
pro doby krušné nezískal jsi v nich,
a v onen pomsty den, až tvoji pýchu
v tůň bídy strhne rozlícený proud,
se rozpomeň, že pokutou tvých hříchů
tě stihl dějin spravedlivý soud.

☆

PÍSEŇ O VESELOSTI

(1884.)

Ó, kéž v onen úval tejný
nalezl bych cestu zpět,
v němžto roste čarodějný,
zlatý veselosti květ!
Vložil bych jej na své čelo,
na své oči, k srdci níž:
hned by čelo pojasnělo,
zasvit zrak, s dum klesla tíž
a svět by byl samé jasno,
všude krásno,
jedna rozkoš dál i blíž.

Hledám k tomu kvítí stezku
v lese žití setmělém,
zarostla mi hložím stesku,
pelyňkem a svízelem.
Hledám, hledám — Dá-liž nebe,
bych ji našel ještě v čas,
přestal trudit jiné, sebe,
lusknul prsty: Spral to ďas!
abych hlavu, nechať starou,
s myslí jarou
vznesl po junácku zas?

Nevím, nevím — Kéž to bude!
Ještě roků zbývá pár.
Kéž má struna jasně hude,
z písně jiskří hravý žár.
Dnes ho nemá na mou víru,
radou jen vás podělí,
jichž to mívá plnou míru
vždycky šosák zvetšelý.
Slyšte: Mezi květy všemi
na té zemi
králem kvítek veselí!

BRATŘÍM MILADINOVŮM.

(1885?)

Do temna žalářního silnou mříží
zří bázlivě jen malý nebes pruh;
dvé vězňů k němu kalným okem vzhlíží,
jimž ruce svírá těžký pouta kruh
a každé hnutí chřestot kovu budí,
jenž krutým posměchem jim sápe hrudi:
„Oj, pošetilci, mrtvý národ robů
jste chtěli křísit z potupného hrobu
svou rukou slabou? Teď ji pouto škrtí
a lid váš pohroben na věků věk:
v prach tělo jeho zpupný Osman drtí
a ducha jeho hubí lstivý Řek."

Než bratři jatí pohlížejí vzhůru
v tu nebes píď, kde mračnem hvězda plá:
„Jak tam ta hvězda překonala chmuru,
i lid náš zhoubným silám odolá!
Lid tento dosud žije v těsném hrobu
a věří v sebe, v brzké spásy dobu,
nechť nám se pouto v ruku slabou vtíná,
sto jiných ruk se k dílu spásy vzpíná,
blíž kvapí čas, kdy ráji s bídné šije
jho rabů klesne, s rukou řetězy —

duch lidu ztýraného žije, žije
a nad sveřepým vrahem zvítězí!

My slyšeli bít jeho srdce zdravé,
k nám zřejmě mluvil jeho živý duch
z těch písní krásných, které plesné, lkavé
z hor, dolin zněly v okouzlený sluch,
z nichž bouří dalnou sláva dědů zvučí
a vnuku nový život slibně pučí —
my sbírali ty sledy předků drahé
i jara nového ty květy vlahé
a z nich jsme v duše ssáli šlastnou víru,
v lid rozsévali blahé naděje,
že nad bulharskou nivou volnou, šťastnou
se hvězda slávy opět zaskvěje.“

Tak těšili se bratří v trpké muce
rtem vyprahlým, jejž mučil žízně pal.
V tom žalářník, číš vytouženou v ruce,
zlý na rtech úšklebek se k vězňům bral.
A dychtivě se k číši dlaně vztáhly
a přilnul k obrubě ret žízní zpráhlý —
Leč, běda! Není sílící to vláha:
jed, podán rukou úskočného vraha,
jak trýzeň pekel v útrobách jim ryje,
zrak zděšený jim halí smrti stín —
a na hruď hasnoucího Dimitrije
svou hlavou sklonil mroucí Konstantýn.

Dva chladné trupy s posměchem a hanou
vlek' ze žaláře pochop surový —
lid hloub jen sklonil hlavu utýranou
a dále nesl mrzké okovy.

Však duch, jenž hájí pošlapaná práva
a tyranie prestol rozkotává,
on vzbudil bratra severního sílu,
že povstal, obr, k velebnému dílu
a po Balkáně hromem zaburácel,
až Stambul sám se zachvěl do kořen:
Tu Osmanstva pych barbarský se skácel
a Bulharsku svit' velký spásy den...

Ó, bratři mučenníci, vaše jmena
od moře k moři širou otčinou
vždy s díkem vroucím budou velebena
Bulharů volných šťastnou rodinou.
Jak vůdčí světla tato hvězda dvojí
jim svítit bude v každém příštím boji,
je cestou pravou k jasným cílům vésti
a těšiti je shůry světlou zvěsti:
že tisíc vrahů národ neutlumí,
jenž sobě věren, svatým žárem vzňat
má syny vznešené, již trpět umí
za bratry své a pro vlast umírat.

CYRIL A METHOD.

(1885.)

Mrak temný na slovanské luhy
hrom zkázy nesl, žár a krev —
v tom od východu svitem duhy
jim vzešel míru, lásky zjev.
Vznesli žehnající dlaně
nad slovanským národem
jasní vyvolenci Páně:
svatý Cyril s Methodem.

Řeč sladkou na rtu, zvuky rodné
a v oku lásky vřelé jas,
kam nesli sémě blahoplodné,
po kraji šuměl rajský klas.
Rozlévali světlo spasné
nad slovanským národem
dvě ty hvězdy milojasné:
svatý Cyril s Methodem.

Ó, vy dvě holubice ráje,
jež s ruky boží slétly v zem',
by haluz míru v naše kraje
přinesly s lásky zákonem,

věčně budou velebena
vděčným Slávů národem
vroucím hymnem drahá jmena:
Svatý Cyril s Methodem!

☆

JARNÍ.

Dle Burnse.

(Květy 1887.)

Již nese jaro blahé zvěsti,
hloh září květem na rozcestí,
kde očekávám plna štěstí
miláčka srdce svého.

Tam v háji na mechu a kvítí,
pod větví stinných hustou sítí
chci o samotě s hochem dlíti,
s miláčkem srdce svého.

Jas, píseň všady, zeleň mladá
a život, rozkoš, lásky vnada,
dešť vonných květů na mne padá
a na miláčka mého.

Když jitrem oblaka se rdějí
a zajíček hrá pod šalvějí,
tu porosenou travou spěji
k miláčku srdce svého.

A když se večer kloní k luhu,
noc halí stínem květů duhu,
tu v loktech odpočívám druhu,
miláčku srdce svého.

☆

ŠLECHTA*).

(1887.)

Ty šlechto česká, zašlá v bouři času
jak hrdá píseň zniklá bez ohlasu,
kde jste, vy orli strmých skalných výší,
vy bohatýři s paží železnou,
již na bedrách svých nesli mocnou říši
a světem třásli zbraní vítěznou?
Kde jste? Kde jste? Přes hradů vašich rumy
jen zkazka o vás teskným vzdechem šumí.

Vás exil rozplašil, meč katů sklátil,
duch zrady, mdloby v odpadlíky zvrátil,
a co tu zbylo s vaším starým štítem,
co českou šlechtou sebe nazývá,
to nečeské je duchem, srdcem, citem,
v háv cizoty se chlubně odívá,
řeč naši nezná, cizí trety cení —
Ba, šlechtu máme — ale českou není!

Já nevelebím ani dávné pány,
již cizotu nám vedli v české lány,
již tolikrát svůj zisk, svých erbů lesky
nad země prospěch kladli, vlasti zdar,

*) Báseň tato napsána jako 4. zpěv Zpěvníku J. Buriana.

pod jejichž pěstí světlý génij český
tam u Lipan kles' v potupu a zmar,
již sobě z lidu raby učinili
a po staletí z jejich potu tyli.

Jen k jedinému z českých pánů zírá
mé oko s nadšením, v líc bohatýra,
jenž erb svůj směniv pouhým bratra jmenem
a v žáru svatém, vzdoru nezkroceném,
rek poslední velkého Táboru,
pad' za svobodu lidu, který v pláči
čas mnohý ještě vzdychal po Roháči.

Boj za myšlenky oněch reků smělé
až dosud není dobojován cele,
však vítězství již svítá chrabrým četám,
kdy k cílům jasným lidstvo dospěje,
ó národe můj, k těmto připni metám
své všechny snahy, vzlety, naděje,
stůj s vojskem, jemuž blízký vavřín kyne,
ne s tím, jenž marně časy nazpět šine.*)

*) Variant: jenž v zoři lepších časů zhyne.

JITŘNÍ PÍSNĚ A NOVÉ PÍSNĚ.

jež v cyklech z r. 1887 a 1888 zařazeny nejsou.

MALIČKOSTI.

Z nás mnozí hledí pohrdavě shůry
na malicherné bratří kutění,
na korouhvičky, fábory a šňůry
a po blyskotkách drobných dychtění:
ty trety
a cety
jak směšné jsou a titěrné,
jak banální a mělké, —
již nechme hříček dětinných
a spějme k věci velké!

Mně zdá se však, že doba posud není
smích sobě tropit z malých blyskavic,
a bojím se, až smetnem v povržení
ty droboty, že nezbude nám — nic;
ty trety
a cety
jsou dosud statky jediné
v tom našem domě chudém —
Ty malé hrdě vymetem
a velkých nenabudem!*)

*) Variant: Jen ještě tyto vymeťte a prázdná jizba zbude.

Ó vzpomeňte, co pro nás učinily
ty šňůry, stužky, písně, prapory,
jimž teď se smějem! Kolik hravě vsily
zrn těžkých, plodných v pusté úhory.
Ty trety
a cety
nám vykouzlily na tisíc
lahodných květů jara
a vykonaly věru víc
než moudrost vaše stará.

☆

MY A JINÍ.

Kam jen oko padá, vše se chystá k boji,
vše svůj tuží sval a zbraně hotoví,
aby ku své straně strhli silou svojí
jazýček na váze dějin kovový.
My jen obracíme zraky do blankytu,
nadpozemských vidin vzdušné pásmo snujem,
noříme se v tůně myšlenek a citu —
Jiní pádné meče, my jen verše kujem'.

Jiní praví: Všechno jsme si nyní sami,
prvním zákonem nám vlastní čest a zdar,
všemi silami a city, myšlenkami
hajme národ svůj a nosme soku zmar;
my však mluvíme, že třeba mysl vznésti
nad ruch úzkoprsý plemenného vznětu
k výsostem, kde kyne všeho lidstva štěstí —
Jiní sobě jen, my služme všemu světu!

OTÁZKY.

Jak možno slavit bujný kvas —
dím sobě v duchu —
když hladového mroucí hlas
nám sténá k uchu?

Jak možno v kajčím peří spat
a skvít se v drahém kovu,
když mrazem chví se nahý brat
a v bouři nemá krovu?

Jak možno hrobku zlacenou
uchystat svému trupu,
když's vedle v jámu bezjmennou
vmet nahých mrtvol kupu?

Jak moh' bych v rajských oblastech
slasť cítit svrchovanou
a znáti, v pekla propastech
že bratři věčně planou?

☆

USPÁVAČŮM.

(Otištěno r. 1907 v „Moravsko-slezské Revue".)

Jen zvolna jděme ku předu,
jen tiše, obezřele,
a zkoumej v moudrém ohledu
píď každou oko bdělé;
ne slepě čelem do stěny,
ne střemhlav přes pahýle:
krok volný, vhodně změřený
spíš dotapá se cíle —"
Aj, nerozumím, pánové,
těm varujícím řečem:
vždyť beztoho po dráze své
jak hlemýždi se vlečem',
div, když se nohy pozvednou,
krok dál se léta chystá,
ba, zdává se mi nejednou,
že vlastně nejdem' s místa.

„Jen zachovejme chladnou krev
a střízlivé si oči,
neb vášeň prudká, divý hněv
rád s pravé cesty bočí;
buď rozum zralý vůdcem nám,
pryč s burnou snahou mládí,

ta čelí k marným vidinám
a na bezcestí svádí —“
Aj, nechápu tvůj přísný hlas,
rci, mentore, kam cílíš?
Vždyť myslím, že již drahný čas
jsme střízliví až příliš,
že prchá zbytek mladých sil,
na prsou mdloba leží,
že třeba nám do zvadlých žil
spíš trochu krve svěží!

☆

CO PŘEDE VŠÍM.

Kdyby ten či onen zahovořil:
„Špatně žiješ, brachu, rady dbej:
Všechno rozbij, co jsi v sobě stvořil,
všeho rázu vlastního se vzdej,
přijmi vzhled můj, líce mého tahy,
po mně v každém kročeji se řiď,
vůli mé vždy podrobuj své snahy,
dumej myslí mou, mým citem cit' —
a vše statky země, vavřín, zlato,
rozkoš tisícerou dám ti za to —"
Zavolal bych: Ne!
Raději žíti v bídě, strasti, znoji,
nežli zradit vlastní bytost svoji,
ta mi nade vše!

Také národ velká bytost živá,
jížto každý z nás je malý díl,
v níž ruch našich duchů všech se slívá,
v nížto koluje krev našich žil.
Bytost ta je dosud silna, zdráva,
nechce volně života se vzdát:
násilí a hrozbám odolává,
chytrácký též maří svod a spád.
Darmo lákají: Své odvrhněte,
splyňte s námi — zde vám blaho zkvete —
voláme k nim: Ne!

Raděj' chceme strádat v nouzi, boji,
nežli zradit vlastní bytost svoji,
ta nám nade vše.

Přijde lepší věk, jenž trnout bude
nad plemennou vřavou barbarskou,
kdy rval German srdce Polsky chudé,
Slovač vadla zlobou maďarskou;
přijde lepší čas, kdy zhasne klatá
plemen zášť, jíž věk náš divě plál,
národů všech bytost bude svatá
a všem soudce lidstva tribunál —
ale nyní boj ten duší věku,
rozrývá svět širý v burném vzteku
boj všech proti všem;
jen ta vášeň všechno kolem chvátí,
a kdo žíti chce, ten musí státi
cele, stále v něm.

☆

JITŘNÍ POZDRAV.

(Otištěno v Slavnostním listě, vydaném na památku 20letého trvání tělocvičné jednoty „Sokol" v Olomouci r. 1889.)

Moravěnko, ke tvým ňadrům snícím
ucho mé se lehce přiklonilo,
a tu klasů rouchem šelestícím
divně mi to ve sluch zazvonilo,
jakby dole srdce zlaté bilo.

Jakoby tam zněly zlaté zvony
v jasném chrámě zapadlého štěstí,
jakobych tam slyšel písně ony,
jež kdys děcku ptáček rajských zvěstí
zpíval s báje zlatých ratolestí.

Jak jsi krásná! V lehkém ňader vzletu
rouška třpytivá se jemně zdvíhá,
protkávaná zdobou prostých květů;
mákem vlčím tichá tvář se zžíhá
a kmit chrpy zlatem brv se míhá.

O čem sníš? Zda duší zbožnou vane
svatých bratří hymna blahozvuká?

Zda v ní berla širovládná plane,
jíž se stkvěla Mojmírova ruka,
prestol velikého Svatopluka?

Ajhle! skřivánek ti z teplé hrudi
vzlétá nad rozkvetlou jetelinu
a svou ranní zpěvankou tě budí
ztráceje se v nebes modrém klínu:
„Snila's krásně, nyní měj se k činu!

Zvedni srp! Co sen ti poutal brvy,
zpychnulo tvým luhem husté býlí,
a tam děcko, sourodé ti krví,
v roli slezské již již hynouc kvílí,
brzo-li se k němu sestra schýlí.

Nad Vltavou viz! u práce perné
rodný bratr toužebně již čeká.
Vstaň a spěš na srdce jeho věrné!
Dlani, jež se trudně s rádla smeká,
nových přidá sil tvá ruka měkká.

Stvořeni jste k sobě, buďte svoji!
On víc poznav zápasy a bědu
bystřejším je, otrlejším v boji;
ty zas v mysli, způsobu a vzhledu
zachovalas věrněj' odkaz dědů.

Silou předčí on, ty něhou měkkou,
břitším duchem on, ty jemným citem. —
Obejmi jej družbou dávnověkou
pod koruny jedné drahým třpytem,
za spojeným lvím a orlím štítem!

Blaho jemu, blaho zkvete tobě
z toho svazku, z ruky svorně činné.
V loktech vašich zmohutní též robě,
jež teď stranou opuštěno hyne,
a svit zdaru na vás všechny splyne.“

Vstává Moravěnka, s řasy zlaté
poslední sen stírá měkkou dlaní,
klesá bratru v lokty rozepjaté — —
Což můž' pěvec, patře slzou na ni,
než jí zaplesat svůj pozdrav ranní?!

STARÉ HESLO.

(Otištěno v Slavnostním listě, vydaném na památku zoletého trvání tělocvičné jednoty „Sokol“ v Olomouci r. 1889.)

Staré heslo, stará píseň,
ale neznám lepší žádné,
před ní prchá všecka tíseň,
šíj se přímí, srdce mládne;
zapomeňme stesků, sporů,
zanotujme v jednom hlase
staré heslo, heslo vzdoru:
Nedejme se! Nedejme se!

Po špičkách se tiše, tiše
národ plížil mnohá leta,
opatrně, jedva dýše —
a kdes v mlhách naše meta.
Nuž, zas přímo, krokem jarým,
směle nechť se čelo vznese
pod korouhví s heslem starým:
Nedejme se! Nedejme se!

Nevěřím, že dojdem' cíle
jinak, nežli boje trudem;
kují lest, když hladí mile,
dají jen, co vydobudem'.
Vše, co máme, bojem parným

v útisků a hrozeb děse
dobyli jsme s heslem švarným:
Nedejme se! Nedejme se!

Není pravda, že jsme malí,
že jsme slabí — věřme v sebe!
Jenom strach nám oči kalí,
jenom chabost síly střebe.
Hle, jak směle Dán se tyčí,
Maďar pyšně hlavu nese,
nejsme národ trpasličí —
Nedejme se! Nedejme se!

A jen hleďme ku východu,
v sever vážný, na jih smavý,
nespočteme svého rodu,
nepřehlédnem' širé Slávy.
Věřme, že se příboj zláme
na pobřežním českém tese,
za nímž obří skálu máme —
Nedejme se! Nedejme se!

Nechtsi úsměv odpovědí
na mou píseň neumělou,
že tu řinčí průpovědí
obnošenou, zrezavělou —
nezřím spásy v hesle jiném,
jenom to se na rty nese:
Nejen slovy, ale činem
nedejme se! Nedejme se!

☆

BUĎME SVOJI!

Slyšte, zpívá naše země,
zpívá bor a nivy klas,
hřímá v bouři horstva témě,
Vltavin to šumí hlas,
v šumavské to hučí chvoji:
Buďte svoji!

Jedna zem' je naše matka,
v lůně svém nám chystá hrob,
všem nám předků hrad i chatka
šeptá zvěsti zašlých dob,
jedna krev i řeč nás pojí —
Buďme svoji!

☆

SLOVANSKÁ HYMNA.

Oj, svorně, bratři, dosti už sváru,
dost dlouho vlek' nás do cizích spáru,
dost svalil pohrom na slávské rody —
teď hubme škůdce mečem své shody!
Slované, svorně! V tom heslu zdar,
v něm naše volnost a vrahů zmar.

S rovnými rovni k jednomu cíli,
s volnými volni spojme své síly,
ať k nebi témě Slávie zdvihne
a její katy odplata stihne.
Slované, svorně! V tom heslu zdar,
v něm naše volnost a vrahů zmar.

Pak naše rodné, milené kraje
kvést budou líbě, svobody ráje,
a zářit budou, nevole prosty,
jak světa všeho nejdražší skvosty.
Slované, svorně! V tom heslu zdar,
v něm naše volnost a vrahu zmar.

Nuž, lette svorně nad hlavy mužné
všech slávských vlastí prapory družné,

dnů lepších zvěsti šumně nám pějte,
vstříc nové slávě vesele spějte!
Slované, svorně! V tom heslu zdar,
v něm naše volnost a vrahů zmar.

☆

NOVÉMU JARU.

(Časopis českého studentstva 1889.)

Z nepaměti dávných věků
stejně, stejně každým rokem
z mladé trávy vesna nová
vzhlédne fialkovým okem
a vždy s trylky skřivánčími
znovu zazní nota stará
básníků i veršotepců:
Vítej, kráso jara!

Dokud národ žití schopen,
nechať chvíli zpráhlým zdá se,
vždy se opět vypne, zaskví
v nové síle, svěží kráse,
a kdy starších skráně chladnou,
mdloba rozmach páží hněte,
vždy zas v čerstvém ruchu mládí
nový máj mu zkvete.

Sestárlému pokolení
nevrátí se květen smavý,
prosince jen květy bílé
obalí nám zvolna hlavy,
ale vůkol četa mladá
zase bujné skráně týčí
a v ní svěžích dum a citů
nové jaro klíčí.

Vítej nám, ty mladá vesno,
chutě raš a puč a zkvétej,
v plném blesku junych vidin
k nejsmělejším cílům vzlétej,
spíše přes mez nežli chabě,
zbrkle spíš než přemoudřele —
kyp a šum, náš světe mladý,
mlád buď cele!

☆

SOUDCŮM.

Pozdě, brachu, saháš k lýře:
Ta tam doba jarních květů,
luzných přeludův a vidin,
svěžích citů, smělých vzletu,
kdy tvé srdce, hnízdo prázdné,
v jeseni se zmítá mrazné
a sníh leží na tvé skráni —“

Vím to dobře, milí páni.

„Měl jsi zůstat při svém épu
aneb raděj’ přestat cele,
nevynikloť nad prostřednost
tvoje péro neumělé.
Proslaví zpěv český světem
hloubí citu, orlím vzletem
jenom zpěvní velikáni —“

Sláva není všechno, páni.

„Neuměje slávy dobýt,
laciné chceš získat věnce
z rukou davu všedním rýmem
zabarveným do tendence.

politikou mělkoduchou,
zrýmovanou frází hluchou,
po níž právě lid se shání —“

Mýlíte se trochu, páni.

Syn jsem doby, svého kraje,
prostý voják v českém voji,
a co naším vzduchem vlaje,
co se z naší půdy rojí,
to mi hlavou prošlehuje,
to mé srdce zažehuje
a jak výhně dravé plání
na venek se dere, páni.

Vím, že píseň politickou
hříchem estetickým zvete,
že mi z časových těch ozvěn
kvítko slávy nevykvete:
Málo pak se o to trudím,
zda-li zášť či přízeň zbudím,
neboť denních pochval ždání
nevedlo mne nikdy, páni.

Avšak cítím: odpor marný!
Čím se plná ňadra dusí,
co mi víří stále hlavou,
ven to musí, ven to musí!
Musím vypět všední písní,
co mne povznáší a tísní
v časovém tom kolotání —
nechť vám budu v posměch, páni.

☆

NOČNÍ SNĚM.

Noční kdys ptactvo na starém hradě
slétlo se k radě.

Zavésti chtěli výři a sovy
řád světa nový.

Noci trun patří, temno je svato,
světlo buď klato.

Před svitem denním vše ať se kryje,
v noci jen žije.

Vyléčí lidstvu zkažené hledy
noci mrak bledý,

v tišině bude naslouchat vděku
našeho skřeku...

Řečnil tak sýček, kulich mu svědčil,
sněm chválou vděčil.

Pozvaní hosté: netopýr, můry
tleskali shůry...

Leč tu se v dáli zarděla hora,
zasvitla zora

a nočních ptáků zděšené tlumy
skryly se v rumy.

☆

KRISTOVA ŘÍŠE.

Jde Kristus opět zemí, jde víškami a městy,
však nezří postať jeho zrak lidstva zkalený:
jen pažit chví se blahem ve stopách jeho cesty
a hvozd se koří před ním svých obrů temeny.

Jde kolem pyšných sídel, v nichž bujné šumí kvasy
a na jichž prahu skvoucím lká chuďas hladový,
jde kolem teplých jizeb, v nichž vánoční zřít jasy,
an kol sirotka venku vlá rubáš ledový.

Jde kolem zahaleču, již z potu bratří tyjí,
přes bojiště, kde znějí zpěv slávy, mroucích ston,
jde hlukem kors a trhu, krov samotářů míjí
i chrámy, s jejichž věží své „Ave" plesá zvon.

Na jeho božské tváři stín zármutku se míhá,
zrak hledí zasmušile v dál sinou kolkolem,
a s povzdechem se k nebi žalobně náruč zdvíhá:
„Ach, nesnesla se dosud má říše v tuto zem'!

Tať přijde v pravdě teprv, až v zahanbení strhne
svůj hedbáv s těla boháč, by nahost jiných skryl,
až nedotkne se krmě a číši na zem' vrhne,
když zalétne mu ve sluch jen z dálky hladu kvil.

Až místo zvonů mrtvých se v hymnu lásky slije
tluk živých srdcí lidských, skřek sobců oněmí,
až v zákonů svých desky jen jeden lidstvo vryje:
Jak sama sebe miluj své bratry na zemi!“

☆

NAPOMENUTÍ.

Zda přijde čas, kdy boháč zastydí se
za skvoucí síně své a pyšný šat,
an uvidí, jak bloudí bez přístřeší
a mrazem chví se polonahý brat,
kdy odstrčí svou zlatou číši vína,
kdy rázem přeruší svůj bujný kvas
a řekne sobě: Hřích je hodovati,
an o chleb suchý sténá bratří hlas!

Zda přijde čas, jenž blasfemií nazve
svým dítkám fintit strůmek vánoční
stem dárečků, kdy zvenčí v teplou jizbu
pláč chudých sirot zimním vichrem zní,
kdy skutkem zákon velebný se stane:
Jak sebe člověk miluj člověka!
Zda přijde čas ten? Z nitra vzdech se hrouží:
Ó Kriste, říš tvá ještě daleka!

Ó, nechť ta říš se aspoň blíží stále,
byť pozvolna, vždy k nám se chýlí níž,
kéž onen lásky voj se stále šíří,
jenž touží ulehčiti lidstva kříž,

jenž těchu bližních na prapor si píše
a jemuž odměnou je nejdražší,
když zbudí blaha kmit ve smutném oku
a s čela bratří chmuru zaplaší.

MODLITBA.

(Zlomek.)

Jak za dnů dětských spínám ruce k výši
a na kolena klesám v pokoře:
Ó Ty, jenž vládneš nekonečné říši
všech zjevů hmoty, času, prostoře,
i duchům všem, jejž Bohem zove víra,
Ty prazdroji všech myšlenek a sil,
Ty nedostižný taji všehomíra,
schyl ke mně, schyl
do stínu běd
svou hvězdnou skráň, svůj vševidoucí hled!

Zvěst dávná hlaholí, že z ruky Tvojí
vzlet' nesčíslných světu věčný rej,
i země jiskřička v tom hvězdném roji
a na ní živlu ruch i lidstva děj,
že spravedlivý soudce lidských činů
zlo potíráš a šíříš dobra říš,
že člověčenstvo stoupá po Tvém kynu
vždy výš a výš,
vždy dál a dál,
kde nedostižný září ideál.

Ó bože, v davu různohlasých plemen
i národ náš jsi vzbudil před věky

a z pravlasti z pod Himalajských temen
jsi na západ jej vedl daleký,
Tys udělil mu neobsáhlé nivy
a rozmnožil jej jako sbory hvězd
a bránil jej, když vrah mu hrozil divý,
a dal mu kvést,
však dost i běd
jsi na kvetoucí jeho luhy veď.

☆

ŠUMAŘSKÉ

Zlomek.

(1890?)

1.

Máš čelo vráskou proryté
a vousů běl se chytá,
pod paždím skřipky rozbité
a noha pouti syta.
Jest konec všemu, šumaři!
Již zpěv a hra se nedaří
Nech marné toulky v šíru
a hledej sobě teplý kout,
kde mužeš klidně sestárnout
a zavřít oči v míru.

Tak pravil jsem si v temný den
za krčmy vetchým stolem,
v kraj zasmušilý hledě ven,
kde sníh se honil polem
Leč náhle roztrhal se mrak
a jako smavý dívčí zrak
pruh modra svitl s hury,
hrst zlatých šípu vesny luk
vmet' na mladistvou zeleň luk
a zjasnil čela chmury.

Sem, skřipky mé! Dál půjdu zas —
sil dosti ještě cítím;
ven skřiváncí mě vábí hlas
se zlatým v louce kvítím.
Nechť sešly housle, šumař sám,
hrst ještě tónů v nitru mám.

(Dále nepsáno, ale podle náčrtku před začátkem básně chtěl tu ještě básník uvésti, že písně jeho nehodí se „do salonu", že jest „hrdý a nepřijme almužny, jen groš vydělaný".)

☆

PRVNÍ SNÍH.

Zlomek.

(1890?)

Patero hledí
radostných očck
do metelice
sněhových vloček.
Sypou se mile
hvězdičky bílé,
lehounké pýří
křepčí a víří,
na stromy, chaty,
na celý kraj
utkává šaty
krásnější věru
nad hranostaj.

Rozkoší v ručky
Lidunka tleská:
„Ach, již k nám zima
přijíždí hezká!
Jak budou krásně
sněhové třásně
se střechy splývat,
větve odívat!

Čarovným svitem
opojí hled
pod každým štítem
rampouchů pěkných
visutý led.“

Zavolal Jaro:
„Vroucí mé přání
střelhbitá jízda
ledovou plání,
sněhové stvůry
hledící s hůry
uhlovým okem,
s ledovým bokem,
sněhových míču
veselý střet,
za hvizdu biču,
rolniček znění
sanice let!“

Boženka praví:
„Mne těší více
v jizbičce teplé
za metelice
hleděti v plamen
praskavých kamen,
na jasné květy,
v okno jež sety,
u chůvy staré,
kde těší sluch
pohádky jaré
a kolovrátku
veselý ruch.“

Miloš se těší:

OTCOVA POHÁDKA

Zlomek.

(1896)

Srdéčko moje,
holoubci moji,
koníčky vrané
sedlány stojí,
tu ten je Vašíčkuv,
Liduščin druhý,
pojedem do Prahy
přes lesy, luhy.

Nechci já, tatíčku
na tom tvém koníčku,
nechci já do Prahy jet:
po krátkém poskoku
žádá již obroku,
spatří li hospodu, staví se hned.
Stokrát jsme vyjeli,
nikdy nedojeli,
do smrti nedojedem —
Pověz radš pohádku
o chlapci, děvčátku,
o babě s lidojedem!

Ne, já chci pohádku
o zlaté o rybce —

O sedmi hráščích já
v zelené kolíbce —

Radši, jak Honza jel
v královském voze —

O zámku skleněném
na kuří noze —

Ticho již! Konec buď
nehezké vády —
Chcete-li hodné být,
poslouchat rády,
báchorky vystřídám
něčím dnes novým:
o sobě samém vám
pohádku povím.

Povídej! Povídej!

☆

DROBNÉ NÁBĚHY A NÁČRTKY.

(1890—1895.)

Písně poustevnické.

I.

Já hluku světa výhost dal
a zašel do samoty,
kde spousty šedých, strmých skal
jak strážní obři nad úval
pnou štíty své a hroty,
kde zadumanou tišinou
jen potok šumí olšinou
a ptačí slyšet noty.

*

Ó tišino, ó samoto,
vy milé družky moje,
vás jímám v náruč toužebnou
své duše rány hoje.

Kopa písní.

I.

Mistři české lyriky,
smějte se mi, smějte,

jenom skrovné místečko
mezi sebou přejte —
nemám lýru zlatých strun,
nechci dobýt slávy trůn,
soka nečekejte!

Civilisace.

Kde krása, vyhostěna z luhů žití,
jen v sady umělé se utíká,
jen v herbář estetik své skládá kvítí
neb ve snu jiskří v lebce básníka —
tam ještě kulhá vzdělanosti krok.

Jdu k vám, ó bratři prací utýraní,
jak druha přijměte mne ve svůj kruh,
jsem dělník též, ač péro svírám dlaní,
vy dláto však a perlík, rýč a pluh.

Je všech nás daleký ten širý svět,
všech lesa stín, zář slunce, nivy květ,
všech rovným dědictvím je boží zem',
dar její každý stejně patří všem.

☆

HVĚZDA.

(1892?)

Nad hory a nad bory
vzchází hvězda spanilá,
jako noci májové
zřítelnice unylá;
hledí do mé světnice
plna tesknych dotazu,
budí v duši toužebné
pásmo dávných obrazu.

Utonuly v moři času ony zlaté večery,
kdy jsem tulil k otci hlavu plnou sladké duvěry,
kdy jsem slýchal divné báje, do nichž vrčel kolovrat,
až mě matka jala v náruč, s polibením nesla spat,
a já kleče sepjal ručky ku strážnému anděli,
cítě kolem snivých skrání křídel jeho ševely,
tu jsem hledal venku v noci hvězdu, lampu andílku,
která oknem zářívala v moji dětskou postýlku,
hledě na tu hvězdu tiše, v srdci touhu nevinnou,
usínal jsem jako piskle pod perutí matčinou.

S blankytu zří v soucitu
hvězda miloskvoucí zas,
jako šepot andělu
slyším z dálky její hlas:

Kde ty krásné večery
a snů dětských zlatý čas?
Kde ten blahý srdce mír?
Kde ten čistý duše jas?

☆

VÝŠ!

Zlomek.

(1892?)

Výš,
výš toužím ještě,
hvězdami třeště,
nervósní rukou
třímaje s mukou
průsvitnou,
blankytnou,
oblačnou,
zázračnou
étheru číš.

Ach,
výše
perutí vzmach
do hvězdné říše
vznáší můj nadšený zpěv,
rozpíná v nesmírno hvězdné
serafu lásku a démonu hněv,
titanů, gigantu myšlenky bezdné:
ale tu bohu mě závistných řev

(Další slabiky „udeřil na vzpja" jsou již přeskrtnuty.)

☆

Z PŮVODNÍHO RUKOPISU „PÍSNÍ OTROKA".

(Báseň r. 1894 jako V. píseň cyklu napsaná, ale při konečném jeho uspořádání pro tisk vynechaná.)

(Otištěno v Kalendáři Národních Listů na rok 1908.)

Vztahujeme ruce, spjaté krutým kovem,
marně k nebesům a zemi, člověku,
marně žalujeme v každém jitru novém
z věku do věku.

Žalujeme zemi: Pohleď na své syny!
Sobci urvali tě celou z dávných dob
a nám ponechali jedva hrstku hlíny
na bezčestný hrob.

Žalujeme Bohu: Kam jsi v mrak se schoval,
trpěti že můžeš, aby zpupný tvor
hrál si na Tebe a Tvojím jménem koval
v pouta bratří sbor?

Žalujeme lidem: Stydno-li vám není —
tomu, který klade jařma na šíje,
tomu, jenž sláb zemřít, v bídném živoření
rabsky snáší je?

☆

STĚDROVEČERNÍ PŘÍHODA.

VII. zpěv původ. „Sněhu".

(Květy 1894.)

Pro večeři bylo třeba nastaviti dlouhý stul,
tak že v délce zaujímal večeřadla dobrou půl,
by se mohla kolem něho, rozmnožena hosty dnes,
směstnat velikých a malých hodovníku pestrá směs,
jížto volně předsedala vlídná domu vládkyně,
žezlem etikety přísné nehrozíc té družině:
Nikdo nedbal úzkostlivě, kterak má se třímat nůž,
jak se obracet smí hlava a jak ruka klásti muž',
přirozený jenom zřetel prosté slušnosti zde vládl',
leccos snášeje, co dutkou salonní by stíhal řád.
Rodiču jen hlas či pohled někdy zalét' káravě
k dolní polovici stolu, malých šumné državě,
když tam zazněl příliš zvučně mlaskot drobných
dětských úst
nebo přitlumený rozruch povážlivě začal rust.

Na vysoké židli dětské, přistavené ke stolu,
mřežovaným opěradlem zapažené v okolu,
při tabule spodním konci přímo proti mateři
obě slečny usadily hoška světlých kadeří,
v košilce jen čistě bílé, s šňurkou perliček a cet
kolem krku tlustoučkého — nejútlejší rodu květ.

Ubrouskem jej ovázaly, jehož cípy stojíce
vzadu trčely jak uší sněhobílých dvojice —
takto na svém dětském trůně, rozmazlený všeho střed,
seděl vědom si své moci a jak malý car si ved',
jak hold slušný přijímaje starších sester úsluhu,
zpanštile se rozhlíželo v sourozencův okruhu,
jako žezlo v boubelaté ručce lžíci třímaje,
jejím koncem nedočkavě zvoně v misky okraje.

Nosily též slečny samy krmě na stůl z kuchyně,
hosty domluvou a prosbou pobízely účinně,
jako motýlů dvé světlých těkajíce pokojem.
Žbán jen velký, modrokvětý, s pěnícím se nápojem
zůstaven byl příručímu, kterýž dávnou zvyklostí
číšníka i předkraječe spojoval tu hodnosti.

Ještě pohled číhající, dopiješ-li, nebyl jist,
již pan Daněk vrh' se na číš jako luňák na kořist
a v kout spěchal, kde stál onen statný chmeloviny žbán.
Ale jinak bez pohnutí, jako v dumy zahloubán
seděl stále, vidličkou jen sousta napichoval něm,
bedliv, aby nezavadil zvučně o talíře lem,
sousta k ústům pozdvihoval plaše jako úkradky,
obraných jen zpola kostí stranou kladl ostatky.
A když dojed', oddechl si, na stůl hleděl mlčky dál,
pravou tu, zas levou rukou v rusých kučerách si hrál,
za levý tu zatáhl se, za pravý hned zase knír,
nebo čechral mladé brady jedva vypučelý chmýr.
Když jej oslovil kdo časem, trhnuv sebou hlavu zved',
z pod řas bílých, mžikajících k rušiteli plaše vzhléd',
tváře sluncem přižehnuté oděly se v lehký nach,
z úst se povydralo matné: „Prosím!“ „Vskutku?“ nebo
„Ah!“

neb jen kysele se usmál, mičky hlavou prudce kýv
a zas hleděl do talíře přepozorně jako dřív,
všecek schoulen, s tváří svislou, na níž's němou prosbu
čet',
zbytečnou by pozorností ušetřil ho celý svět.

Však byl zřídka vyrušován; houšť jen obracely naň
slečny zřetel, galantnosti vymáhaly sobě daň.
Tu nit rozprávky s ním jakés Vlasta lehce navijí,
tu ho Jaroslava k jídlu nutká s něžnou grácií,
otáčejíc při tom tajně k sestře potutelný zrak,
v němž se také šibalského srozumění blyští znak;
co pan Daněk zatím nutí dvorný úsměv do líce,
jenž se nedaří však dosti, nakyslý jsa velice,
a to galantní „Ó prosím", zdvořilé též jeho: „Dík!"
spíše bodá jak dvé ostrých, jedem napuštěných dýk.

Ale správce za nedlouho upjal k sobě pozor všech,
ba i dítek chomáč ztichl, naslouchaje tajil dech.
Ovšem dřív už nejmladšího, který v křik a pláč se dal,
otec pojav do náručí, něžně chlácholit se jal,
načež pohnul kloučka pišKot a slib nové pohádky,
že se odnésti dal chůvou do vedlejší komnatky.
Se synem a mladým hostem rozmlouval pak starý pán
o jich dnešní jízdě z Prahy, čímž mu podnět milý dán,
aby v příhodu se zabral dávnou svého života:
„Cestování, nechať v zimě, jakáž nyní trampota?
V pohodlném vlaku jízda mine jako krátký sen;
zato dostavník nás tehdáž týral celý dlouhý den,
bývaly tu náprav zlomy, na vrch v dešti pochody,
ledajaká dobrodružství, svízele a nehody.
Vzpomínám si: Jednou v zimě — studentík jsem
tehdáž byl,

však již statný, příštích vousů první slib mi bradu kryl,
málem takový, jak tamhle pana Daňka zdobí tvář —“

Při tom v oku mrkajícím tlumě potutelnou zář,
stranou dlaní mávl; všech tam úsměvný se upjal hled,
kde pan Daněk, trhnuv čelem, líce uzardělé zved'
a hned zase hlouběj' schýlil, vrtěl sebou tam a sem,
pokoušel se vykouzliti úsměv nepoddajným rtem,
zatáhl se za knír v levo, pravý zakroutil si knír
a pak čechrati si začal nešťastný též brady chmýr —
však již bystrým skokem chopiv kterous včasnou
prázdnou číš,
na chvíli všem unik' zrakům v mohutného žbánu skrýš.

Správec vypravoval dále:

„Byly také Vánoce,
v závěje a spousty ledu pohřbeno vše hluboce.
Vřelé pozvání jsem dostal na ty svátky z Habrova;
důchodního chotí byla sestřenka tam otcova.
Však můj otec byl již mrtev, matku též kryl dávno hrob,
na příbuzných lásku, soucit byl jsem odkázán z těch dob.
Habrovské sic pojil se mnou pokrevenství slabý svaz,
ale za krev mocněj' mluvil pravé náklonnosti hlas.
Nejraděj' v ten zámek šedý divných věží předvěkých,
jenž se s malým městem tají v lůně hvozdů dalekých,
dojížděl jsem návštěvami. Vesel vítával mě strýc,
laskavě vždy zářívala tety dobrotivá líc,
druhem byl mi věrným Prokop, důchodního mladý syn,
usmíval se na mne mile obličej též Ludmilin —
Zde jej máte — —“ dodal správec, prodlev zrakem
na ženě,
jež se tiše usmívala v rozpacích, přec blaženě — —

„však byl tehdáž jiný trochu, s pletí hebčí sametu,
s tváří ruměnou a svěží jako růže v rozkvětu,
obklopený spoustou kudrn, černých jako smoly var —
slovem, jak líc hezké dívky, když jí právě patnáct jar.

Jaký div, že na pozvání odvětil jsem přeblažen,
že rád přijdu na Ježíška. A když nastal Štědrý den,
vyjížděl jsem branou pražskou v hustém ještě soumraku,
schoulen na sedačky vratké oprýskaném povlaku,
v dostavníku starobylém, na den celý krutě tam
k nudné jízdy rozmanitým odsouzen jsa trampotám.
Leč já snášel trpělivě vozu trudné otřasy,
krutý mráz, jenž bílé jíní nadechl mi na vlasy,
nelíbeznou také vůni kožichů tří huňatých,
na trojlístku brebentících hebrejčíků břichatých,
s nimiž zaujal jsem, skrčen ve svém zimním kabátku,
objemného vozu zadní, oddělenou příhrádku.

Pozoruje květy třpytné na zamrzlém okénku,
vysílal jsem pro útěchu mnohou vábnou myšlenku
napřed k cíli cesty svojí: Již jsem v duchu zámek zřel,
jak se obrys jeho věží romanticky v šeru tměl
mezi lesy bělavými, rozptýlený oken svit
v temném tlumu jeho budov; již mě Prokop v náruč chyt',
čekající před městečkem, kde vůz chvilku vždycky stál
u hospůdky na silnici, než se rozhoupal zas dál.
Pod bašlíkem zasněženým vedle jiná rdí se líc:
Ludmily mne vítá úsměv, jež mi s bratrem přišla vstříc.
Stoupáme hned spolu k zámku, kde mne zove strýcův smích,
radostný též pozdrav tetin do světniček útulných.

*

V příjemném zde teplu rázem zapomínám jízdy mráz
a již slavnostní stůl k hodům štědrovečerním zve nás —
ač mi tehdáž plnil hlavu ideálů vzdušný tlum,
lunný přísvit romantiky šeřil do blouznivých dum,
ač jsem v básních vězel stále a sám tajně verše kul,
přec mi nebyl lhostejným ten štědrodenní vzácný stůl;
ba, teď vyznat sobě mohu, že i jeho hmotný vděk
častokráte zasvítal mi do toužebných myšlenek,
jablek závinem a plži, rybou v různé úpravě
chudobného studentíka loudě příliš lákavě.
Pak mi v duchu zazářila vánočního stromu snět
— dosud si ho strojívali do světel a lesklých tret,
a též dárek na každého pod stromem se zasměje —
však i host dnes k nadělení skromným dílem přispěje!
Ludmila tam najde Máchu v hojné zlata okrase,
vedle otevře zas Prokop dlouhé pouzdro v úžase,
porozvine velký obraz, vzácný plod mých prázdných
chvil,
na němž, trochu malby znalý, barvami jsem zachytil
na plátně kraj povědomý: v širých lesů zeleni,
Habrovského zámku věže v růžném jitra plameni.
Pravdu povím: natěračský byl to pokus, bídný dost,
ale tenkrát se mi jevil jako vzácný malby skvost.
Však jsem také k povýšeným příliš metám nepjal hled
při tom výtvoru své píle: opony měl zdobit střed
v ochotnickém divadélku, jehož duší byl můj druh
a v němž časem zimní nudu maloměstský plašil kruh.

Bedlivě jsem opatroval proto stůčku plátěnou,
jež jak puška trčela mi v koutě z pozad ramenou
a jen stěží místo našla v těsném archy obvodu.
Vystoupil však v půli cesty kyprý trojlist z Východu
a já oddechl si volněj'; ale brzy krutší chlad

poučil mne, že jsem prostě v Charybdu ze Skylly
pad', —
nad tu zimu brebentění oněch bylo snášet líp,
dobrý byl mi na kolenou kožešiny aspoň cíp.
Strýc mi nabíd' za pozváním kožich svůj, být velkých
pár —
ale co dbá příští zimy mladé, bujné krve žár?
Odvětil jsem, že mám všechnu proti zimě zbroj a zbraň,
a teď za to jektám zuby, darmo o dlaň tru si dlaň.

Posléz den těch strastí krušných nachýlil se k večeru,
do přístavu na čas krátký archa vjela v polšeru:
zájezdného na silnici hostince dvůr prostranný
pod přístřeškem zděných sloupů poskytl jí ochrany.
Přepřahat se bude tady; z vozu vystoupilo vše;
smeknuv čapku vyšívanou, krčmář v teplou jizbu zve.
Rád bych také skřehlé údy zahřál kamen plápolem,
ale kterak bez útraty sedět v krčmě za stolem?
A v mé kapse zhola čisto — obraly mě docela
pouzdro na památný obraz, vazba Máchy umělá.
Než co! Blízek cíl je cesty — za dvě malé hodiny
budu sedět vedle kamen, v kruhu milé rodiny.

Opět zavlála mi čelem vábných představ směsice,
starý zámek, strýc a teta, teplá jasná světnice;
splétaly se pestře v jedno Liduščiny úsměchy
s rybou smaženou a Prokop se zlatými ořechy —
ba, mním, že též spánku šotek, přikradnuv se z lehýčka,
z makového svého věnce květ mi vložil na víčka.

Probírám se náhle ze snů — bádám oknem, bystřím
sluch:
ještě stojíme a kolem nehlásí se žádný ruch.

Jaká doba! Kdy zas hnem' se? Naposled již v nevoli
vystrkuji z vozu hlavu, rozhlížím se v okolí.

Podomek se právě blížil se svítilnou blikavou;
uviděv mne, upustil ji, ruce spráskl nad hlavou:
„Můj ty bože, co tu chcete? Povoz vyměnil se zde —
uvízl jste v prázdném voze — omnibus již bůh ví kde!"

Co tu dělat? Štědrý večer proklímati při stole
krčmy bídné, hladov, žízniv? Z milosti spát v stodole?
Ztratit Habrovskou tu všecku dnešní slasť a nádheru,
nejkrásnější, nejšťastnější ze všech roku večerů?
Ne, ne! Pěšky dokonám ten zbytek cesty nevelký.
Hodinky dvě jízdy sice chodci vzrostou do délky,
pospíším však, údy skřehlé bystrou chůzí zahřeju
a snad ještě za večeře cíle pouti dospěju.
Sedaliť v ten večer dlouho při bohaté tabuli
u strýce a zábavou pak družnou chvíle plynuly
do půlnoci samé vždycky; za rozprávky veselé
loupávali štěpů, hruší plody sličně zardělé,
v luskot ořechů smích zvučný znával z hrdla strýcova,
žertem hádalo se z podob rozlitého olova,
Petru černému knír uhlem kreslíval se do tváře
a punš kouříval se horký v útlém, štíhlém poháře.

Hned jsem na cestu se vydal, jež se v lesy hrouží
zde —
k Habrovu až stále hvozdem hustým, širošírým jde.
Jedlí, smrků nekonečná s obou stran tu spousta ční,
pod nimiž i za dne podrost ve hlubokém šeru sní.
Nyní černem prosvítala posněžených větví běl
a strom leckde, jiním pokryt, jako stříbrný se skvěl

v záři měsíčního srpu, když se probral z oblaku,
loudě tisíc hravých jisker z ledového povlaku.
Z prvu kochalo se oko neobvyklým výjevem:
Neviděl' jsem dávno lesy s pravým zimním oděvem,
kdy jim větve sněhem těžké mění ostrý, tuhý mráz
v řasy bělostné a cípy, třásně pohádkových krás,
na něž luny paprsk věsí hojný křišťálový skvost —
příjemně se rozehrála moje mladá obraznost.
Nad to údy poloztuhlé rozehřál mi bystrý chod,
a nechť mráz mi žehal uši, bodal v líc jak jehel hrot,
přece milejší to bylo nežli sedět nehnutě
v arše děravé, jíž průvan ledový vlál třeskutě.

Obě ruce v kapsách kryje, s bradou v límec
zatknutou,
pod ramenem pevně tiskna malbu v pouzdře svinutou,
že jak tubus jakýs dlouhý trčela mi v zad i před,
šel jsem cestou, na níž skřípal pod nohami sníh a led.
Však ten zvuk sám pouze rušil ticho lesní samoty
a pak časem z temné houště náhlé větví praskoty,
jak je slýcháš v mrazu tuhém — někdy v tichý noční
čas,
až se lekneš, z nenadání zaslechna ten třeskný hlas.

Temněla má fantasie zvolna v pusté tišině,
ponurými nyní zjevy strašila mne dětinně.
Napadlo mi, že v tom lese rozsáhlém a hlubokém
oloupen a zavražděn byl cestující před rokem
a hned rojily se v mysli hrůzyplné představy,
číhající za houštinou zdivočilé postavy.
Co kde čet' jsem, co kde slyšel romantiky děsící,
míhalo se náhle duší strašných vidin směsicí:
Zpustlé podoby, jež divě obletoval halen cár,
tváře rysů znetvořených, krvechtivých zraků žár,

s nožem blýskavým neb kyjem napřažená ramena
do tmy pod větvemi tkala moje mysl vzrušená;
zaskvěni se bílé větve, každé kmenu prasknutí
bylo mi jak hlavně zámih, kohoutku jak cvaknutí.

Marna byla moje snaha, v tento strašidelný rej
Ludmilin zas přikouzliti v pomoc milý obličej.
rozplašiti děsná vidma libým v zámku výjevem,
družina kde osob drahých přivítá mne s úsměvem,
usadí mne za bohatý, vábně upravený stůl —
jenom na chvilku ten obraz nejasně se duchem snul
a zas příšery mne divé zaplavily odevšad,
že mi srdce hlasně tlouklo a skráň rosil potu chlad.
Pospíchal jsem rychlým krokem, že mi jedva stačil
dech,
jak by hýkadlo mi lesní houpalo se na zádech.

V tom hle! postať opodále v matném svitu měsíce
proti mně se začernala na úbělu silnice.
Nemohl jsem rozeznati její šat ni tváří tah,
však již pouhý chodce obrys do žil všech mi linul
strach.
Náhle v chůzi zastavil se, jakby před se pátraje,
a pak rychle ustoup' ve stín, do lesního okraje,
hloub' se nořil do hustého pod větvemi soumraku
a tam na dobro mi opět zmizel roven přízraku.

Též já bez pohnutí stanul na tu chvilku bezděčně
a zlých obav hejno čelem rojilo se horečně.
Nelze pochybovat déle: Zákeřník se ztajil v houšť
a tam na mne chystá ocel nebo revolveru spoušť.
Bude nejlíp skrýt se také v temno z jasu silnice,
toho pavouka síť zhoubnou minout lesem v oklice.

Zdaří-li se jenom pokus? Nedá-li se za mnou vrah!
Již mne zpozoroval asi — Každý okamžik je drah —

Hbitým krokem opatrně vybočil jsem z cesty v les,
tichou, spěšnou chůzí vnikl v posněžených keřů směs,
za mohutným bukem chvilku s utajeným dechem stál
a šust kročejů svých tlumě rychleji se plížil dál,
při tom zažehnával často dlouhý s malbou závitek,
který každou chvíli vrážel do kmenů a do snítek.

Konečně jsem opět stanul. Pravím sobě: Lotra skrýš
snad jsem obešel již z dáli — Však, ó běda, neslyšíš?
Haluzí se ozval šelest, skřípal mrazem ztuhlý sníh
pod kročeji rychlých nohou blíže, blíže kvapících.
Již mne honí... Co teď počnu? V nohou spása jediná.
Na štěstí se namanula širší v lese pěšina —
po té úprkem jsem pádil — klopýt', padl do sněhu,
ale mžiknutím se vzchopil a zas dal se do běhu.
Zdálo se mi, že vždy ještě vzadu slyším vraha spěch,
ztichl pak; však, stále bedliv, nezmírnil jsem prudký
běh.
Posléz vyrazil jsem z lesa do malého údolí;
zpět se ohlížím: též lupič z boru vylét' do polí,
s jiné strany kmit' se šikmo po zavátém úbočí —
nezbystřím-li nohy k letu, doleji mne zaskočí!
Síly své jsem napjal znova — strání vzhůru — Hle!
tu již
Habrovské se šeří věže — se srdce mi spadla tíž.

Ohlédnuv se znova, vidím, že se sřítil stihač můj
srázným údolíčka svahem v zavalenou sněhem sluj,
z níž se nyní pracně drápe; já však sbíhám volněj' už
dolů tam, kde městečko mi jeví blízkých světel druž,

nad ním pak mne vítá mile jako maják přístavu
zámku hrdého stín lepý v jasných oken pozdravu.
Uštván, rozrušen a zpocen hostinný jsem příkrov stih'
a tam všechny objav sotva, oklepav svých šatů sníh,
vyprávěl jsem v rozčilení spěšně o své příhodě,
jak jsem uváz' v prázdném voze v zájezdní tam
hospodě
a jak v lese u silnice číhal na mne jakýs chlap,
před nímž ochránil mne stěží jenom hbitých nohou
kvap.

Teta s Ludmilou můj příběh sledovaly s pohnutím,
s bázně posunky a vzdechy, s mnohým rukou sepnutím.
Ale strýc jaks vrtěl hlavou, do knírů si bručel cos,
potom v zamyšlení vložil prst si na orličí nos,
jak by svítalo mu, tiše zahvizdnul a mne se ptal:
„A což Prokopa jsi, brachu, na silnici nepotkal?
S Ludmilou na povoz čekal, když pak nepřijel jsi v něm
a když vozky, průvodčího, cestujících rozhod' sněm,
že jsi uvíz' bezpochyby při povozů výměně,
tobě vstříc hned k oné krčmě rozběhl se splašeně —"

V tom strýc umlk' — na schodech se nenadálý ozval
ruch,
rychlé kroky Prokopovy rozeznal již otce sluch.
„Tam se, brachu, rychle schovej!" šeptal mi a rukou
máv'
k otevřeným vzadu dveřím, šibalsky se pousmáv.
„A vy mlčte, že již přijel — o lupiči ani špet —"
kázal manželce a dceři, klada prst na spjatý ret.

Dvéře nechav otevřeny, v temnu zadní koby skryt
viděl jsem, jak v první pokoj rozrušený Prokop vlít'.

„Už jsi zde? A bez bratrance? Šaty samý sníh a led!
Kams' to zapad'?" ptal se otec.

„Co jsem zažil, povím hned,"
mluvil Prokop rozčileně. „Jdu vám v lese silnicí,
ke kříži jsem došel, ondy zvrácenému vichřicí.
Tu však vidím: člověk jakýs kráčí cestou proti mně.
Snad to on! si myslím. Stanu, hledím v šeru pozorně.
Avšak pobuda kýs byl to; stanul též jak na stráži,
oboušek měl převeliký, jistě na sáh, pod páží.
‚Oho!' řku si, ‚s tebou, brachu, neradno se potkati;
líp, až mineš se svým klackem, někde v houští vyčkati.'
Vybočil jsem rychle s cesty za stromy a za keře —
avšak hle! on též se dále po silnici nebeře:
zmizel v houští s druhé strany; ale slyším blíž a blíž
skřípat sníh tam pod kročeji — proti mně to šustí
již —
zajisté mne zpozoroval — uvrhne se na mne teď —
a v tu chvíli jeho skokem zachrastěla keřů spleť — —
Vzal jsem nohy na ramena — byl to v temném lese
hon! —
za sebou tu slyším jeho, tu zas někde v předu on —
až pak vyrazil jsem z lesa, avšak ztrativ rozvahu
do zaváté jakés rokle střítil jsem se po svahu —"

Ustal nyní; zaraženě hleděl v posluchačů tvář,
v níž se místo hrůzy chvěla tajné veselosti zář,
a teď všude kolem něho hlasitý se rozleh' smích,
do něhož i já se vmísil, ovšem trochu v rozpacích,
objeviv se před soudruhem z šera druhé komnaty.
Vysvětlení provázely nové smíchu záchvaty
a strýc posměšky a žerty popřil celou hostinu,
o něž svorně dělila se dvojice nás hrdinů.

Mne sic pepřné ty šprýmy proto nejvíc trudily,
že se při nich smála také očka krásné Ludmily,
před níž nerad bohatýrské glorie jsem pozbýval;
ale brzy v jiných slastech i ten trud se rozplýval.
Byliť s hodem posečkali do synova příchodu
a tak nic jsem nepohřešil v jídel dlouhém průvodu,
jimž ni odklad neuškodil, krátký jen — měj za to dík
náhoda, že tak nám zrychlil půlku cesty loupežník!

Takto vesele a mile posvátný se skončil kvas
v zábavě a žertu samém, a smích hlučný zazněl zas,
když jsem pod vánočním stromem dlouhé pouzdro
otevřel,
v němžto Prokopův strach v lese zákeřnický obuch
zřel."
Znali domácí již dávno prostoduchý příběh ten,
ale naslouchal vždy znovu každý mile zveselen,
upoután spíš zvukem řeči, staré líce výrazem,
v níž ples upomínky živým zněl a zářil odrazem.
A též Hanuše, ač málo dětinný ho bavil děj,
k účastenství ladil bodrý povídače obličej,
v jehož vráskách, modrých očích radostný se kmital jas,
jakby v ně svou záři vracel dávno prchlý mládí čas.

Však teď po skončeném jídle přerušena zábava;
v pokoj vešla paterá teď rázovitá postava:
Nejdřív šedý, statný šafář rozložitých ramenou,
vzhledu klidně rozšafného, s lící zdravě ruměnou;
poklasný pak ostrohranný, suché tváře zvětralé,
přivíraje oko jedno, mrkal druhým zchytrale;
za ním vyčouhlý se ovčák skloněn šoural potichu,
s lesknoucí se holou lebkou, v pelichavém kožichu;

vedle štěpař, drobný mužík, v rozpacích si hrající
s bledým, řídkým vousů stínem na bezbarvé na líci;
na konec muž pěkně rostlý, oděn v lovce zeleň, šeď,
s orlím nosem, černým knírem, jako z bronzu tváře
pleť,
pod vypjatým čelem z přímа vzpíral jiskřící se hled,
mezi polesným a hajným úřad maje uprostřed.

Na potaz je stálým zvykem správec brával z večera.
V rodinné tu besedě vždy nastávala mezera,
vyplněná hospodářství starostmi a úkoly,
kdy duch přenesl se rázem do luk, lesa, do polí,
kdy sem s vůní prsti vnikl ovčína i stáje dech
v hovoru i v oškubaných kožešiny záhybech.

Vlasta s matkou odnášely nádobí vše se stolu,
Jaroslava podjala se uspávačky úkolu,
odvádějíc do ložnice drobných sourozenců směs,
kteří arci s večeřadlem těžko loučili se dnes,
až pak Stanislava také přimělo jich úsilí,
do ložnice s nimi ještě odebrat se na chvíli.

Od stolu host poodstoupil v okna šerý výklenek,
na polovic naslouchaje z lehké mlhy myšlenek
správce rozkazům a výtkám, podřízených rozpravě,
v níž se idylly vděk dvorské s prósou střídal měňavě.
Však již vrátila se Vlasta; zříc, že sám tu v okně host,
vzala na se pro tu chvíli společnice povinnost.

Tiše spolu o tom onom vedli všední rozhovor,
když tu lesník hřmotným hlasem k sobě upjal obou zor.
Odpovídal právě správci: „Dokud Racek za mříží,
pokoj máme; s lesní hlídkou polovic je potíží.

Na chrastí sem tamo stihnu některou jen stařenu
a též na vánoční smrčky snadno chuť jim zaženu.
Však až Racek vyjde z trestu, ve zlo vše se promění —
a mně zdá se, že již brzy konec jeho vězení.
Za dob starých práva lepší byla na sběř takovou:
pověsit ji na nejbližší v lese větev dubovou!"

Romantika lesní polen prosaickým výkazem
končila; však Hanuš s tichým Vlastu žádal dotazem:
„Kdo ten Racek?"

Dívka na to: „Zlou jen o něm
slýchám zvěst.
Pro pych lesní, s hajným bitku těžký zastihl jej trest.
Ale ze srdce přec želím jeho bědné rodiny."

„Znáte ji? Čím teď se živí?"

„Není z naší dědiny.
Na hodinu odtud stojí sešlá chatrč u boru,
dusný vzduch tam s vlhkou plísní v těsném jizby
prostoru,
ze všech koutů zeje bída, kalným okem zírá hlad,
ženu vidíš umořenou, polonahých dítek řad."

„Vy jste byla v této jizbě?"

„Nedávno jsem byla v ní,"
ještě tišej' dívka řekla, s lehkou v líci červení.

Však tu právě konec nastal hospodářské rozpravy,
klaníce se vyšly řadou rázovité postavy.
Poroučel se též pan Daněk. V užším kruhu rodina
dlela ještě, než jim zazní zvyklá spánku hodina.

Řeč se vedla o zábavách, které venkovský ten kout
za nevlídné zimní doby může hostům poskytnout.
Stanovili naposledy mladí ústy jedněmi,
z rána na umrzlou řeku vydati se s bruslemi,
odpůldne pak vyjedou si v saních všichni pospolu
za práskotu karabáčů, za rolniček hlaholu.

S dětským plesem na to všecko, lehce v ruce tleskajíc,
těšila se Jarosłava. Zářila jí všecka líc,
blahým ruchem uzardělá; pod kmitavou clonou řas
o závod se svěžím retem smál se očí modrojas.
Plno blaha životního, rozkošné to veselí
odlesk svůj i Hanušovi slalo v pohled zjasnělý.

Posléz v koutě s hodin starých kukačky se ozval hlas
a vstal správce napomenuv, že již vhodný k spánku čas.

☆

SNĚNÍ.

VII. zpěv pův. „Sněhu".

(Květy 1894.)

Bílé hvězdky šerým vzduchem
víří dovádivým ruchem,
z vlnivé chmury
do sněhu lích
sype se shůry
sníh jen a sníh.

Leč v tom reji úbělovém
nad starého zámku krovem
ponenáhla prosvitává
obrys jemných čar,
vloček houšť se zachytává
v řásných křídel tvar,
svítá hlava nakloněná,
divně krásná líc,
ručejemi obroněná
měkkých, světlých kštic,
které spíná v čela středu
diadem ze třpytných ledů
a jež bílý províjí
máku květ a lilií —
anděl to spánku
do tichých stěn

s hvězdného stánku
přináší sen.

Duchovými zraků svity
proniká krov žlábkovitý,
vzdušnou rukou dolů sahá
v jizby dětské klid,
před usnulá očka blahá
kouzlí duhy třpyt.
Krabice se odklopuje
plná divných krás
a z ní zářivě se snuje
bájných vidin pás:
zlatý plod se s palmy kloní,
o stříbrné větve zvoní,
ptačí nohou vzepřena
věž se točí skleněná,
kněžka v ní leží
líbezných vnad,
branců ji střeží
dřevěných řad.

Nade dvojí lože jiné
andělský teď stín se šine,
k jinochu se tuto sklání,
prstem kývá naň,
a tam v luzném pousmání
dívčí bere dlaň.
V rozkošný sad oba vede,
v luzný polostín,
kde jim svlačec z bájných přede
zvonců baldachýn.
Jaký vzduch a jaká vůně!
V záři křišťálové tůně

jak sníh právě napadlý
větví květ se zrcadlí —
písněmi zvoní
každá tu snět,
ke rtu se kloní
v rozkoši ret.

Anděli snů divukrásných,
kde sníh křídel tvojich řásných?
Zavije-li ještě jednou
kouzelný tvůj prst
v noc mé zimy pustou, bědnou
rajských květů hrst?
Zda už nikdy tvoje hlava
nesvitne mi z časů tmava?
Či až uloží mě spat
kdys tvůj černokřídlý brat,
ještě mi shůry
na chvilku pak
prozáří chmury
hvězdný tvůj zrak?

☆

SVĚTLO.

Zlomek.

(1895?)

Buď zdrávo, světlo, všeho žití zdroji,
jen v tobě každý květ se rozvijí,
ty neseš jitřní plesy tvorstva roji,
noc krášlíš luny snivou lilií —
Ó světlo přírody, jen tebou zkvétá
a víří, jásá všechen země ruch! — —
Ó světlo poznání, jen tebou vzlétá
nad nicotu a bídu lidský duch!

Noc dlouhých věků nad zemí se střela,
noc poroby a lži a násilí,
kdy v těžké chmuře, jež se vůkol tměla,
tyl z davu bratří sobec zavilý.
Leč kynul světa duch a zákmit prvý
tmou pronikl, vždy hustší svitů roj,
nechť tlumila je mračna, rudá krví,
vždy vítězněj' se šířil světla voj.

A kam ty záře padly, odkrývaly
klam veliký, jejž tajil noci mrak:
ty ruce hrabivé, jež sobě cpaly
plod cizí práce v nenasytný sak.

☆

PÍSEŇ.

(1895?)

Když vidím v duchu plesný vír,
kam chystám píseň svoji,
jak medvěd sobě připadám,
jenž do bálu se strojí.

Však ty můj bože! pojednou
mé péro v bujném skoku
již samo letí papírem
a tančí svižnou sloku.

Div neposkočí v taktu s ním
mé nohy neumělé —
Vždyť v tomto věnci andílků
i srdce skáče v těle!

☆

Z DRUHÉ ŘADY
„MODLITEB K NEZNÁMÉMU".
1896—1900.

PODZIMNÍ.

(Květy 1896.)

Jest nebe jedno mračno těžké, sivé
a šerým vzduchem chladná prška mží;
jak vzdech to zazní v ticho zádumčivé,
když suchý list nad tebou zakrouží
a klesne v pustou zem jak zbrocen krví;
již zimy blizoučké dech cítíc prvý,
vše chví se jako v brzké smrti tuše —
Je smutna duše.

Zde po záhonech místo květů skvoucích
zříš lodyh černých pocuchanou směs,
a do droliny jejich listů schnoucích,
svých lesků zbaven, mrtvý motýl kles',
nad nimi vzduchem nezabzučí včela,
i mušek tichá píseň oněměla,
ni cvrčka skřip se neozývá polem —
Vše mrtvo kolem.

Tam ptáček choulí se — Je schvácen asi,
či kámen z ruky surové jej stih',

když volán druhů radostnými hlasy
vzpjal perutě, by letěl v teplý jih? —
Chci zahřát jej — tu svěsil ztuhlá křídla
a v posled kalná očka ke mně vzhlídla,
křeč tílkem škubla ve smrtelné muce —
v mé dožil ruce.

Kdo zavraždil jej? Kdo té včely vrahem,
jež bolestně mi pyká u nohou,
že chtěla hýřit ještě letu blahem,
kdy smrt jen vlá pod mraznou oblohou?
Kdo živé bytosti nás všechny týrá?
Proč sterá bolest útroby nám sžírá?
Proč dravce lačného neb soka drápem
druh druha sápem'?

Proč? — Zdá se mi, že z teskných mlžin kolem
zní v odvět podzimního vání sten:
„Tys za dnů slunných, málo zkoušen bolem,
spřed' sobě v radost čarovábný sen
o světě ladném, v němž, co vadou zdá se,
jak v malbě stín jen slouží celku kráse
a jímžto vládne kdos jen dobru chtící,
vše milující.

Leč klam to. Bystřejším jen pohleď okem:
Běs ukrutný vším světem vládne spíš,
strast, bolest číhá za každým tu krokem,
i tam, kde zběžně rozkoš pouhou zříš:
když u májových vnad svou stavíš nohu,
jen rozhrň sněhobílé hvězdky hlohu,
a viz, jak na trnu pták mučí krutý
hmyz nabodnutý.

Viz rozmarnou hru kočky s bědnou myší,
viz muka zvířat pod člověka jhem!
A člověk sám? Co vzdechů, nářku slyší
a kleteb zoufalých v den každý zem!
Co na ložích se trpitelů svíjí,
co duchy trápí myšlenkových zmijí,
od pláče dítěte co zavzní stonů
po chrapot skonu!

Sám neznáš-li to, zvíš snad zítra náhle,
kdy tělem pronikne ti žár i mráz,
kdy bolestí rty sténat budou zpráhlé,
zrak odvrátí se od všech světa krás,
kdy v léků ostrý zápach v dusné kobě
při kmitu noční lampy sedne k tobě
zjev příšerný, jejž vysnil mozek chorý —
Memento mori!

Tu hořkou číši musí ke rtu schýlit
i ten, kdo znal jen sladký žití mest!
A budeš-li pak dni a noci kvílit
rván bolestmi, jichž sotva možno snést,
v děs temnot zraky upíraje kalné,
pak seznáš světa pravé rysy žalné,
pak uprchne ti z horké, těžké hlavy
sen onen smavý!"

Tak hlas ten hrozí. V ruku klesá čelo —
Však nikoli! Mně znám je také žal,
hlod útrap zkusilo též moje tělo
a duši nejednou spár bolu rval.
Leč i když osud nejtíže mě krušil,
já za vším kdesi mír a lásku tušil,
a v tomto tušení se uzavírá
má všecka víra.

Vím, pravda, že jsou horší mnohem strasti,
že v lidských muk jsem nevšel Gehennu,
a snad té kdysi sražen do propasti
slov hrozby dnešní s hrůzou vzpomenu,
snad světa obraz pak se v oku zkalí
a zoufalosti mrak mou duši zhalí
— vždyť proti moci, jež v ráz ducha láme,
kdož krunýř máme?! —

Však dokud zdravé chovám v čele dumy,
duch dokud nezakalen mátoh tmou,
vím, doufám přepevně: Nic neutlumí
tu jasnou, těchyplnou víru mou;
za smutnou, šerou mlhou listopadu
zřím prokmitati příští jara vnadu,
a za života bolestnými zmatky
mír tuším sladký.

☆

MODLITBA DĚTSKÁ.

(Květy 1897.)

Hle, děcko klečí,
kde matka lůže
mu stlala s péčí
jak z listů růže;
na ručky spjaté
líc šine v dol,
že kroužky zlaté
se svezly kol,
než v tajnou chmuru
zrak pne se vzhůru.

„Od všeho zlého
chraň stráží svatou
tatíčka mého,
matičku zlatou,
mne v dětském loži
též opatruj,
andílku boží,
ty strážce můj,
ať příštím ránem
ve zdraví vstanem.“

Pak ulehá si
ve sladkém klidu,

snů divné krásy
v zamženém vidu —
tak v stéblech, mechu
spí ptačí mláď,
když křídel střechu
jí skytá máť,
nechť kmen se s hnízdem
chví bouře hvizdem.

Ach, leckdy malé
zře prstky spjaty,
muž síly zralé
sní touhou jatý,
že za modlitby
té dětské mír
chtěl zaměnit by
svých pochyb vír,
svých citů spory
i vůle vzdory.

Však není stezky
zpět v ona léta.
Jen stříbra lesky
když hlava zkvétá,
tu leda kmetu
se vrací zas,
když dumných vznětů
žár v čele zhas',
to sladké vzdání
v mír svatých dlaní.

Když nad zpěvníkem
slok zbožných rýmy

zas šeptá zvykem
rty bezzubými,
před věčnou nocí
vše do dlaně
nebeské moci
vzdá oddaně,
jak hoch, když v loži
stráž vzývá boží.

☆

PAŠIJE.

Ó přírodo, ty matko bolestí,
los dětí tvých jen zlo a neštěstí!

Ty lesklý střevlíku, jejž maně krok můj drtí;
ty muško peřestá, jež krutou hyneš smrtí
na trnu mezi květy, kam tě nabod' pták,
jenž sám teď kořistí je dravce, ubožák;
ty noční motýle, jejž svedla jasná záře,
že našel trapný skon pod lampou samotáře;
ty ptactvo bez počtu, jež hladem zmíráš v sněhu,
neb v moře klesáš cestou k teplejšímu břehu;
ty zvěři navzájem se rvoucí s divou mukou,
ty tvorstvo bičované věčně tvrdou rukou
pod jařmem člověka, jenž síly tvoje střebe
a z běd tvých tisícerých živí, blaží sebe,
však strádá krutě sám, tu těla chorobou,
tu vášní, žalostí, jež zmítá útrobou,
a v boji stálém, divém s bratrů nepřízní —
ta země veškerá i vše, co živo z ní,
vše nechať povznese svůj tisícerý vzdech,
skřek nesčetný a ston svých běd a strastí všech
ve strašný žalozpěv, jenž k nebesům by hřměl:
Proč k muce živi jsme? Proč zrozeni, ó žel!

Ó přírodo, ty matko bolestí,
los dětí tvých jen zlo a neštěstí!

Však shůry v odpověď nám jiných světů lesk,
hvězd třpytný oceán, týž opakuje stesk.
Neb jistě všude tam, kde zákonů týchž vláda
ve hmotu prvků rej a v žití zjevy spřádá,
též strastný zuří boj, a moře žalostí
též zmítá myslemi tam živých bytostí —
tak veškerého propast nesmírna
jest jediná jen širá mučírna,
z níž nesčetných se nese bolů sten
kams v jiný svět, jenž duchu zatajen.*)

Ó přírodo, ty matko bolestí,
los dětí tvých jen zlo a neštěstí!

☆

*) Variant: jenž nikým nezjeven.

VEŘÍM.

Ó souvěrci, vám tento brevíř píši.
Vím, že nás dosti všude na zemi
pod všemi nebes pásmy, v každé říši,
všech řečí, s různých barev lícemi,
pod kmentem v paláci, pod šerkem v chýši,
pod bluzou dělnickou i modním šatem,
pod řízou soudce, uniformy zlatem,
i pod kněžskými časem komžemi.

Nás dosti jest, již stejně slouží bohu,
nechť před hostií třeba klekáme,
neb kloníme se před ikonou v rohu,
neb konfessí ve sboru říkáme,
či přes práh synagogy šinem nohu,
ať víru svou si vyznáváme v tichu,
neb davu projevujem' bez ostychu,
že víry ani boha nemáme.

Z nás mnozí volají: V nic nevěříme,
co nezjevil nám rozum bádavý,
co nehmatáme rukou, neměříme,
co z důkazů se přesných nestaví;
my známe dogmata jen vědy, Říme!

Vše ostatní nám prázdné mlhy cárem,
ať kdysi snílek s prorockým to žárem,
ať filosof to smyslil hloubavý.

Však jisti buďte: I ten mezi námi,
jenž nejprudčeji bije ve svou plec,
že vědy střízlivé zná jenom chrámy
a jinde naprostý je nevěrec —:
i ten, když nechá slov, jež ducha mámí,
a sestoupit až na dno duše zkusí,
tam zeptav se, po pravdě vyznat musí,
že, sice nevěřící, věří přec.

Ba, věříme my všichni bez rozdílu
a věřit musíme. Čí praví ret,
že zná jen hmoty vlastnosti a sílu
a ducha zákony, jenž její květ
a jímž se zhlíží sama ve svém dílu:
ten přece od tubu i drobnohledu
zrak noře v sebe, čte tam ku posledu,
že není vším ten celý věčný svět.

Tam psáno všem, ať negace jsou čírá,
že nekonečná světů soustava,
ten přeúžasný pojem všehomíra,
ač ohromena lidská představa
před jeho bezmezností v prachu zmírá,
přec alfou i omegou není duši,
že za vším tím cos jiného vždy tuší
a tušit musí duma hloubavá.

Že něco jest, co nepostižno duchu,
nač způsob lidské dumy nestačí,
co nikdy nezjeví se zraku, sluchu,
co žádný lidský symbol neznačí,

nechť jeden bohem zve tu svoji tuchu
a jiný třeba věčnou pochybností,
ať onen v zář ji neskonalých ctností,
ten v neznáma tmu čírou obláčí.

NEVĚŘÍM—VĚŘÍM.

Je-li víra, zač ji zvykle mají:
za pravdu mít, co nám praví kněz
o té říši, jež se smyslům tají,
za rozumů lidských sahá mez;
aneb je-li aspoň pevnou snahou,
nésti pochybností zášeřím
stále, pevně, s důvěrností blahou
mystickou tu lampu — nevěřím.

Avšak je-li víra tucha pouhá,
mihotavý v mlhách zákmit jen,
bezejmenná po neznámém touha,
neurčitý o tajemnu sen,
nadějné jen zdání srdcem chvící,
vidmo nejasně se šeřící,
ale přece na dně duše tkvící
přepevně — jsem také věřící.

Mluvíte-li o bytosti boží,
jeho vlastnostech a citech všech,
že si stvořil světy za podnoží
a v hrst prachu lidskou duši vdech',
bychom klaněli se Jeho slávě,
plnili Jím dané úkoly —
vaše slova jsou mi slova právě,
svaté obrazy a symboly.

Však že světů shluky nekonečné
se vším hmoty, ducha oborem,
ač to pro nás bezmezné a věčné,
nejsou všeho bytí souborem,
nejsou sobě původem a cílem,
čehos jiného, co skryto nám,
jsou jen skrovným projevem, jen dílem
celku tajného — za jisté mám.

POKUŠENÍ.

Zlomek.

Dnes navštívil mě zase Satan,
jenž bývá nejednou mým hostem
(však nezvaným! hned pravím k tomu),
tak nejraději za soumraku,
když venku dešť je na spadnutí
a ve světnici neveselé
vše na mne hledí omrzele:
když protivnou mi každá kniha,
ať nejslavnější je to román,
ať moudrosti to lidské vrchol,
když vlastní písmo se mi hnusí
(zjev u básníka zvláště vážný),
že rozsápal bych svoje verše
a hodil větrům na pospas.

V tu chvíli nezván přicházívá,
však nikoli v pikantním kroji,
jejž sešila mu romantika
z hrůz noci, šedi netopýří
a žhavorudé podšívky;
než ve střízlivém zcela šatě,
ba, dokonce i v novém fraku
jak aspirant na pěkné místo,

a střízlivé má také rysy —
jen leda zákmit ironie
ve chladném oku, mrazné líci
čpí trochu Mefistem a sírou, —
leč jinak prósu jeví čírou
od hlavy k patě zjev ten suchý,
tak moudře hledící a vážně,
s tím gestem ruky mimovolným,
jak počítal by argumenty,
že spíše připadá ti věru
jak pedantický professor.

Dnes přišel tedy opět ke mně.
Hned po klepání vždy ho poznám,
neb znívá to jak drkot hnátu,
jak zaťukání kostlivce.
Sed' bez vyzvání na židlici,
klak složil na klín opatrně
a lhostejnou na oko frází
se uvedl: Snad neruším?

Já cítil dobře osten skrytý,
jenž vězel v tomto všedním slově,
však co si našinec má počít
v tom našem věku osvíceném,
kde zdvořilosti musíš dbáti
a nesmíš vyhodit ni ďábla,
zvlášť ve fraku-li přijde, klaku,
a s nákrčníkem bezvadným.

Tož zavrtěl jsem slušně hlavou
a zamumlal: Ó prosím, prosím!
Leč pokušitel rýpal dále:
Ó nikdy bych si neodpustil,

bych oloupil svým planým žvastem
vlast, národ o rým jeden, mistře,
jen o jedinou metaforu
z tvé klénotnice básnické!

Tu banálnost tak mluvil zcela,
jak řekl by ji z útrpnosti
kýs mladý poet starci „mistru"
se smíchem sotva utajeným
a s myšlenkou na cop a šosy,
na ješitného stáří směšnost,
na překonaná stanoviska
a na svou vlastní povýšenost
nad ubožákem, jenž ni tuchy
o duchu nemá moderním.

(Však odpusťte mi, čtenářové,
že pošklebného toho ďábla
s tím tonem všedně fraškovitým
jsem vpustil do té knihy vážné,
jež modlitbami zvát se chce —
vždyť znáte pitvorné ty ďasy,
jež s chrámových se šklebí fiál
a víte, v kancionál mnohý
že pod malířů zbožných štětcem
též nejeden se rarach vloudil, –
a k tomu zvíte, že můj satan
též vážné slovo sem tam vtrousí
a nečekaje exorcismu
vždy poroučí se v pravý čas.)

Já máchl rukou: Nejsem hlupec
ni dosud šedovlasé děcko

a vtipkovat o svojich verších
tak právě dovedu jak ty.

On.

Však při tom statně píšeš dále...

☆

Náčrtek.

Jest jeden Bůh všech bytostí,
všech duší na té zemi,
všem sídlí v ňader skrytosti,
vlá tajně duchy všemi,
kam neproniká pitvy zbroj,
kde spekulace tuchne zdroj,
kde slepým každý drobnohled,
kde čelo kloní každá z věd:
tam Jeho říše lemy.

Dies irae.

(Sen biblický.)

Zlomek.

Kterak divně kraj se tváří! Jaká v nebi znamení!
Obloha, nechť mraků prosta, příšerné má vzezření:

☆

TŘI STARÉ DOMY.

Zlomek.

(1899.)

Je špičák pozdvižen... Již nic nás nezachrání,
ni plané protesty ni snílků horování,
snad zítra oživí nás dělné píle šum
a pod bořícím kovem klesnem' v prach a rum.

Již zdraví naposled náš pohled zádumčivý
věž staré radnice a Týnu fantom sivý
a štíty vetchých druhů, s nimiž staletí
jsme srdce Prahy střehly v pevném objetí.

V tu chvíli poslední, co vrásčitými čely
nám letí vzpomínek! Ó, co jsme všechno zřely!
Co dějů památných a divných pověstí
v líc naši vepsalo to staré náměstí!

Co pestré skvělosti a slavných moci zjevů,
co plesu, zármutku, co hrůz i muk a hněvů,
noc poroby a bídy, dlouhý mdloby čas,
než ozlatil nám skráně nové doby jas.

A těšili jsme se: Nechť Praha v mladé kráse
se znovu zatřpytí a šíro rozpíná se,
nechť smete těsné hráze, za ně kypí dál,
tam v nové tvary vtělí nový ideál...

☆

Druhá řada
veršů příležitostných.

PŘÁNÍ.

(1870.)

Ctěná paní! přeupřímné přání
skládáme Vám z nehledaných slov,
však co vadí v prostém tvaru dání,
nahražuje citu ryzí kov.
Bychom Vám vše dobré na jev dali,
co Vám přejem v srdce hlubokosti,
k tomu každý formát příliš malý,
a též liter nebylo by dosti!

V knize osudu nech ať se sází
život Váš jen na růžové listy,
a kéž ani práškem nepohází
zloba jejich obsah krásný, čistý,
nech tam v zlatých písmenách se leskne
blaho vše, co zkvétá pod blankytem.
nevklouzniž tam ani slůvko teskné,
a kdy vklouzne — aspoň jenom ptytem!

☆

PAMÁTCE HÁLKOVĚ.

(1874.)

Bez písně kraj — kdo chtěl by žíti v něm?
Kde v teskné tišině by niva spala,
skřivánkem brázda nikdy nevzplesala,
kde háj by zelenavý truchlil něm,
kde jarní večer, v růží vonném dechu,
své sladké blouznění, svou strast i těchu
by nevyzpíval vroucím slavíkem?!

A národ bez písně — kdo žil by s ním?
Lid ubohý, jenž nedoved' by vlíti,
co myslí krásného, co v srdci cítí,
do struny neúchvatné pěvcům svým,
jenž nedoved' by v jedné aspoň době
vše krašší tušení, jež choval v sobě,
rtem vyzpívati světu nadšeným!

Zle osud s námi hrál. Ve hněvu bůh
nám odňal vše, čím otcové se skvěli:
meč, vavřín, pergamén, lesk slávy celý,
mdlé ruce zanechal jen chudý pluh,
však náhle za tím pluhem v ranním svitu
skřivánčí píseň vzlétla ku blankytu
a písní zahlaholil bor i luh.

Když jeden umlkl, sbor nový zas
v ten jitřní chorál nové vmísil zvuky,
až mezi nimi slavičími tluky
zajásal, zalkal mocný jeden hlas,
i slyšeli jsme v něm svých srdcí chvění
a pocítili v blahém vytržení,
že pěvec velký sstoupil mezi nás.

Oj, pěvec lásky, vlasti, přírody!
Jak v srdci nadšeném tu rodnou zemi
zahrnul s růžemi a trny všemi
a v píseň plnou síly, lahody,
myšlenky její nejtajnější vpřádal,
dívčího srdce skrytá chvění zbádal
i purpurný vděk cudné jahody.

Žel, časně ukončil svůj božský zpěv
ten slavík náš, svých ruží v plném květu,
na smrtnou střelu v nejbujnějším vzletu
ten sokol jarý vycedil svou krev,
tisíců slze svítily mu k hrobu,
příroda vděčná nejkrašší svou zdobu
básníku svému snesla na rakev.

Oněměl na vždy. Ale jasně dál
zní jeho píseň. Jabloň květem bílá,
šumící klasy, vlna rozpustilá,
ples mušek tichý, vichru šumný žal,
jahody pod lupenem líčko rudé,
vše stále vděčně připomínat bude
tu krásnou píseň, v níž je opěval.

A chudý národ, jemuž všechno dal,
co anděl nadšení mu v duši vložil,

s nímž v srdci zaníceném prosnil, prožil
vše blahé naděje, ves hněv i žal,
v památce chovat bude nehynoucí
to srdce velké, křišťálové, vroucí,
jímž národ tento nad vše miloval.

☆

PROSLOV K OTEVŘENÍ NOVÉ ČESKÉ ARÉNY.

(1876.)

(Při vyhrnutí opony vystoupí Poesie s Pathosem a Žertem.

Poesie.

Dál, jen dál, mé děti! Vesele,
se sváteční září na čele,
ve svůj nový příbytek se berte,
slavný Pathose i lehký Žerte!
Dosti napjalo se svorné síly,
než ten útulný vás pojal stan,
v těžkých obětech a snažné píli
chrám ten umění byl zbudován,
nuže, přidejte své božské věno,
ať je zdarem dílo ověnčeno!

Pathos.

Buď mi vítán, prostore ty vlídný!
Utvořím si v tobě vzdušný svět,
v němžto hravě, v zrcadle jak čárném,
skutečnost se bude obrážet.

Hůlkou svojí z obraznosti říše
postavy chci vábit přeskvělé,
stříbro měsíční jim v roucho tkáti
ze zlatého bájky kužele.

Burcovat svým dechem předků kosti,
odívat je dávnou slávou zas,
vyvolávat děje minulosti
na potěchu vnukům, na úžas.

Palaš hrdinství i vraždy dýku,
oči záští, hněvem sršící,
celování opojených rtíků,
číše družné, růže pršící,

šepot pletichy, štít slávy puklý,
chechtot zoufalství a bídy ston,
moudrost temnou ve bláznovské kukli —
vše to přeženu jak divý hon.

Chci tu na varhanech lidských citu
hráti fugu slavnou, vznešenou,
bouřiti teď nebes do blankytu
a zas v pekla výheň plamennou.

Prošlehnout chci bleskem svého žáru
posluchačů tajné bytosti,
vyrvati je z nekalého spáru
nízkých dum a bledé všednosti!

Žert.

Děkuju ti od srdce jich jménem
za tu hojnost vzácných lahůdek
s rozmanitých hrůz a vášní křenem,
víc než snáší lidský žaludek.

Ale, brachu! — nevykládej ve zlo —
zdá se mi, že doba tvá ta tam,

nynějšího obecenstva žezlo
já, žert rozmarný, že v ruce mám.

Druhdy snad, když lidem dobře bylo,
v syté, zlaté době rokoka,
obecenstvo časem zatoužilo
zaplakat si, vzdychnout z hluboka.

Ale nyní! Pověs na hřebíky
zoufající svoje hrdiny,
skrovné věru utržíš si díky
za jich krev a slzy, šediny.

Obecenstvo nyní hlučněj tleskne,
tragickou když Muza podnožku
opustí a zrakem smavě bleskne
odhodivši vážnou škrabošku,

když je vtipy rozjaří a šprýmy
a když v bujném smíchu, poskoku,
zamávne si thyrsy věnčenými
a šat volněj pustí od boku!

(Konec se nezachoval, nebyl patrně napsán.)

NOVOROČNÍ.

(1879?)

Rok mizí za rokem v té hloubi temné,
již minulostí zveme. V její hrob
vše zapadá: i jara květy jemné
i naděje a snové mladých dob,
trn žalostí, jenž čelo věnčil mukou,
i štěstí roh, jenž růže sypal v klín,
tak mnoho, po čemž vznášeli jsme rukou
a v loktech jímali jen prázdný stín.
Jak vadne v podzim listí na haluzi
a lupen za lupenem klesá s ní,
tak padají kol přátelé a druzi,
snad nám též zítra zavzní pohřební.
Vše naše snažení i slast i tíseň,
lakotné bažení i lásky píseň
od rána do večera času zvon
proniká truchlým zvukem: Smrt a skon!
Však jedno zůstává: co velké, krásné,
co dobré člověk vykonal, ty činy,
až našich těl se zbortí skořepiny,
potomkům zůstanou co perly jasné.

Zas jeden rok se ztrácí v moře časů.
Hledíme za ním. Byl to smutný host:

Přinesl nám málo květů, klasů,
ale plevele a trní dost.
Byl bez vděku, jak řada roků před ním:
jak oni přinášel nám v chudý dar
jen věčnou bídu s lopocením všedním,
sklamání sterá, rozbroje a svár.
Kam uprchl ten hlouček lepších roků,
kdy národ celý, jedním žárem vzňat,
s nadšenou tváří, s jarým bleskem v oku
na oltář vlasti vroucí srdce klad'
a k bratru svorně přivíjel se brat?
Jak sen to za námi. Teď všechny stíní
malátná mdloba těžkým křídlem nás
a na kraj český žíravé co jíní
se klade chabé netečnosti mráz,
již opět vznáší mezi námi šíje
ten odrodilců slepý, bídný brav,
jenž zemí pohrdá, z níž tuční, tyje
a za předků se stydí krev a mrav,
jenž cizími jen papouškuje zvuky
a tupí řeč, již z ňader matky ssál,
jenž pro lid český nemá srdce, ruky,
a za skývu by vlasť svou zaprodal,
lid sklání němě k cizímu se biči —
ó žel, jsme národ příliš holubičí!

Však dosti stesků! Nový vzchází rok,
nad hlavou hvězda naděje mu svítá,
snad lepší budoucnost nám před ním zkvítá
buď s plesem vítán mladý jeho krok!
Ať času zvon nám nad hlavami kvílí
svou notu ustavičnou: Smrt a skon!
my přehlušíme v nadějné té chvíli

*

souzněním číší věčný jeho ston.
Buď s plesem vítán, mladičký ty roku,
a zažeň mdlobu, zášť a rozkoly,
vrať sílu ramenům a plamen oku,
nadšení vrať nám svaté plápoly,
ať český kraj se zvlní novým ruchem,
ať roztaje již netečnosti mráz,
ať svorná práce všechny spojí nás
buď pérem nebo pluhem, rukou, duchem,
by nad vlastí se blaha sklenul jas,
by, národ bratří, s vroucí v duši snahou
jsme putovali jasnou lidstva drahou!

☆

PROSLOV

k akademii studentských krajinských spolků.

(1879.)

Když země v teplém, vonném jara dechu
ze zimních snů se zvolna probírá
a pod zelenou řasou trávy, mechu
tisíce pestrých oček otvírá,
jak rád tu člověk bloudí vnímavý
přírodou mladou, v níž se všechno budí,
co krásného jí dřímá v plné hrudi,
jak rád se v blahém snění zastaví,
usedne v háji nad šumící zdroj
a cítí blah, jak všechno pučí, zkvítá,
jak duší země přeplněnou zmítá
tvoření chvat a sladký nepokoj!
Tu zdává se mu, že kol všechny zjevy
o cenu jenom krásy zápolí:
háj stinný svými ševely a zpěvy
a niva dětských písní hlaholy,
větvice každá hojným sněžným květem,
svou září rosa každým nad poupětem,
svým hrdélkem i křídlem každé ptáče,
svým ruchem jarým, barev souladem
vše, dokola co běhá, vzlétá, skáče,
jak vše by závodilo úpadem,
by opojilo krásou zrak i sluchy
a v nebeské hruď pohroužilo tuchy.

I přijde muž snad chladný, v listí vřesné
si přisedne a s trpkým smíchem hlesne:
Co pro mne jaro, doba písní, květů —
tať pro blouznivce jenom, pro poetu.
Mne nezvábí již blouznivá ta doba,
kdy tvarů nových dav se k žití klobá
z poupátek, hrdel ptačích v pestrém roji,
jež touhy probouzí a neukojí.

Však nejen krásy vábným zjevením
jest tento jarní svět, ne pouze sladkou bájí,
za každým květem plný plod se tají,
klas příští kyne mladým osením
a v tom tisícerém květném oku
nám kyne celá příští žatva roku.

A čím ten jarní rozruch přírodě,
tím mládeže jest život v národě.
Ve mladých srdcích jeho ideály
hrad mají nerozborný, byt svůj stálý.
Myšlenek krásných jasné osení
v nich nalezá vždy pole kypré, vděčné,
v nich vyššího je vzletu, nadšení
a zápalů všech žároviště věčné.
Duch mladý stálým ruchem perutí
proud času volný chrání ztrnutí,
a v myšlenek pak jeho bujné změti,
byť jako vody jarní bila v hráz,
byť na plano se zdála šelestěti,
se budoucnosti tvoří duch i ráz,
z ní vyhraní se příští národ celý
co lichá škvára neb co křišťál skvělý.
Nuž, skloňte srdce k duchu mladosti
a věnujte mu pomoc, lásku, přízeň,

by mohl ukájet po vědě žízeň
netlumen trýzní hmotných starostí,
ó, přejte snaze, v níž se svorně pojí
družina mladá z končin vlasti všech,
jež schází se ve starých Prahy zdech
ukájet žízeň po věd živném zdroji,
jež pojí se, by chudé svoje druhy
ze hmotné tísně povznášela jemně,
by vzdělanosti světlé, živné sémě
v šíř roznášela ve své rodné luhy
a za chleb těla z otecké tam nivy
by duševní chleb nosili jim živý.

Ó, povznášejte štít své přízně všady
nad pokolení mladých snahou svatou,
jak chrání hvozd si dorost jarý, mladý
ochranných větví klenbou rozepjatou,
až kmeny naše k zemi klesnou, zetlí,
ten dorost jarobujný rozklene
se nad námi v háj nový, hrdý, světlý,
v nádheře kraji vstane zelené,
nás bude zpomínat u vděčném chvění
a stínit opět mladší pokolení.

Ó, přejte mladým haluzím, by v letu
zlých poměrů je neuchvátil mráz,
by volně mohli rozvíti a v čas
koruny plné duševních svých květu,
ať zdárné ovoce jich v příští době
národu vzpychne k slávě, ku ozdobě!

PROSLOV

ku koncertu ve prospěch vánočního stromku pro sirotky po typografech.

(1879.)

Ať zem kryje led a jíní,
a mráz dýchá třeskutě:
milo v jizbě, kterou stíní
lásky teplé perutě,
v nížto pilnou, svornou snahou
moudrý otec, dobrá máť
uplétají skrýši blahou,
teplé hnízdo pro svou mládť,
teplé hnízdo drahým dětem,
jimž ta jizba celým světem.

Večery v tom rodném kruhu
v paměti nám věčně tkví,
mezi nimi nejskvěleji
jeden tajemně se skví,
onen večer, kdy se k zemi
snáší boží lásky zpěv,
zářnými kdy haluzemi
jako ráje blahý zjev
vánoční strom štědře svítí
v očka, jež se blahem třpytí.

Ale kdo v ten večer zléčí
srdéček těch sirých žal,
jimž vzal osud otce péči,
snad i matky lásku vzal?
Kdy vše tone v čistém blahu,
ples a jásot zvučí kol;
nouze stojí u jich prahu
a jich srdce svírá bol,
cizích oken blahé svity
jim jen trpké plodí city.

Pro ně pusto zemí širou,
pro ně mráz jen chová svět;
nezjasní tu jizbu sirou
vánočního stromku vznět — —
Než, ó vizte! bytost bílá
jako cherub stoupá sem,
jasnou náruč rozestýlá
s lásky vlídným pohledem
a jas line v jizbu temnou:
„Pojďte, dítky! Pojďte se mnou!“

Nejste opuštěny světem;
já nad vámi stále bdím,
já, posvátná láska k dětem,
láska k bratrům, ku bližním.
Já vám spěju ku pomoci,
slzy stírám s oček vám,
já v té svaté krásné noci
také pro vás blaho mám,
vám též sypu hvězdy štěstí
do vánočních ratolestí.“

A ten anděl vede dítky
v náruč přátel soucitnou,
kde i jim vánoční snítky
pro potěchu zasvitnou,
kde se v jiskry plesu změní
očí sirých slzičky —
nad královských perel skvění
jsou ty blahé jiskřičky,
jimiž dětské oko vděčí
za laskavých dárců péči.

Pod perutí lásky dělné
tvořme pevný, svorný kruh,
v době lopotné a želné
záštitou buď druhu druh,
věz tu každý, až se schýlí
naposledy k dítkám svým,
že jim přece v těžké chvíli
jedno nechá dědictvím:
svojich druhů lásku vroucí,
obětovnou, nechabnoucí.

☆

VARIANT TÉHOŽ PROSLOVU.

Štědrý večer! Kolik libé vůně
ze slov těchto vane, — sladkých tonů,
jako tichý hlahol zlatých zvonů
z šerotajné minulosti tůně!
Jak peň zbylý, zkáze vzdorující,
z kouzelného dětinnosti háje,
vánoční nám jedle v čelo sníci
kloní větev, plnou svaté báje.
S tímto stromem sestupuje s výše
andělů dav bílý v dětský svět,
v jeho větve sype nebes říše
hvězdnaté své nivy žárný květ
a hlas Kristův jimi šeptá jemně:
Nechte maličkých přijíti ke mně!

Však duch lásky, seslaný k nám s nebe,
dosud k zemi nesklonil svá křídla:
v pyšném chrámů klenutí jej zebe,
a hruď lidská neskytá mu sídla.
Hle, co dítek osiřelých zvádá
bez ochrany teplých lásky křídel,
nedostatkem hynouc, marně žádá
svěží rosy z jasných blaha zřídel!
Jim se zřídka očkem radost míhá,

častokrát v něm slzy hoře stojí,
jim ni večer svatý nezažíhá
smavé hvězdy na zelené chvoji:
lidská společnost pak chladně zírá
na ubohou tuto sirotu,
vstříc jim náruč teplou neotvírá
při betlemských zpěvů jásotu
a jak Spasitel je nezve jemně:
Nechte maličkých přijíti ke mně!

Nuže hleďme v úzkém aspoň kruhu
ubožátkům těmto v době svaté
v líček chmury kouzlit záře zlaté,
do slzavých očeк štěstí duhu!
Učiňme, ať také v jejich středu,
kde tak zřídka hostem chvíle jasná,
vynoří se ze sněhu a ledu
vánočního stromu zeleň krásná.
Nechť i k nim se nebes tucha skloní
jeho větví zdobou hvězdnatou,
ať i do srdéčka jejich roní
poesii svoji přesvatou
a svou haluzí jim šeptá jemně:
Nechte maličkých přijíti ke mně!

☆

ZORA.

(1879.)

Noc byla vůkol — temná křídla snění
nás unášela v cizí divnou zem,
kde jinokrajných zjevů matné chvění
nám ve sluch znělo cizím hlaholem,
hloub, hlouběji se opojené čelo
v ten těžký, zhoubný spánek uklánělo.

Však zoře svitla — den se zbudil jasný —
z objetí spánku vyprostil se zrak,
i rozplynul se přelud cizopasný,
jak na paprscích slunce noční mrak.
My zřeli vůkol na kraj vnady plný,
na květné luhy, jasné proudy řek,
na zlatých klasu neobzírné vlny,
nad nimiž v modro jásal skřivánek,
na hrdých měst a tichých dědin sbory,
na hvozdy zelené a modré hory,
i zvolali jsme plesně: Nebes Pane,
dej na výběr nám světa šíř i dál,
my zůstanem' v té zemi požehnané,
v té krásné vlasti, jíž nám osud přál!
Nechť jiný kraj se sterým skvostem svítí,
nechť jasnější tam blankyt, krašší kvítí,
nám sladším kouzlem srdce otkává
ta naše krásná, milá Morava!
My sklonili pak ucho k rodné nivě —

Oj, což tam z dola divný hlahol zněl!
Z oteckých mohyl zvučel žalostivě,
o slávě zapadlé nám vyprávěl.
Ke slunci vypjali jsme snivou hlavu —
a zřeli kol. Aj, dosud pevně tkví
ve srdci lidu svaté dědictví
oteckých zpěvů, podání a mravů!
A ve sluch sladké hlaholy nám znějí,
řeč rodná mocí kouzelnou nás zove.
Jest drahá nám, jak dobré matky rtové,
co učili nás první hlásce její.
Nech cizí národ jazyk svůj si chválí,
a haní náš — nám nejkrásnější ten,
jejž ze rtů otných, mateřských jsme ssáli,
jenž dětství zlatým svitem prosycen;
on jako boží hrom ve hněvu hřímá,
jak harfy zvuk nám srdce mocně jímá
a se rtů dívčích kane jako med,
jím chceme věčně modlit se a zpívat,
veň rozkoše a žaly svoje vlívat,
jím otvírat si jasné zdroje věd,
jím v lidstva radě dobývat si slechu
a vzhůru, vzhůru chvátat bez oddechu!

Již svitá zora. Rozptýlené pruty,
jež kdysi Svatopluk dal synům svým,
zas v utěšený celek buďte skuty
bratrské lásky poutem nezlomným.
Čech, Slezan, Moravan vždy světu jev,
že jediné jsou tělo, jedna krev.
Již zora svitá. Nuže svorně k činu,
přimkněme páže k páži — buďme svoji,
za jazyk otců, milou domovinu
šik jeden svorný v píli, trudu, boji!

☆

DOUCHOVI.

K 70. narozeninám.

(1880.)

Když myšlenky mé letí zpět
v ráj utonulý dětských let,
tu zpomínám, jak v střemchy stínu
jsem ztrávil mnohé zlaté chvíle
ku knížce, otevřené v klínu.
svou hlavu kadeřavou chýle
a jak v ní prosté verše tvé
těšily srdce mladistvé.

Teď mužem jsem, již setřen léty
veršíků oněch luzný pel,
a tobě posledními květy
podzimek žití opršel.
Však dosud tisíc dětských tváří
tvé knížky vítá šťastnou září
a veršíků tvých line vděk
v tisíce malých srdéček.

Však nesázel jsi v český uměn sad
jen prosté kvítky malým pro potěchu,

ty's pracoval v něm snažně, bez oddechu,
by větších nabyl rozměrů a vnad,
a vzácné plody sadu cizinského
jsi umnou rukou přenes' v půdu jeho,
tak pracoval jsi v čistém žáru svatém,
až pravice ti klesla schromená —
však levici teď pudí stejným chvatem
ku vlasti, rodu láska plamenná.

☆

PROSLOV

k akademii studentského spolku „Krakovec" v Rakovníku ve prospěch fondu pro zakládání knihoven.

(1881.)

Zas na vlašťovčích křídlech v naše kraje
přiletlo jaro s tváří usměvavou,
zelenou řízou šatí luh i háje
a bílé, modré hvězdky sype travou.
Strom omlazený u blaženém chvění
roj pěvců vítá na květoucí sněti
a jeho kůra v šalmaje se mění
pod prstíky a rtoma plesných dětí.
K jinochu dívka s toužením se vine
v šeříku květoucího skrýši stinné.
Muž statný s chotí švarnou po svém boku
obzírá šťasten slibnou zeleň polí
a stařec vetchý skloněn o své holi
zpomíná mladých utěšených roků.

Ó, jaro přírody! Ó, jaro žití!
Ó žel, že věčně nebydlíte s námi,
že odkvétá tak záhy vesny kvítí
i s jinošskými city, myšlenkami!
Že mrazivým svým dechem v marném vzteku
nejednou zima úsměv jara kalí,
že i tím nebem jinošského věku

nejedno mračno posupné se valí.
A žel, že také v žití národů
spanilá doba mládí, jara míjí,
že zde též často pozdní sněhy kryjí
rozpuklých květů svěží lahodu.

Tak u nás hle! — sto asi tomu let —
národní naše vesna zponenáhla
pronikla novým žitím suchou snět
a novou vláhou pole zimou zpráhlá.
Tál teplým dechem jeho mdloby led,
a třeba sníh až dosuď větve tížil,
přec jarní ševel již se hájem plížil
a mnohý puk se jevil, jara zvěd.
Pod suchým listím z omlazené země
zelená stébla zdvihala se jemně
a ostýchavě nové myšlenky
se tiskly na povrch jak sněženky —
již byl tu nový ruch a svěží silou
vítězně rašil každou stromů žilou,
za lístkem lístek na větvích se zdvíhal,
květ za květem se v jejich stínu zžíhal,
až posléz' vše se jarním sluncem smálo
a sterá píseň lahodila sluchu,
v zeleni kypré o závod vše hrálo,
jásalo šumně v novém jarém ruchu.

Jsme dosud v jaru tom: až dosuď šíří
háj národní své větve bujným vzrůstem,
výš', výše zelení svých korun míří
ve hojných květů pestrém šatě hustém.
Však nezdá se vám, jak by na vše kolem
stín jakýs beztvárný se těžce klad',
a jak by ptáček zmlkal pod vrcholem,

mrak ve zraku se hostil, v srdci chlad?
A jak by náhle byly zmizely
ta svěžest první, jaré veselí?
Ach, ano! Zima mrazným svojím dechem
zadula na chvíli v to jaro zas
a zahalila temných mraků spěchem
libého slunce blahoplodný jas.
Dál rosteme, však chabě jaksi, matně
a bujarý nám schází ruch a vzlet;
dál kveteme, však jaksi neúchvatně
a lhostejnosti mráz ten tíží květ.
V před ploužíme se neveselým krokem
a mdloba hnízdí v kleslém rameni,
na čele chmura — zakaleným okem
neblýská jaré slunko nadšení.

Leč vzejde bohdá za kratičko zas!
Již clona chmurná pozvolna se ztrácí
a tušení nám hlásá, že se vrací
spanilá vesna v plném blesku krás.
Miň tedy zcela, lhostejnosti chlade,
miň, zloby, pessimismu chmuro tmavá,
miň, záští bratrů, nesvornosti dravá —
ruch blahodárný rozhosti se všade!
V bratrské lásce přimkněme se zase
ku pleci plecí v jeden svorný šik
a podporujme u veselém jase
myšlenek blahoplodných vzdar a vznik,
ať opět vzejde v plné záři skvělé
nad námi jaré slunce nadšení
a stále jaro kol své květy stele
a kraj náš slávou, štěstím odmění!

*

*

K OTEVŘENÍ NÁRODNÍHO DIVADLA.

(Květy 1881.)

Jak přelud pouště na obzoru kdys
před námi zaplál v mihotavém skvění
obrazu čarovného vzdušný rys,
že obdivem a touhou rozechvění
jsme radostným se k němu dali spěchem.
Leč obraz blednul časem, prchal v dáli
a trhal se jak mlha větru dechem.
Tu mnohý mněl, že naše zraky šálí
oblačný palác, vidmo bezpodstatné,
jež nepostihnou naše kroky matné.
Přec dál nás pudil zápal neochladlý;
v něm čerpali jsme stále nových sil,
ač tisícové cestou v hrob se kladli
a cíl náš mnohdy za mrakem se kryl.
Teď dospěli jsme konce trudné dráhy
a vidíme, že nebyl pouhým snem
cíl onen zářivý — náš pohled blahý
zde ve splnění zří jej nádherném:
aj, zhutněl vzdušný obraz touhy naší
v nadšení pomník mocný, kamenný —
k nebesům čelo velkolepé vznáší
chrám dramatické naší uměny.

Ach, ano: pomník spanilého vznětu,
jenž srdce lidu nadšeného hřál,

by slabou rukou, v potupě a hnětu
chrám ideálu svému zbudoval.
Jen hleďte naň! Tisíců zápal svatý
s kamenných jeho boků jasně plá,
a vzlet, jímž srdcí milióny jaty,
tím zdobným sloupů libohájem vlá.
Jen vstupte sem a vizte v blahém žasu
krás těchto hojných soubor přeskvělý — —
Zda neslyšíte nad sebou v tom jasu
tajemný šepot, divné ševely?! — —
Jsou duchové to buditelů všech
národa našeho, již v plesném chvění
zde s námi slaví tužeb vyplnění,
jež sotva tušili ve zlatých snech,
a s námi jásají, že chudé sémě,
jež rosili svých čel a zraků vlahou,
teď hrdým stromem k nebi vznáší témě
a květů nádherou se pyšní drahou.

Ó, řeči naše, rodná mluvo milá,
jež vypuzena krutou záští vrahů
od sídla dědičného zlatých prahů,
v cár žebrácký své půvaby jsi kryla
a pod slaměnou střechou nízké chaty
strádala's věky v potupě a muce —
ó, vstup již, vejdi v palác tento zlatý,
jejž naše sklenuly ti chudé ruce!
S korunou poësie v libém čele,
v duševních skvostů záři čaroskvělé,
zde objevuj se v plné svojí síle
a v celém vděku svém. Pod berlou tvojí
zde nechť se vážná Melpomene pojí
s Thalií smavou v družbě ušlechtilé,
při zvucích dvojné flétny Euterpiny,

při plesné lýře Terpsichory čilé.
Zde minulosti jev nám slavné činy,
jev přítomnosti zápasy a cíle;
úchvatnou bouří nadšení tu hřímej
a vztřásej duši ze všednosti cet,
i něhou citů milostných nás jímej,
pruž ducha peruť v ideální let,
smích na rty volej žertu rolničkami,
satyry bičem kárej blud a klamy —
tak panuj stále v jasném tomto chrámu
v domácích uměn lepém průvodu,
buď vestálkou tu posvátného plamu
snah ušlechtilých lásky k národu!
Zde ohnisko buď tvoje, duchu český!
Šiř odtuď myšlenek svých krásné blesky
a všechny tvary své, ves život svůj
jak v zrcadle tu skvoucí zachycuj!
Ztuď po veškerém lidstvu jasným zrakem
svit krásy vnímej ve projevu všakém,
však stále vlastní podstatu si chraň;
těš vůni se a kráse sadů cizích,
leč květem vlastních lip si věnči skráň
a ve svých skvěj se drahokamech ryzích!
Tak stoupej dál i zhrdej záští, hanou
a pevně důvěřuj, že přijde čas,
kdy září sourodou tvé květy vzplanou
ve věnci nesmrtelných lidstva krás
ku slávě nové slovanskému rodu,
té pozdní, bílé hvězdy od východu!

☆

VÍTĚZSLAVU HÁLKOVI

k odhalení jeho poprsí na Karlově náměstí.
(1882.)

Ztich' na chvíli háj poesie naší,
ulétli pěvci — mrtvo bylo v něm —
v úpalu dusném skláněly se větve
bez rosy, vánku nad vypráhlou zem.

Tu zašelestil hájem vánek svěží,
tušení jara dýchlo v mutný znoj
a ze hlubiny lesa omladlého
vytryskl zvuků čarokrásných roj.

Vytryskly jako z duše milující,
když blaženě i teskně v šeru sní,
zakvílily a zajásaly divně
ve svitu lunném písně večerní.

Ba, jitřní písně, písně nové vesny —
zazněly jiných pěvců hlaholy
a teď již pěvců celý chorál plesný
rokotá, jásá, lká i šveholí.

Ó, Hálku, slavíku té vesny nové,
ač ve květném již hrobě léta tlíš,

tvé žijí písně luzné, zlatí snové,
ve srdci lidu stále vévodíš.

Tvůj krásný duch s tím sladkým písní darem,
s tou vroucí láskou k ideálům svým,
s tím čistým nadšením a svatým žárem
nad námi chví se vzorem zářivým.

Jak uměly tvé zpěvy, zkazky luzné
hned úsměvem, hned rosou plnit zor,
i v uměn dramatických stánky nuzné
nám uvedl jsi lepých postav sbor.

Sokolí perutě jsi v jarém vzletu
ke slunci krásna, ideálu pjal
a pod ně mladých sokolíků četu
k výletům prvním starostlivě bral.

Nadšení hvězda zářila ti v čele --
Ó, žel! Tak záhy věčný mrak ji skryl!
Již stíháme jen v upomínce vřelé,
čím vlasti své, čím národu jsi byl.

Nuž, skrovný hold náš přijmi, duchu drahý.
a slyš, co slibujeme stínům Tvým:
že odkaz tvůj, tvé dumy, vzlety, snahy,
chcem' povždy chovat srdcem nadšeným!

☆

PROSLOV

abiturientům učitelského ústavu v Kutné Hoře k akademii na rozloučenou.

(1882.)

Zpomínky naše v minulost se hrouží
a kolem střechy, pod níž mile kvet
našeho dětství pohádkový svět,
jak ptenci nade hnízdem rodným krouží;
vidíme opět jizbu věčně drahou,
kde zářily nám ve hry těkavé
otcovské zraky, vážně laskavé,
mateřské oči s tichou něhy vlahou.

Leč k podobám těm drahým líce jiné
znenáhla vděčná upomínka vine:
to pěstoun vlídný, jehož péče bdělá
útlounkou duši vlídně povznášela
k lepému vzrůstu, ku poznání svitu,
jenž ducha dětinného poupě rosné
otvíral nauk záři blahonosné
a srdce zdroji ušlechtilých citů.

Vděčností vroucí srdce naše tlukou,
kdy vzpomínáme obětí a snah
těch mužů drahých, již nás pevnou rukou
sem dovedli na chrámu toho práh,

kde leskem nesmrtelným v ústrety
duch velikého Amosa nám svítá,
kde s růží zdaru mnohý trn se splítá
na chudých skráních kněží osvěty.

Co těžkých povinností národ klade
na ty, kdož vedou pokolení mladé;
jim svěřuje svůj nejvzácnější skvost:
svou naději a šťastnou budoucnost.
Ta dětská očka jsou jak hvězdy jasné,
v nichž příští osud národa se třpytí,
jak z dáli kynoucí nám svity spasné
v pochmurném přítomnosti vlnobití.

Vlast pevně doufá, že to hebké mlází,
až kmeny staré klesnou vichrem zkázy,
nad hrobem jejich vzepne šíř a výše
koruny hrdé, zpěvů sladších skrýše,
že zelenat se bude jarou šťávou,
šuměti plesem, plno rosné zdoby,
v oblohu strmět osloněnou hlavou
a vzdorovat všem bouřím cizí zloby.

Jak těžký úkol náš! Leč zápal vroucí
nám plece slabé šíří odvahou,
že nadějně zrak pílí k metě skvouc'
a nadšenou ret zvučí přísahou:
Chcem' opatrovat věrně, snažnou pílí
ty drahé drobné vlasti klénoty,
jich city šlechtit, pružit ducha síly
a chrániti je moru cizoty,
čistotu útlých duší ostříhati,
je k dobru, světlu vésti účinně

a ve srdéčku jejich zažíhati
posvátný plamen lásky k otčině,
by hojný zdar se snesl v libém skvění
na skráně budoucího pokolení!

PROSLOV

k slavnostnímu divadelnímu představení v Národním divadle o 20letém jubileu pražského Sokola.

(1882.)

Kam chrabrost naše dávná, kam se děla?
Kam poděla se dávná síla lví,
jež vítězně půl světa zaháněla
vzdáleným šumem svojich korouhví?
Kam prsa železná, kam lebek žuly
s myšlenek velkých jasnou zástavou?
Zda s Prokopem nám navždy utonuly
Lipanských polí vlnou krvavou?

Poklesla síla naše mdlobnou tísní.
Jen matný její odlesk, truchlý van
hrál tajemně po starých štítů plísni
a šeptal pergamenem vetchých blan.
Sen těžký vílu povltavskou sklíčil
a vůkol ztichla země — mrtvá step. — —
Však přišel čas, jenž spasnou dlaní vztýčil
bědného lidu pošlapanou leb!

A tu hle! z ňader omlazené vlasti
vyletěl ptenec, Sokol bujarý —
Jak směle mířil jasších do oblastí
a plašil noci mračné útvary!

Dech síly staré perutí mu vanul,
blesk nadšení mu v bystrém oku hrál,
i vichřil do výše, kde sluncem planul
nadějí českých skvoucí ideál.

Leč nový mrak nám slunce pozahalil.
I ptence chmura dusná objala,
zrak jeho skvělý pozvolna se kalil
a svižná peruť chabě klesala.
Ó, Sokole, zda konec tvému letu?
zda zapadneš tam v mutném jezeru,
kde pohřbili jsme tolik lepých vznětů,
nadějí krásných, velkých záměrů?

Ne, nikoliv! On v prsou statných cítí
bývalou sílu — střásá těžký sen —
zrak jeho novým zápalem se nítí,
zas do slunce se noří roztoužen.
Vyšlehne křídloma nad sivou chmuru
a vzletem novým soky udiví,
dál vznášeti se bude vzhůru, vzhůru,
kde mocně cíl nám kyne zářivý.

Hle, dosud hněte nás tíž losů hněvných
nám třeba smělých, neoblomných čel,
nám třeba duchů jasných, srdcí pevných,
i svalů třeba tvrdších nad ocel.
Nuž rozepni svá křídla šíře, výše,
ať v budoucnosti slunném vrchole
ta stará česká síla v dávné pýše
se zaskví s tebou, jarý Sokole!

☆

PROSLOV

k otevření nového divadla ve Slaném.

(1883.)

Kdož z lomozného ruchu práce denní
rád nezavítá časem v uměn tichý kruh,
kde tknutím ducha tvůrčího se mění
jak hůlkou čaroděje zemský luh,
kde umlkají hlasy všedních péčí
a poesie mluví božskou řečí,
kde krása k vypráhlému duše retu
požitků čistých nachyluje číš
a ducha nese v čaromocném vzletu
ze stínů země v jasnou vidin říš?!

I my zde skromný zbudovali chrám.
útulek pevný tichým uměnám.
Zde drama, skutečnosti odlesk hravý.
ku povzbuzení, vzoru, výstraze
má jeviti nám život kolotavý
v básnické tvorby ladném obraze,
zde rozmarné i vážné Musy vděk,
jenž ducha povznáší a srdce hřeje,
má plodné zrní citů, myšlenek
do hrudí vnášet živým proudem děje,
zde slovo písně, s hudby kouzlem spjaté,

má probouzeti srdcí struny zlaté,
zde s vážnou Musou nadšeného vzletu
má žert se družit hravě těkavý —
zde ohnisko má býti čistých vznětu
a pramen ušlechtilé zábavy.
Ne hrdé sídlo umělosti skvělé,
než kamo stačí slabé naše síly,
co zmůže zápal nadšenosti vřelé,
vše nasadíme k zářivému cíli:

Kéž blahodárný paprsk přízně vaší
vždy na tom stánku uměn spočívá,
kéž odtud stále společnosti naší
zdroj vláhy duševní se rozlívá,
kéž v lásce k umění nás všechny pojí
budovy této milé slibný práh,
kéž v ruchu žití všedního tu stojí
jak zářný maják ušlechtilých snah!

☆

PROSLOV

Moravské Besedě k zasazení pamětní desky Gustavu Pflegru-Moravskému v Bystřici pod Pernštýnem.

(1883.)

Někdy odhaluje na nebesku
vlnících se mračen obruba
tichou hvězdu spanilého lesku
jako snivé oko cheruba
a svit její z nížin země šeré
k sobě vábí zraky tisíceré:
na stříbrných úponkách své záře
v éther vznáší snílka samotáře,
starci kouzlí pod šedivou řasu
vlhký odlesk nesmrtelných jasů,
hochu s dívkou v šepot přesladký
jako pozdrav lásky věčné kyne
a kol dětských snivých očeк vine
čaromocný závoj pohádky —
Než, ó běda! Náhle peruť sivou
mračen spousta níže sklonila
a pod její chmurou závistivou
světu hasne hvězda spanilá.

Tak jsi s tiché strany moravské
zatřpytil se, Pflegre, v nebi českém,

tak jsi zářil ducha krásným leskem
od Karpat po jedle šumavské,
obsypával bratry písně květem,
unášel je duše jarým vzletem — —
Ale stín, jenž v rozkvětu již mladém
kolem tebe hrozivě se chvěl,
ovanul tě náhle smrtným chladem
a ret milý na vždy oněměl.

Ano, věčná noc Ti z juné doby
náruč temnou rozpínala vstříc.
Ale chmuru beznadějné mdloby
netkala ti v zanícenou líc; — —
předlať pouze kolem tvého zjevu
cos jak stříbra měsíčního skvění,
zasnubujíc tklivě tvému zpěvu
elegické struny čaroznění.
Tak i s šípu, jenž ti v prsou tkvěl,
poesie čisté péra zlatá
lidu svému v dar jsi přinášel.
K němu lnula duše láskou vzňatá,
k dobru, pravdě, kráse, idealu,
ale s jasných výšin blankytu
slétala též v mocném soucitu
k chudých bratří zápasu a žalu.

Zašel's pěvče! Hrobu tvého hruda
stíní smutné milé „cypříše",
„z malého" jsi „světa" našich trudů
povznesl se hvězdné do výše.
Příliš záhy! Zalkal národ celý
pro ten drahý „život ztracený",
život krátký — ale činem skvělý,

nadšením a láskou vznešený.
Zářný synu nivy moravské,
dokuď bude vděčný národ žíti,
jméno tvé a sláva budou zníti
od Karpat po jedle šumavské!

NA UVÍTANOU AMERICKÝM ČECHŮM.

(1885.)

Vás, bratři, vítá radost šumná
a vroucí lásky planutí,
již přeletli jste moře valné
na sokolí své peruti,
vstříc oku oko jasně blýská
a ruka ruku vřele stiská:
vždyť jaré síly vzmach
a zápal svatých snah
a mužné vůle vzdor
my jako vy si píšem' na prapor.

Vy kleslou vlast jste vyměnili
za širé kraje svobody,
však lásku věrnou k rodu svému
jste v dálku nesli za vody,
tam srdce vaše pro nás bije
a ze rtů stejný zpěv se lije:
Jen mužné vůle vzmach
a zápal svatých snah
a jaré síly zjev
zas k nebi vznese českou korouhev!

Jsme národ malý, utýraný
a zášť jen syčí vůkol nás;

však z minulosti slavné volá
k nám předků hromovitý hlas,
k nám vítězná jich bouře hučí
a chabé vnuky věřit učí,
že mužné síly vzmach
a zápal svatých snah
a vůle smělý vzlet
můž' překonati celý vrahů svět.

☆

II. BÁSEŇ

NA UVÍTANOU AMERICKÝM ČECHŮM.

(Národní Listy 1885.)

Šli muži, jinochové, starci siví,
šly ženy, dívky. Ze všech vlastí stran,
z Brd lesnatých i žírné labské nivy,
od skalných na severu bašt a bran,
i od šumavských obrovitých bání,
i od východu, ze všech dědin, měst
šel zástup nesčetný. A z nenadání
ten příboj začal v barvách smavších kvést,
jak sněhem kalin, chrpou, nachem višně
z rouch vyšívaných, třepení a stuh —
to, zdobou prostých půvabů se pyšně,
nás pozdravoval Hané zlatý luh,
břeh Moravy, i jasná Bečva v dáli,
kde Radhošť velebný v hor věnci králí.

Ti všichni s plesem přišli pohleděti
na první růži netušených vnad,
již z rumů truchlých, z trnitého snětí
po věky zpustlý rozvil vlasti sad;
zřít perlu drahou, kterou národ český
z běd skořepiny temné vynořil,
a v jejíž vzácnou krásu, čisté lesky

pot rukou svých, své slzy přetvořil;
ten vzácný démant, v jehož jasném žáru
plá svatý zápal s jemnou vřelostí,
jenž, ohni vyrván z lakotného spáru,
tím vzácnější nás těší skvělostí;
tu hvězdu, která ponížení stínem
nám svítí k metě ušlechtilých snah:
že karyatidou před lidstva týnem
již nechcem' být, než přejít hvězdný prah
a svorně závoditi v lidstva ruchu
vším velikým, co dřímá v českém duchu —
neb toto vše byl zlatý palác nám
tam nad Vltavou — nejen krásy chrám.

Sem putovaly nesčetné ty davy
všech oblastí, kde český hlahol zní,
i z končin odlehlých, kde z cizí vřavy
jak ostrůvky jen hloučky bratrů ční,
a odnášely, skvostu krásou zpity,
ve vlhkých očích jeho bájné třpyty.

Slyš! z dálné dáli v druhou světa stranu
hlas jasný zaletěl přes hluky vod,
přes hlubou, širou propast oceanu:
„I my jsme s vámi, věrný vlasti rod!

Nechť poutá nohu naši niva širá,
kde velký Otec vod své syny sbírá,
neb kraj, kde Niagary píseň hřmí,
ať vlny valných jezer v práh nám bijí,
neb vychází nám hvězda nad prérií,
neb věčný prales nad hlavou se tmí:
vždy duch náš věrně k otčině se vrací
jak z jara vlašťovka na rodný štít,

jsme s vámi jedno myslí, srdcem, prací,
chcem' rodu svému věrni žít a mřít!

My přijdem také..."
A jste v našem středu.
Syn drahý z dálky v rodné dědině;
jak statně vzrost! A v jeho jarém hledu
co lásky plá ku staré otčině!
Nám srdce blahým úžasem se chvějí,
kdy měříme tu lásku úchvatnou
tou dálkou, již jste prošli, hloubku její
tou oceanu hloubí závratnou.
Zvěst hrdou nesete, že odnož lípy,
již osud zavál na břeh Mississipi,
tam pod korouhví volnou hvězdnatou
již korunou se pyšní košatou
a že ji poutá k mateřskému kmeni
přes půli světa věrné lásky svaz,
jejž nerozruší, bohdá nepromění
ni dálka ohromná ni valný čas.

Nuž, vítejte nám, nejvzácnější hosté,
vlasť matka plesem pozdravuje vás!
Hle! mnohý slibný klas již na ní roste
a jím se vinou květy vzácných krás —
nuž, potěšte se z těchto květu, puku
a nechať nová síla prohřeje
tím stiskem vřelým naši, vaši ruku,
zrak ve zrak jiskří nové naděje!
A vraťte se s těch poupat, klasu hrstí,
jí potěšte za mořem bratrů sbor,
k nim přineste i dlaň té svaté prsti

a něco dechu z těchto niv a hor,
ať osvěží se rodných luhů vanem
ta lípa mladičká za oceanem!

Však také s vašich hrdě vzpjatých skrání
cos zavanulo v naši dusnou tíš —
jak vzduchu jasnějšího čerstvé vlání
z těch oblastí, kde k nebes hvězdám výš
dlaň pevná vznáší prapor ohvězděný
s volnosti reků nesmrtnými jmeny...

Snad stěžňů tlum kdys moře spatří plouti
— či duše bláhové to marný sen? —
jímž vlasti novou, velkolepou pouti
syn dalný navždy bude navrácen,
kdy v chorál bouřný o slavnosti jiné
všech rozptýlených bratrů jásot splyne,
až lid náš vroucí snahou, tvrdou vůlí
co rovný bratr mezi národy
chrám jiný, velký z věkovité žuly
svým synům zbuduje — chrám svobody!

PRÁCI.

(1886.)

(Báseň tato napsána byla pro pamětní list „Dělnictvo sobě", ale 4 poslední sloky byly konfiskovány. První dvé otiskl básník v XIX. svazku Sebraných spisů na str. 260—261. Po jeho smrti uveřejnil týdenník „Zář" ze dne 23. dubna 1908 celou báseň bez závady, proto do tohoto svazku znova pojata.)

Ó práce, velká mučennice věků!
Ty u bran ráje skromně čekajíc,
když spočinul hněv boží na člověku,
jsi ruku přátelskou mu vztáhla vstříc,
ty's pozorně jej vedla pouští žhavou
a slibovala těchyplným rtem,
že ochráníš jej, zmírníš bolest dravou
a v nový Eden proměníš mu zem' —
leč on zřel s hrůzou do tvých drsných tahů
a snil jen s pláčem o ztraceném blahu.

Ty's mýtila kol něho divé hloží,
klas živný kouzlila mu z pustých lad,
krov nad ním robila a zvěře koží
jej halila, když vanul zimní chlad.
Ty zjemňovala's jeho hrubé pudy
a zevšad budila mu vděků zdroj,
lesk drahý dobývala z chudé rudy
a z kůry drsné sladkých zvuků roj,
ty's v duši jeho hvězdnou záři tkala
a bohům jeho chrámy budovala.

Však čím tvá ruka vznášela ho výše,
tím hloub tě deptal zpupným kročejem
a v oběť mrzké lakotě a pýše
pot, krev a slzy tvé lil ručejem,
on bičem hnal tě v útrapách a znoji,
bys věžila mu k nebi skvoucí hrad
a na trůně, jenž zdoben rukou tvojí,
svou nohu krutou pohrdavě klad'
na hrdlo tvé, otrockým poutem spjaté,
a hanby znak ti pálil v čelo svaté.

Lesk, blaho světa uchvátili sobě
jen rozmařilci planí, lenoši,
jimž sama žízníc, hynouc u porobě,
jsi skytla pohár bujných rozkoší.
Ty's tiše snášet útisk, hanu zvykla
a pokorně jho služebnosti nést
a tak ti v duši zotročilost vnikla,
že sama deptala jsi vlastní čest
a chtivě líbala svých škůdců nohu,
jsouc volnou podnoží těch zemských bohů.

Však lidstva dobrý anděl spasné jitro
v noc rabství tvého posléz rozžehl —
tvé pukly okovy — a tvoje nitro —
blesk poznání a síly prošlehl.
Leč dosud zbytky pout tvé rámě tíží
a čelo hyzdí stopou necti znak,
až dosud k tobě mrzká lenost níží
se zlatých stolců pohrdavý zrak
a tvoje velebnost, tvá božská cena
křivd chmurami a cáry zahalena.

Ó neochabuj!... Vidím slavné příští:
Tvá síla vítězná ovládá zem',
poslední zlomky okovů tvých tříští
a v čelo pne ti světa diadem.
Do prachu smeteš všechnu cetu planou,
jíž zdobila se líných sobců dlaň,
tvé mozoly se znakem šlechty stanou,
tvých znojů perlami jen zpyšní skráň,
svět bude znát jen tvojich slávu reků,
ty jasná kněžko budoucího věku!

☆

K UVÍTACÍMU VEČÍRKU SPOLKU ČESKÝCH MEDIKŮ.

(1888.)

Místo proslovu.

Já starý veršovec se bránil dost,
neb každý proslov do duše si hnusím,
však zvítězila vaše výmluvnost
a slíbený ach! prolog tepat musím.
Ó trudný úkol! Jako Pilát v kredu
zde v kruhu vašem octnul se můj rým.
Mám známé fráze kout? Mám chválit vědu,
z níž sotva víc než pouhé jméno vím?

Však tuším, juní Aesculapa žáci,
že v tomto přátelském svém sdružení
jste nepěstili jenom vážnou práci,
leč také myslí jaré vzpružení,
že v počtu dobře vítaných zde hostí
též Rozmar býval s bodrou Veselostí,
a proto jinak než to ve zvyku
vás mohu zdravit jmenem laiků:
Zdar buď vám hojný! Dál se čile tužte
a odkojeni Almae matris mlékem
kdys národu a české vědě služte

pincettou, lupou, sondou, nožem, lékem!
Boj neúnavný s rotou drobnou veďte,
jež sotva viditelna krev nám kazí,
však jiné bacilly též ničit hleďte,
jež v tělo národa si cestu razí,
jež se všech stran i shora v české mízy
by rády zanesly jed cizí hlízy.
A řádně očisťovat český vzduch,
služ nejen karbol vám — i pravdy duch.
Co u nás nemocné, vše uzdravujte,
co křivého tu, chutě napravujte!
Zvlášť páteře prý se tu kříví valem,
jak Thomayer kdes konstatoval s žalem.
Nuž pečujte, by zdravá naše těla
s hrdostí mužnou nesla vzhůru čela,
pak zdravý duch též bude v Čechách vláti
a štěstí uprchlé se do Čech vrátí.

☆

VERŠE DO PAMÁTNÍKŮ.

(1886—?)

Květ, hrdličky a stříbro luny
na tento lístek vykouzlím!
Jsem pomyslil. — Teď mnu si čelo —
nic nemám, nic, než — prázdný rým.

Kdys v opuštěném hnízdě ptačím
jsem spatřil uschlý růže list,
i pomyslil jsem: V tomto hnízdě
svůj celý osud mohu číst.

Ty stránky milou družbou dýší,
květ upomínky každý list —
já — cizí — zde jen slova píši,
v nichž budete jen slova číst.

Psát v památník — ó jaká pro mne hrůza!
Neb nikdy věru nepoznávám líp,
jak chudá, nejapná jest moje Muza,
jak slabý, tupý mého vtipu šíp.
Já proto přísahal, že ani slovem
víc nezhřeším na listě velínovém —

Tu Vy jste přišla, přítelkyně milá,
a smutný následek zde možno číst:
Mne křivopřísežným Jste učinila
a — zkazila si v album pěkný list.

Kdes v širé dálce tuší
duch mladý divy krás —
leč pravá krása v duši,
vděk žití pouze v nás.

☆

PÍSEŇ

složená pro konkurenční skladby Hlaholu.

(Lumír 1890.)

Po svých otců staré notě
zapějme si, přátelé!
Bude rázem po trampotě,
oči blýsknou vesele —
Zavdejme si, zapějme si
švarnou, zdravou,
usměvavou,
pravou českou píseň!

Naše píseň vzácná není,
charpou kvete na poli,
vlnou skáče po kamení,
ptáčkem v lese šveholí,
v našem kraji všude znají
naši starou,
věčně jarou,
pravou českou píseň!

Nad kolébkou andělíčku
znívá ze rtů matčiných
a v komůrce při měsíčku
touží z ústek dívčiných,
tu si stýskne, tu zas výskne

svižná, čilá,
roztomilá,
pravá česká píseň.

Ráda bujným tancem šumí,
až se chvěje podlaha,
než i dupnout sobě umí
svatým hněvem na vraha —
hnala k ďasu cizí chasu
silná, slavná,
starodávná,
pravá česká píseň.

Nuže, po svých otců notě
zapějme si přátelé!
Bude rázem po trampotě,
oči blýsknou vesele —
Zavdejme si, zapějme si
silnou, starou,
věčně jarou,
vřelou, smavou,
švarnou, zdravou,
pravou českou píseň!

☆

ČECHÁM.

Úvodní báseň k „Pestrým cestám po Čechách".

(1890.)

Zas po vás v šíř i dál chci volnou těkat nohou,
po Vašich cestách bílých mezi topoly,
jež v modrém daleku se tratí pod oblohou,
přes lány žírných niv a vábná údolí,
po břehu jasných řek, přes lučin smaragd svěží,
po strmých skalinách a rumu šedých věží,
po slunném úbočí, kde voní douškou mez,
ve stínu olšiny, kde hučí mlýnu jez,
přes Vašich lesů bujné kapradí a mechy —
ó Čechy, moje Čechy!

Vás nechci přechválit, bych sám tím dobyl chvály,
lhát nechci v čelo Vaše korunu všech krás;
v říš ledu titanské vy nevěžíte skály,
ni neopíná věčný blankyt jihu Vás,
dost vděku máte sic, však nudy také dosti,
kde s lánem lán se střídá v suché střízlivosti,
kde chudou leda prouhou řídký teskní les
a strom jen skoupě stíní zuboženou ves —
přec, kdybych znovu žil, zas omšené ty střechy
bych volil, milé Čechy!

Rád sobě vzpomínám: Kdys vracel jsem se
z dáli,
stran cizích půvabem a leskem opojen,
v mé duši Východu čarovné záře plály
a bílý Cařihrad jak pohádkový sen
i moře v safírném a smaragdovém jase —
Leč, kdy jsem poprve bor český spatřil zase,
ty chaty, rolí prouhy, louky květnaté
a v jitřních mlžinách stín Prahy věžaté,
tu vytryskło mi z ňader s blaženými vzdechy:
Ó Čechy, krásné Čechy!

Jak mysl česká Jste: Ne vzácně velkolepy,
ni nehrajete duhou barev ohnivých,
bez nebetyčných alp a nekonečných stepí,
měr všude mírných, tónů vlažně střízlivých;
však přece hojně krás Vám v tichých dolech
dřímá,
i v modrém věnci hor, jenž kol Vás obejímá,
i v lukách, v potocích, jež stíní vážný les,
ba v šedu rovin též, kde zříš jen rolí směs —
i z té vděk tajemný jak matky sladké dechy
k nám vane, rodné Čechy!

Jste výspou ochrannou nám v cizím dravém
moři,
dost příboj urval kol, však přec i zbylo dost,
a v srdci Vašem svity kouzelnými hoří
z dob slávy ztracené nám pozůstalý skvost,
ten symbol královský, jenž v luhy širé svítí
jak maják naděje, již tajné hlasy nítí
ze sterých rozvalin, ba z každé hroudy lích,
jež posvěceny prachem otců hrdinných

*

nám šepotají slova zármutku i těchy,
že zdar se vrátí v Čechy.

Váš život přítomný má sice stínů dosti,
ve hluchých dědinách i v šumném ruchu měst
jed kypí závisti a záště, řevnivosti,
klep, babský zákeřník, tu číhá u všech cest,
dost šosáctví tu s nízkým chlebařením tyje,
dost frází jalových na hřmotný buben bije,
dost kramářství tu dusí čistý cit a vzlet
a zdárnou myšlenku mrak tlumí dětských
tret —
že zastesknes si mnohdy s hlubokými vzdechy:
Žít krušno mezi Čechy!

A přec, ať projdeš svět, chlad zamrazí tě všady,
nechť krásněji tam vše — jen tady bratry máš,
vzít musíš je, jak jsou, jich cnosti i jich vady,
i v jejich slabostech rys rodný poznáváš.
Jsi poutem s nimi spjat, jež tkala vyšší ruka,
tvůj los je s nimi žít, jich cítit ples i muka —
Nuž, s nimi věrně stůj, jich sdílej trud i znoj,
zášť vrahů s nimi nes, kvap s nimi v perný boj,
co dobré podporuj, beř důtky na neplechy,
jež hyzdí naše Čechy.

Zas k volné, jarní teď se chystám po Vás pouti,
jen zběžně obhlédnout Váš znovu lid a kraj;
neb vím, že nedoved bych plně vystihnouti
ni Vaší tváře ráz ni duše Vaší taj.
Dost bude mně, když chytnu vážným, smavým
zrakem
rys její některý ať pod sluncem či mrakem,

když letmo nahlédnu v ruch Vašich vsí a měst
a k tomu na památku přinesu si z cest
hrst Vašich petrklíčů, sasanky a lechy,
ó Čechy, moje Čechy!

☆

K ZAHÁJENÍ JUBILEJNÍ VÝSTAVY.

(1891.)

Na ssutých zdech, jež mech a břečtan kryly,
kdys hlouček zbožný smuten vzpomínal,
jak na místech, kde jedva stopy zbyly,
chrám velebný se z dávna vypínal.
Leč náhle myšlenka jim jasní čela
a v duších budí pevnou důvěru,
že píle snažných ruk a srdce vřelá
zas mohou vzkřísit dávnou nádheru
a „Chutě k dílu!“ znělo jedním hlesem,
hned skalou zvučel rýč a topor lesem.

Tu jedni přiváželi břímě trámu,
tam jiní vlekli mocné balvany,
zde mistři črtali rys velechrámu,
z oblouků, fiál zdobně utkaný,
v kraj druzi chvátali, by vřelou řečí
tam roznítili nových druhů sbor —
vřel steré práce ruch, den ke dni větší,
však časem vzplál i pracovníků spor
a často místo lopat meče zněly,
zdar díla chránit proti nepříteli.

A zvolna zdi se vypínaly vzhůru
ve mravenčím tom lidí hemžení,

směs pilíře a přepon, ochoz kuru —
vše skryto v husté síti lešení:
jen obrysy v ní prokmitaly matně
a sem tam vytesaná ozdoba,
a z nitra věstil ruch, že halí chvatně
se v zářný háv i stavby útroba,
až přišel den, kdy ukončena zcela
loď chrámu, prosta lešení, se skvěla.

Lid žasnul radostně, když v plném lesku
stál před ním výtvor dlouhých snah i let:
les pilířů, jenž zdvihal ku nebesku
nesčetných fiál zkamenělý květ,
snů nejsmělejších předstihuje vzmachy —
a když se šinul do svatyně chod,
kde barvitých skel duhami a nachy
soch čarolepých zářil chórovod:
tu hromem od klenutí pestroskvělých
ples odrážel se prsou rozechvělých...

Týmž pocitem se ňadra naše chvěla,
když poklad ohromný se zjevil nám,
jejž ve stu letech tiše shromážděla
dlaň přičinlivá v české Práce chrám,
ty valné skvosty důmyslu a píle,
ty čarovábné květy uměn všech, —
tu v bohatství svém, vděku, ve své síle
sám teprve se poznal, žasna, Čech,
co vykonáno již, zřel v blahé pýše
a smělou nadějí spěl k hvězdám výše.

To poznání, že více, mnohem více,
než tušili jsme, již tu v rozkvětu,

a nových svěžích sil že na tisíce
ke slunci pne se v jarém povzletu:
to poznání po letech trudu, žele
nám bylo číší vláhy kouzelné,
jíž omládli jsme, vykročili směle
vstříc budoucnosti, nech i svízelné,
a v jásotu tom bylo, jakby neslo
se od úst k ústům hřímající heslo:

Kůr hotov jest, loď chrámu hrdě stojí —
nuž dále, výše, druži nadšená,
nechť s lodí mocná ramena se spojí
a k nebi vzlétnou věží temena!
Dál chutě k práci paží, slovem, duchem:
buš, topore! a v zem se, rýči, boř!
a po hřídeli, lano, hvízdej vzduchem!
a tesej, dláto! štětci, hbitě tvoř!
dál bez oddechu lopoťme se pilně
ve steré myšlenek i rukou dílně:

By po století novém naše vnuky
s velebných věží jasné výsosti
zval mocných zvonů jásavými zvuky
dóm nebetyčný k velké slavnosti,
chrám velebnější, než my v touze snili,
v němž zbaven strastí, pout i bojů všech,
jež tolik vzletů našich utlumily,
stát bude silný, volný, šťastný Čech,
jsa hrd, že vlastní silou v boji tuhém
se velkých národů stal rovným druhem.

☆

PROSLOV

k slavnostnímu koncertu pořádanému na počest sjezdu Jednoty československých zpěváckých spolků v Praze o svátcích svatodušních 1891.

Z dob dědu pradávných po všechny změny časů
duch naší otčiny nám vzácný skytá dar:
v něm našich borů šum a šepot našich klasu,
v něm ptačí zpěvánky se snoubí našich jar,
v něm našich dědin zvon,
v něm našich dívek smích,
v něm zní náš ples i ston
za šťastných dob i zlých —
Ó, zdobu chvilek jasných,
lék pro starost i žal
nám v písních libohlasných
duch naší země dal!

Kéž stále prýští nám ty zlaté písní zdroje,
v šíř zvoní po vlasti a září duhou krás,
ať osvěžují hruď nám do práce a boje
a k jasným výsostem vždy povznášejí nás,
ať nití otčinou
posvátné nadšení
a pevně ovinou
nás poutem sbratření —

Jak v dávné předků době
děs nosil v bitvy řev,
svět širý podmaň sobě
teď v míru český zpěv!

☆

SIROTÁM PŘÍBRAMSKÝM.

Proslov k slavnosti Československé Besedy dělnické ve prospěch sirotků po zahynulých hornicích.

(1892.)

V e hloubce podzemní, kam nedoniká
ruch života ni slabou ozvěnou,
kde v labyrintu slují tmavých bliká
jen bludný kahan září stlumenou,
tam kdesi horník v šachtě osamělé
na chvíli paže svěsil v únavě,
dlaň drsná stírá pot na horkém čele
a duch se vzhůru vrací dumavě,
kde převysoko nad ním v jarní kráse
kraj pod oblohou modrou zelená se.

Tam píseň skřivanů zní v čistém vzduchu,
zrak pestrými se kochá zářemi,
co v ponurém on tady temnu, hluchu
jak lidský krtek ryje pod zemí;
v tu hrobku živoucích dnem každým znova
se pohřbívá, by vynes' třpytný kov,
jenž v sobě rozkoš tolikerou chová,
však jemu dává pouze nízký krov,
jen sporý chléb, jímž děcka svoje sytí
a věrnou družku svízelného žití.

V tom zrak se zjasnil — zakmitlo se hlavou
dvé hlaviček, ta útlá ramínka,
jež za jitra, než v hloubku sešel tmavou,
tak vroucně objímala tatínka...
Ach, ano — pro ně! Pro ně všechny trudy
chce snášet milerád!... Zas nástroj zved'
a chutě buší do zvonivé rudy —
Leč náhle ztrnul, naslouchal a zbled':
hřmot — praskot — dusný kouř se šachtou
plazí —
křik druhů z dálky krev mu v žilách mrazí...

V ráz podzemní ta říš se v peklo mění —
ty hrůzy vše kdo živým odhalí?
Tu z ohně, ze tmy tam smrt zuby cení
a marně prchá horník zoufalý —
kouř dusivý jej halí — s chumlem druhů
již chroptě klesá jako sžatý klas — —
Již nikdy neuhlídá zeleň luhů
tam nahoře, ni slunka zlatý jas,
ni výkřik poslední tam nedoletí:
„Ach, ženo ubohá! Mé drahé děti!"

Vše skončeno. To bezdné peklo k nebi
jen dýmu chrlí mračna příšerná,
důl jícnem němým děsivě se šklebí,
nesčetných mrtvol rakev nezměrná.
A na ni used' lidstva Osud tmavý
a stíní černým křídlem zloboha
vdov, sirot bědujících valné davy —
Leč náhle mizí šklebná mátoha
a Lidskost po jevišti hrůz a žele
své jasné, divukrásné lesky stele.

Hle! zázrakem se spasil hlouček malý
a jásotem je vítá milých ret;
než sotva v náruč choť a dítky jali,
do hlubin příšerných se noří zpět
pro spásu bratří — Běda! hloub ta skoupá
jen odvážlivců vrací mrtvoly —
Zní hrůzy křik — Však jiný klidně stoupá
v ten jícen děsný, v dým a plápoly — —
Ó bohatýři, jejichž čin se skvěje
nad králů slavných světoborné děje!

Těm prostým hrdinům se Lidskost klaní
a na svém velkém srdci zahřívá
dav sirotků, je laská měkkou dlaní
a promlouvá k nim slova těšivá:
„Já vznítím dobrých lidí na tisíce,
by útěchy květ sil do mohyl,
by rozjasnili vašich matek líce,
by národ celý pěstounem vám byl,
smích štěstí vrátil na lkající rtíky
za mrtvé otce, práce mučeníky!“

☆

PROSLOV

Akademické čtenářské jednotě v Jičíně k výletu „Slavie" do Jičína a Prachovských skal r. 1893.

Je zdrávo tam, kde starší pokolení
zří laskavě na mladých svěží ruch,
kde ve svorném se druží zápolení
vzlet jinošský a zralý muže duch,
kde k společnému přinášejí dílu
mládí oheň, jarost, čilost, odvahu
a stáří k bouřlivé svou klidnou sílu,
svou zkušenost a moudrou rozvahu.

Však lahodný ten souzvuk jasně znívá
jen tam, kde jedno svaté nadšení
i stará srdce mladým ohněm zhřívá
a mladá poutá k otců snažení,
kde neutuchá v rozbrázděném čele
a v bujarém vždy nový rodí vznět,
kde k jedné metě veliké a skvělé
zrak upírají mladík, muž i kmet.

A zápal takový zde pojí těsně
v šik jeden pobratřený všechny nás,
kdož družně v žití podzimu i vesně
dlaň tisknem si v tom kraji vzácných krás,

kdež otčina jak v pyšné klenotnici
svůj nakupila sterý šperk i vděk,
kde minulosti sešlí pamětníci
zří s hor, jež plny slavných vzpomínek.

Ta vlast, ta krásná, požehnaná, drahá,
ten odkaz předku, s nímž náš osud spjat,
jejž chránit chceme před úklady vraha
a neztenčený příštím zachovat,
ta řeč, již ze rtu mateřských jsme ssáli,
zdar národa, všech bratská rovnost v něm
a pod osvěty znakem pokrok stálý
k lidskosti čisté slunným výsostem:

Toť hesla jsou, jež tuto září všade,
jichž pevný svor nás všechny obsahá,
jež stará ruka stiskem jeví mladé
a mladá věrně chovat přísahá,
čte druž je bujará zde v očích starých,
v nichž radost plá i blahá naděje,
že prací horlivou sil těchto jarých
jich vroucí tužba k cíli dospěje.

PROSLOV

k padesátiletému jubileu p. Ant. Hrazánka 17. června 1893.

Ten může právem hrdě vypnout skráně,
kdo hledě na života zašlé dni,
zří všechny plodné jako v žírném láně,
klas vedle klasu v utěšené žni.
Nechť z plodů jeho neúnavné ruky
jen skrovná část mu chudou odměnou,
nechť neslaví ho fanfár chlubné zvuky,
přec pochvalou nad jiné vznešenou
hlas v prsou vlastních bohatě mu splácí:
tou pravou ctí, jež patří čestné práci.

Tys půlstoletí celé, milý druhu,
jen práci záslužné a zdárné žil,
den za dnem po širokém českém luhu
jsi zrní plodné neúnavně sil,
to zrní, jímž se šíří ducha vzněty,
z nichž myšlenková klíčí úroda,
klas poznání a krásy pestré květy,
ruch, pokrok, zdar a volnost národa —
to zrní liter, jež se denně snáší
v prsť veřejnosti lačné z ruky naší.

Ty můžeš hledět hrdým jasným okem
na dlouhou dráhu svého žití zpět,
jíž putoval jsi čilým, pevným krokem
za ušlechtilou metou tolik let.
A s hrdostí my všichni k Tobě zříme,
Tvých druhů, stoupenců a žáků sbor;
my všichni s láskou vřelou v Tobě ctíme
svých snažení a prací skvělý vzor,
a z hloubi srdcí k Tobě přání vzlétá:
Buď zdráv a šťasten ještě dlouhá leta!

PROSLOV

k zábavě vinohradské Měšťanské Besedy 14. dubna 1894.

Zde po pracích nám kynul oddech blahý,
zde svazek milé družnosti se před',
zde ušlechtilé společenské snahy
své měly ohnisko, svůj živný střed,
zde z utěšených vzájemnosti květů
ssál osvěžení rozjasněný duch,
a hojně nalézal tu mocných vznětů
i k vyšším cílům směřující ruch.

Však zatím rostl každým oka mihem
šíř, pyšněji té obce mladý kmen,
a jako prutu kouzelného švihem
byl předstižen i nejsmělejší sen:
Jak přes noc rozmohlo se v času mále,
co jinde budováno mnohý věk —
a také nám se těsným nenadále
stal společný ten milý útulek.

Nuž, nové sídlo velkolepé kyne
sil mohutnějších rozmachu i snah,
a noha k němu radostně se šine;
však přec ji zdržuje i starý prah:
Na všecko dobré vzpomínáme vřele,

co krov ten známý, útulný nám dal,
a toužíme, by v nové síně skvělé
i jeho duch se s námi stěhoval.

Duch družnosti, jenž teplem blahotvorným
a svěží vláhou celek proniká,
duch shody vzájemné, jenž kruhem svorným
sil různých závodění obmyká,
duch čilé jarosti ať z něho raší,
vždy hojné podněty a počiny
pro stálý zdar a rozkvět obce naší
a pro čest, blaho širé otčiny.

☆

ČESKÝ NOVINÁŘ.

(Ku koncertu Spolku českých žurnalistů 17. ledna 1898.)

Jak na výspě, jíž moře hlodá břehy,
boj nový každým jitrem čekal nás,
my všichni známe burných vichrů šlehy
a rachot vln, jež bily v naši hráz.
Však tam, kde příboj nejdravěji kypěl,
svou divou pěnou třísnil hruď i tvář,
kde duněl hrozivě a vztekle sypěl —
stál po vše léta český novinář.

Kde jaký útok bouřil v naše lány,
jím prvním zmítal zápolení rej,
naň nejhustěji dopadaly rány,
on cítil každou nejdřív, nejplněj'.
On musil stoupat v oheň nebezpečí,
před jícnem zhouby neuklánět zor,
a sečtou-li se žertvy našich sečí,
jich nejvíc přines český redaktor.

On práce nezná volně odměřené,
v ž d y schystán musí být a c e l e v ní
a hlukem svým dne proudy rozčeřené
mu věčně plní dílnu duševní.

Tam chvilce musí urvat dílo svoje
ve chvatu, shonu; klid mu vzácný host,
všech sluhy svého dnů a chvil a znoje
žádá velitelka přísná: Veřejnost.

Však služeb těžkých zapomíná ráda,
vad pouze hledajíc; prach vidí jen,
jenž zvířen ruchem kolbiště .naň padá,
kde bít se musí pro ni den co den.
Jen nízko mnohdy jeho dílo cení,
„dnem vzniká" — dí — „dnem hyne jeho sled",
a přec to duchů tisíců chléb denní
a křídlo, jímž se lidstvo nese v před!

Své doby setbu myšlenkovou metá
dlaň novináře v širý, dalný luh
a v tisku dne, jak v ohnisku se střetá,
ztad rozbíhá se společnosti ruch,
on svobody jest ohradou i zbrojí,
oní národa i lidstva volný hlas,
on s žitím celku jednotlivce pojí,
on času denní heslo jest a vzkaz.

Snah stero pomoc novináře hledá,
jím sterá tužba hlásí se i stesk,
a jiných činy záslužné on zvedá
rád na svém štítě v plný slávy lesk —
Však sám? Ta jeho práce bezejmenná,
nechť úsilím a zdarem veliká,
v níž tvář a duše dne jest zachycena,
tím dnem jak vlna v moři zaniká.

A když mu vymkne péro vysílení
— před časem mnohdy — z ruky znavené,

kdo z těch, jimž skytal duševní chléb denní,
též jeho prací s díky vzpomene? —
Jde v chudou jeseň žití, jejíž trny
mu vlastní vzpomínky jen zlatí zář:
že v bouřích všech náš prapor bez poskvrny
nes' rukou čistou český novinář!

☆

DOPLŇKY.

K DESETILETÉMU JUBILEU.

Štěp útlý zasadil Jste obezřele
a s láskou pěstil — deset prošlo let
a hle! již větve do široka stele
strom bujarý, jsa oděn v hojný květ,
již skytá štědře blahodárné plody
a milý dává útulek i nám,
kdož sloučeni zde poutem družné shody
jsme pomáhali, by spěl k výšinám.

Z nás každý k němu přítulně se vine
a raduje se jeho zkvétání,
vždyť milo snažit se, kde práci kyne
vděk blahopřejný, vlídné uznání;
chcem' přispívati dále snažnou pílí,
ať strom, jenž utěšeně vyspěl v ráz,
šíř rozkládá své větve, vzrustá, sílí
a zdarem hojným blaží Vás i nás.

Ze srdce plného z nás každý touží:
Kéž závod náš vždy krásněj' rozkvétá,
kéž setba ducha, jejíž zdaru slouží,

v luh rodný z něho valně zaletá,
a kéž ten paprsek, jenž v dílo naše
své blahodárné, živné teplo lil,
i dále blaží nás: kéž přízeň Vaše
nám dodává vždy k práci nových sil!

☆

K SŇATKU.

Ó šťastný den, když přilne v mocném tluku
dvé srdcí k sobě v lásky objetí,
když vroucí shoda v ruku vloží ruku
a věčný svazek duší zasvětí:
tu zásvit ráje padá v lidské žití
a v Eden proměňuje všední luh,
duch zpit je vůní nebeského kvítí,
jež do zemského hloží štěpil Buh.

Nechť časem utuchne opojná vůně,
nechť pobledne ten skvoucí květu pel,
a nechť i života se zkalí tůně,
zlý osud uchystá nám trud i žel:
jen dokud věrná láska s námi žije,
ta v mrak i noc nám line těchy jas
a v bílou kadeř ještě růže vije,
i za hrob šepotá svůj libý vzkaz.

Ty, k němuž všichni vřelým srdcem lneme,
jenž kruhu našeho jsi drahý střed,
hold srdcí přijmi, jímž ti zjevujeme,
že blahem tvým i náš se jasní hled.
Ta družka sličná, jíž ti přály hvězdy,

buď tobě něžným lásky andělem,
mír, souzvuk blahý bytuj s vámi vezdy
a štěstí plné buď vám údělem!

K STŘÍBRNÉ SVATBĚ.

I podzim věku lidského jest blahý,
když v hojnost plodů změněn sprchlý květ
a v život, plný ušlechtilé snahy,
zrak spokojený klidně hledí zpět.
Ó šťastné stáří, jemuž láska svítí
dvou srdcí družných, které jedno cítí,
ta miloskvoucí astra pozdních let.

Čtvrt věku nasilo Vám v čela vrásky,
však srdce k sobě lnou jak v dávný čas —
Ó, zlatá lampa míru, štěstí, lásky,
dař ještě dlouho Vám svůj teplý jas!
Až půlstoletí Vaší shody mine,
nechť poznovu den upomínky vine
vám zlaté květy ve stříbrný vlas!

☆

PŘÁNÍ UČITELI.

Za tvou lásku, za tvou péči,
za tvou snahu vznešenou
tobě ret náš slabý vděčí
citů vroucích ozvěnou,
srdce naše vstříc ti letí,
zříme k tobě jako děti
ve tvář otce milenou.

Slyš ten ohlas vroucích citů,
jimiž chví se naše hruď:
Žití, plné blahých svitů,
smutku stín ti nezatruď,
nech ti blaho mnohá léta
vděčností a láskou zkvétá,
mnohá léta šťasten buď!

☆

DODATEK.

Když tato kniha byla dotištěna, nalezen byl ještě náhodou závěr žertovné deklamace „Na Sylvestra 1876“ (viz str. 93), který zní:

opravenou škálu kolku,
kopu pochovaných spolků,
haldu slov a žádné činy,
cukrovarů souchotiny,
neústupnou oposici v leže,
korunovací — štěpánské věže,
novou naděj v Jungmannovu sochu,
na podstavci shnilém barvy trochu,
vlastenecké vynálezy,
nadávek zas plné střezy,
občanům daň z příjmu novou,
Plzni školu průmyslovou,
Abdul Azizovi nůžky,
paničkám zas nové růžky,
papeži haléřů fůry,
dárcům požehnání shůry,
diurnistům denně zlatku,
chudým otcům po dvojčátku,
mládencům pak žínku k boku,
nejhorší to ze všech roků!
Šťastně zašel — číše ke rtům!
Pereat! Jdi ke všem čertům!

Za to přivítejme s plesem
nový nadějnější rok,
který do smutného světa
činí první lehký krok!

☆

OBSAH.

I. 1864—1877.

	Strana
Vánoční sen	3
Arria	8
Snění u potoka	11
Dívka žnoucí	14
Ad maiorem Dei gloriam!	15
Svedená	17
Loupežník	18
Kněžna	20
Noční půtka	23
Láska pohrobní	25
Pláč stepi	27
Časná návštěva	28
Vy jedle dvě	29
Drótar	30
Štěbetavá vlašťovinko!	31
Snílek	32
Poupě	33
Pohřeb	34
Královská idylla	35
Zimní	38
Buben	39
Ballada	43
Zlaté náušnice	44
Rozloučení	49
Písně tulácké	52
Písně žebrácké	54
Madonna	60
Srdce — hnízdo	62
Blýskavice	63
Trepky	65

Strana
Divné housle 67
Švadlena 71
Myšlenka 72
Píseň 73
Epigramy 74
Osudy cylindru 75
Osudný knedlík 77
O té velké vodě 79
Illustrace jarní písně 81
Čert na námluvách 83
Po divoké noci 85
Dumy moje 86
Mlynářská 87
Žertovné deklamace a písně 89
Romance 95

II. 1878—1900.

Rok 97
Romance o rytíři Koldovi 100
Vzpomínka 103
Lesní hrob 105
Malému národu 106
Píseň o veselosti 109
Bratřím Miladinovům 111
Cyril a Method 114
Jarní 116
Šlechta 117
Jitřní a Nové písně 119
Maličkosti 119
My a jiní 121
Otázky 122
Uspávačům 123
Co přede vším 125
Jitřní pozdrav 127
Staré heslo 130
Buďme svoji! 132
Slovanská hymna 133
Novému jaru 135
Soudcům 137
Noční sněm 139

Strana
Kristova říše 141
Napomenutí 143
Modlitba 145
Šumařské 147
První sníh 149
Otcova pohádka 151
Drobné náběhy a náčrtky 153
Hvězda 155
Výš! 157
V. Píseň otroka 158
Štědrovečerní příhoda 159
Snění 176
Světlo 179
Píseň 180
Z II. řady „Modliteb k Neznámému" 181
Podzimní 181
Modlitba dětská 185
Pašije 188
Věřím 190
Nevěřím — věřím 193
Pokušení 195
Náčrtky 199
Tři staré domy 200
Druhá řada veršů příležitostných 201
Přání 203
Památce Hálkově 204
Proslov k otevření nové č. arény 207
Novoroční 210
Proslov k akademii stud. kraj. spolků 213
Proslov ku koncertu ve prospěch sirotků po typografech 216
Variant téhož proslovu 219
Zora 221
Douchovi 223
Proslov „Krakovci" 225
K otevření Národního divadla 228
Vítězslavu Hálkovi 231
Proslov abiturientum učit. ústavu 233
Proslov k 20letému jub. praž. Sokola 236

Strana

Proslov k otevření slanského divadla 238
Gustavu Přlegru-Moravskému 240
Na uvítanou americkým Čechům 243
II. báseň k témuž účelu 245
Práci 249
K uvítacímu večírku sp. českých mediků 252
Verše do památníků 254
Píseň „Hlaholu“ 256
Čechám 258
K zahájení jubilejní výstavy 262
Proslov k sjezdu Jednoty českoslov. zpěv. spolků 265
Sirotám příbramským 267
Proslov „Akad. čten. jednotě“ v Jičíně 270
Anton. Hrazánkovi 272
Proslov vinohr. Měšťanské Besedě 274
Český novinář 276
K desetiletému jubileu 279
K sňatku 281
K stříbrné svatbě 283
Přání učiteli 284
Dodatek 285

PG
5038
C45
1899
díl 24

Čech, Svatopluk
Sebrané spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY